

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ)
«Ελληνικό και Παγκόσμιο Θέατρο: Δραματοουργία, Παράσταση, Εκπαίδευση»

Ειδίκευση
«Θεατρική Μετάφραση και Δημιουργική Γραφή»

**ΤΙΤΛΟΣ: Από την πατριαρχική αντίληψη του φύλου στις γυναικοκτονίες: Το
ελληνικό παράδειγμα μέσα από ένα πρωτότυπο θεατρικό έργο**

Σταύρου Αικατερίνη-Τερέζα
Α.Μ.: 7568012100080

Τριμελής Επιτροπή
Τσαλαπάτης Θωμάς: εξωτερικός συνεργάτης του ΠΜΣ του Τμήματος Θεατρικών
Σπουδών του ΕΚΠΑ. (Επιβλέπων)

Δημητρούλια Τιτίκα: μέλος ΔΕΠ Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ.
Αλεξιάδου Θεοδούλη: μέλος ΕΔΙΠ Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ.

Διπλωματική εργασία
Αθήνα, Ιούλιος 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εντάσσεται στο πεδίο της δημιουργικής γραφής και εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος του τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Εξετάζει τον ρόλο της πατριαρχίας στη διαμόρφωση της αντίληψής μας για το φύλο και στη διαίωνιση της βίας κατά των γυναικών και των γυναικοκτονιών. Παρά τη σταδιακή αφύπνιση της ελληνικής κοινωνίας γύρω από την έμφυλη βία, οι γυναικοκτονίες και η βία κατά των γυναικών επιμένουν έχοντας γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας ιδιαίτερα μετά την πανδημία του κορονοϊού (COVID-19).

Η έρευνα της εργασίας συνιστά το υπόβαθρο για την ανάπτυξη του πρωτότυπου θεατρικού έργου και τη δημιουργία των χαρακτήρων. Το έργο εστιάζει στην έμφυλη συνθήκη και ειδικότερα στην κακοποίηση των γυναικών αναδεικνύοντας τον ρόλο των έμφυλων στερεοτύπων και των ιδεολογιών στη διαίωνιση της βίας στην Ελλάδα. Μέσα από την έρευνα και το έργο γίνεται ξεκάθαρο ότι οι γυναικοκτονίες είναι το αποτέλεσμα της κανονικοποίησης της βίας κατά των γυναικών. Η πατριαρχία σε συνδυασμό με άλλες ιδεολογίες και πεποιθήσεις κανονικοποιεί την προκατάληψη, τη διάκριση, την ανισότητα και τη βία.

Λέξεις-κλειδιά: γυναικοκτονία, έμφυλη βία, φύλο, πατριαρχία, θέατρο, θεατρικό έργο, δραματουργία.

ABSTRACT

This paper falls within the field of creative writing and was carried out within the framework of the master's degree program of the Department of Theatre Studies of the National and Kapodistrian University of Athens. It examines the role of patriarchy in shaping our perception of gender and in perpetuating violence against women and femicides. Despite greek society's gradual awakening to gender-based violence, femicides and violence against women persist having become an integral part of our daily life specifically after the coronavirus pandemic (COVID-19).

The paper's research serves as the base for the construction of the original play and the creation of the characters. The play is focused on the gender agreement and particularly violence against women highlighting the role of gender stereotypes and ideologies in perpetuating violence in Greece. Through the research as well as the play it becomes clear that femicides is the result of normalizing violence against women. Patriarchy in conjunction with other ideologies and beliefs, such as racism, normalizes prejudice, discrimination, inequality and violence.

Keywords: femicide, gender-based violence, gender, patriarchy, theatre, play, playwriting.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η πατριαρχική αντίληψη του φύλου	8
1.1. Το φύλο ως κριτήριο της ισότητας.....	8
1.2. Το πατριαρχικό έμφυλο σύστημα	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Το ελληνικό τοπίο.....	15
2.1. Το τρίπτυχο της ελληνικής ιδεολογίας.....	15
2.2. Η κρίση του οικογενειακού θεσμού και η έμφυλη συνθήκη.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Από το ΜεToo στις γυναικοκτονίες	27
3.1. Το ΜεToo και η αφύπνιση της ελληνικής κοινωνίας.....	27
3.2. Ο όρος της γυναικοκτονίας	32
3.3. Η γυναικοκτονία στην Ελλάδα	34
3.4. Διαπιστώσεις και συμπεράσματα.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Γράφοντας ένα πρωτότυπο θεατρικό έργο	43
4.1. Οι πρώτες σκέψεις	43
4.2. Περίληψη του <i>Δείπνου</i>	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Περί προσώπων και εννοιών.....	47
5.1. Ο διπλός θάνατος.....	47
5.2. Η μητέρα, η γυναίκα και η σύζυγος.....	51
5.3. Η αξία της ζωής	54
5.4. Ανακεφαλαίωση	58
<i>Το Δείπνο</i>	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	131

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εντάσσεται στο πεδίο της δημιουργικής γραφής και εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος του τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Αφορμή αυτής στάθηκαν οι γυναικοκτονίες και η βία κατά των θηλυκοτήτων, που απασχολούν την εποχή μας και έχουν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας ιδιαίτερα μετά την πανδημία του κορονοϊού (*COVID-19*). Συνίσταται στη συγγραφή ενός θεατρικού έργου με θέμα την έμφυλη συνθήκη και ειδικότερα την κακοποίηση των θηλυκοτήτων αναδεικνύοντας τον ρόλο των έμφυλων στερεοτύπων και των ιδεολογιών στη διαίωνηση της βίας. Φυσικά, εντός ακαδημαϊκού πλαισίου ένα τέτοιο έργο καλείται να στηρίζεται σε εμπειριστατωμένη τεκμηρίωση, η οποία θα χρησιμεύσει ως υπόβαθρο για τη δημιουργία των χαρακτήρων και την ανάπτυξη του έργου.

Κατά την έρευνα για τη γυναικεία κακοποίηση έγινε αντιληπτό πως πίσω από τις γυναικοκτονίες κρύβεται ένα ολόκληρο σύστημα που διαιώνίζεται χάρη στην αναπαραγωγή των έμφυλων στερεοτύπων. Η βία και τα έμφυλα στερεότυπα συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και επί δεκαετίες βρίσκονται στο επίκεντρο των φεμινιστικών συζητήσεων που επιχειρούν να εξηγήσουν την ανισότητα των φύλων, τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και τη βιαιότητα. Τα τελευταία, όπως θα διαπιστώσουμε, δεν είναι παρά τα συμπτώματα μιας ασθενούς κοινωνίας· δεν είναι παρά τα απότοκα ενός μεγαλύτερου προβλήματος που ονομάζεται «πατριαρχία», της οποίας η ανατροπή βρίσκεται τόσο στο επίκεντρο του σύγχρονου φεμινιστικού αγώνα όσο και στα σχέδια τοπικών και παγκόσμιων οργανισμών. Για αυτό τον λόγο, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αντίληψή μας για το φύλο, στον έμφυλο στερεότυπο και στις ιδεολογίες, που αποκρυσταλλώνουν τη παρούσα έμφυλη συνθήκη κανονικοποιώντας τις διακρίσεις και τη βία.

Μέσω της συγγραφής του μονόπρακτου θεατρικού έργου με τίτλο *Το Δείπνο* επιχειρήσα να αναδείξω ακριβώς τα συμπτώματα μιας ασθενούς κοινωνίας, που ολοένα και παρακμάζει εξαιτίας των αναχρονιστικών αντιλήψεων, και τις

καθημερινές μας «διαπραγματεύσεις» με τα έμφυλα στερεότυπα, δηλαδή τη διαρκή συνομιλία με την πατριαρχία και την αναπροσαρμογή μας στα πατριαρχικά ιδεώδη.¹

Η επιλογή του τίτλου μαρτυρά τα σημεία ενδιαφέροντος και τη δομή της εργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ των έμφυλων στερεοτύπων και της ανισότητας και εν συνεχεία την πατριαρχική αντίληψη του φύλου, που δομεί την κοινωνία κατά ένα ιεραρχικό δίπολο που απαρτίζεται από έννοιες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, εκ των οποίων κάποιες είναι ανώτερες ή «γνησιότερες».

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εστιάσουμε στις κυρίαρχες ιδεολογίες, αξίες και θεσμούς που διαμορφώνουν τόσο το πολιτικό και κοινωνικοοικονομικό τοπίο όσο και την έμφυλη συνθήκη στην Ελλάδα. Ιδιαίτερη έμφαση θα δώσουμε στη θέση της γυναίκας που καθορίζεται από καταπιεστικούς θεσμούς και αξίες και επιβαρύνεται σε περιόδους κρίσης, όπως στην οικονομική κρίση που ακολούθησε η άνοδος της ακροδεξιάς και η όξυνση της πατριαρχίας.

Το τρίτο κεφάλαιο θα ξεκινήσουμε με μια σύντομη αναφορά στη πανδημία του κορονοϊού που εμπειρεύει μέσα της μια ακόμα πανδημία, η οποία χαρακτηρίζεται ως «σιωπηλή» ή «σκιάδης».² Με την κοινωνική αποστασιοποίηση και τον εγκλεισμό να ορίζονται ως τα αποτελεσματικότερα μέτρα για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, πολλές γυναίκες αναγκάστηκαν να επιστρέψουν σε κακοποιητικά περιβάλλοντα, όπου –πίσω από κλειστές πόρτες– λάμβανε χώρα μια άλλη πανδημία σε έξαρση· η βία. Ενώ η πανδημία του COVID-19 έχει υποχωρήσει σημαντικά, δε μπορούμε να πούμε το ίδιο για την «πανδημία» της βίας κατά των γυναικών με την ενδοοικογενειακή βία και τις γυναικοκτονίες να παραμένουν επίκαιρες όσο ποτέ. Παρόλο που η στάση της κοινωνίας έχει αλλάξει αισθητά με το

¹ Kandiyoti Deniz, «Bargaining with Patriarchy», *Gender and Society*, τόμος 2, τεύχος 3, 1988, σσ. 274-290, doi:10.1177/089124388002003004.

² Γκαβέας Δημοσθένης, «Σιωπηλή πανδημία: Η αφύπνιση», *HuffPost Greece*, 21 Δεκεμβρίου 2021, www.huffingtonpost.gr/entry/siopele-pandemia-eafepnise_gr_61b876d3e4b08ff5793a50dd (18/2/2024). Βέργου Ντάνι, «Η σκιάδης πανδημία της βίας κατά των γυναικών», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 12 Δεκεμβρίου 2021, www.efsyn.gr/nisides/323192_h-skiodis-pandimia-tis-bias-kata-ton-gynaikon (18/2/2024).

φεμινιστικό κίνημα να μεγαλώνει διαρκώς, συνεχίζει να ευδοκιμεί η ιδεολογία των «τά εν οίκω μὴ ἐν δήμῳ».³

Το τέταρτο και το πέμπτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένα στο *Δείπνο*. Στο τέταρτο κεφάλαιο συγκεντρώνονται οι ιδέες και οι αφορμές που ώθησαν στη συγγραφή ενός θεατρικού έργου με θέμα τα έμφυλα στερεότυπα και τις γυναικοκτονίας, και λειτουργεί ως μια εισαγωγή στο πέμπτο κεφάλαιο στο οποίο τα πρόσωπα του έργου αποσαφηνίζονται και αντιστοιχούνται με πραγματικά γεγονότα και καταστάσεις.

³ Αρμένη Έλσα Γ., «Ενδοοικογενειακή βία: Το θύμα, ο θύτης και οι επιπτώσεις της», *Psychology.gr - Η Πύλη Της Ψυχολογίας*, 11 Φεβρουαρίου 2019, www.psychology.gr/violence-abuse/916-endooikogeneiakh-via-to-thyma-o-thyths-kai-oi-epiptoseis-ths.html (16/2/2024).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η πατριαρχική αντίληψη του φύλου

1.1. Το φύλο ως κριτήριο της ισότητας

Με το φύλο να αναγνωρίζεται ως σημαντική παράμετρος τόσο για τη ψυχολογία του ίδιου του ατόμου όσο και για τη κοινωνική και οικονομική ευημερία μιας χώρας, η εξάλειψη των διακρίσεων βάσει του φύλου για την επίτευξη της ισότητας είναι ένας από τους στόχους του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ήδη από το 1994, όταν έλαβε χώρα το πρώτο Διεθνές Συμβούλιο για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη (International Conference on Population and Development) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.⁴ Σύμφωνα με στατιστικές έρευνες του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων οι γυναίκες είναι πιθανότερο να βιώσουν διακρίσεις σε παροχές υπηρεσιών υγείας και να βρεθούν σε κακή φυσική ή και ψυχολογική κατάσταση, «ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης, ηλικίας, εισοδήματος, τόπου γέννησης και αναπηρίας».⁵ Παρόλο που, όπως αναφέρει η Deborah Cameron, εντούτοις «στα περισσότερα μέρη του κόσμου οι γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα στα χαρτιά, (...) στην πράξη διατηρούνται σημαντικές ανισότητες».⁶

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση τα έμφυλα στερεότυπα είναι το κύριο αίτιο της έμφυλης ανισότητας γιατί περιορίζουν την ελευθερία των ατόμων· τις

⁴ Kågesten Anna και Chandra-Mouli Venkatraman, «Gender-transformative programmes: implications for research and action», *The Lancet Global Health*, τόμος 8, τεύχος 2, 2020, σσ. 159-160, doi:10.1016/S2214-109X(19)30528-5. «Goal 10: Reduce inequality within and among countries», *United Nations Sustainable Development*, www.un.org/sustainabledevelopment/inequality/ (15/2/2024). Osotimehin Babatunde, «Introduction», *Programme of Action of the International Conference on Population Development*, 1994, United Nations Population Fund, χ.τ., 2014, σσ. x-xiii, www.unfpa.org/publications/international-conference-population-and-development-programme-action (15/2/2024).

⁵ European Institute for Gender Equality, «Gender differences in health reflect lifelong inequalities», *Gender Equality Index 2021: Health*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, σ. 87, doi:10.2839/834132.

⁶ Αντωνόπουλος Θεοδωρής, «Συζητώντας με την Ντέμπορα Κάμερον: Τι είναι φεμινισμός σήμερα;», *LiFO*, 15 Νοεμβρίου 2020, www.lifo.gr/culture/vivlio/syzytontas-me-tin-ntempora-kameron-ti-einai-feminismos-simera (18/2/2024).

δεξιότητες και τα ταλέντα τους, επιλογές και ευκαιρίες καριέρας και ζωής.⁷ Τα έμφυλα στερεότυπα καθορίζονται από την εκάστοτε κοινωνία και την εκάστοτε χρονική περίοδο κατά την οποία συγκεκριμένοι ρόλοι, επαγγέλματα, συμπεριφορές και λοιπά χαρακτηριστικά θεωρούνται –στερεοτυπικώς και γενικώς– τα καταλληλότερα για το άτομο βάσει του βιολογικού του φύλου.⁸ Βασιζόμενα σε πεποιθήσεις και υπεργενικεύσεις δεν ανταποκρίνονται απαραίτητως στην πραγματικότητα. Δε λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές μεταξύ των ατόμων μιας ομάδας· τις εξομαλύνουν καταργώντας την πολλαπλότητα των αρρενωποτήτων και των θηλυκοτήτων και, συνεπώς, οι εξαιρέσεις στον «κανόνα» παραμένουν εξαιρέσεις.⁹ Τα στερεότυπα, λοιπόν, αναπαράγουν εσφαλμένες πεποιθήσεις και δικαιολογούν τις έμφυλες διακρίσεις, δηλαδή «τη μεροληπτική και προκατειλημμένη μεταχείριση των ατόμων μιας ομάδας».¹⁰

Τόσο ως αιτία όσο και ως συνέπεια των έμφυλων διακρίσεων αντιμετωπίζονται τα έμφυλα στερεότυπα με μια πληθώρα καμπανιών και προγραμμάτων να διεξάγονται για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των ατόμων γύρω από το φύλο. Στην Ελλάδα, στα εθνικά σχέδια δράσης για την ισότητα των φύλων της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, ήδη από το 2016, τονίζεται η επιτακτικότητα της καταπολέμησης «των έμφυλων διακρίσεων και των στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του βίου και των δημόσιων πολιτικών (...) για τη βελτίωση της θέσης αλλά και της ζωής των

⁷ «#EndGenderStereotypes», *European Union*, end-gender-stereotypes.campaign.europa.eu/index_en (15/2/2024).

⁸ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων - Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, «Συμμετοχή των κυβερνητικών φορέων στην διαμόρφωση των τομεακών πολιτικών για την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου», *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025*, Αθήνα, 2021, σ. 37, isotita.gr/esdif-2021-2025/ (15/2/2024).

⁹ White Michael J. και White Gwendolen B., «Implicit and Explicit Occupational Gender Stereotypes», *Sex Roles*, τόμος 55, 2006, σ. 259, doi:10.1007/s11199-006-9078-z. Η έννοια των (έμφυλων) στερεοτύπων αναγράφεται στον κατάλογο ορολογιών στην ιστοσελίδα του Κέντρου Διοτίμα, diotima.org.gr/orologies/ (15/2/2024). Stephan Walter G., «A Cognitive Approach to Stereotyping», Bar-Tal Daniel και λοιποί (επιμ.), *Stereotyping and Prejudice: Changing Conceptions*, Springer, New York, 1989, σσ. 43-45, doi:10.1007/978-1-4612-3582-8_2.

¹⁰ Marx David και Ko Sei Jin, «Stereotypes and Prejudice», *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*, Oxford University Press, 23 Μαΐου 2019, σ. 3, doi:10.1093/acrefore/9780190236557.013.307.

ανθρώπων και ειδικότερα των γυναικών». ¹¹ Όμως παρά την εφαρμογή των ν.4604/2019 και ν.4531/2018, που στόχο έχουν την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας, παρατηρείται η επιμονή των στερεοτυπικών αντιλήψεων και διακρίσεων με τις «ανισότητες [να] συνεχίζουν να είναι υπαρκτές και να διαχέονται σε όλους τους τομείς της ζωής, όπως της πολιτικής, κοινωνικής, προσωπικής και επαγγελματικής». ¹² Με το νομοθετικό πλαίσιο να μην καλύπτει σε ικανοποιητικό βαθμό τις επιτακτικές ανάγκες της κοινωνίας για ισότητα και μείωση της έμφυλης βίας, ολοένα και περισσότερες προσπάθειες γίνονται για την άμβλυνση των έμφυλων στερεοτύπων.

1.2. Το πατριαρχικό έμφυλο σύστημα

Όντα τα στερεότυπα «βαθιά ριζωμένα στην κουλτούρα μας» οι κοινωνικές προσδοκίες είναι υψηλές χωρίς να αφήνουν στα άτομα χώρο για «αποκλίσεις»· ελευθερία προσωπικών επιλογών. ¹³ Εφόσον, λοιπόν, η ελευθερία καθορίζεται από το φύλο, τότε το φύλο είναι μια κοινωνική δομή που οργανώνει ολόκληρο το φάσμα του βίου και αναγνωρίζεται ότι το ισχύον έμφυλο σύστημα είναι πατριαρχικό με την έννοια ότι «αποδίδ[ει] μεγαλύτερη αξία στους άνδρες και σε όσα πράγματα θεωρούνται αντρικά από ότι στις γυναίκες ή σε όσα θεωρούνται γυναικεία» στον δυτικό τουλάχιστον πολιτισμό. ¹⁴ Για αυτόν τον λόγο, η πατριαρχική ιδεολογία

¹¹ «Πλαίσιο πολιτικής Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025», *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025*, σ. 13· Υπουργείο Εσωτερικών - Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2017 isotita.gr/η-δραστηριοποίηση-της-γενικής-γραμμα (15/2/2024).

¹² «Πλαίσιο πολιτικής Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025», *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025*, σ. 9· «Νόμος υπ' αριθμ. 4604», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 50, 26 Μαρτίου 2019, σσ. 1455-1506, www.et.gr/ (18/2/2024)· «Νόμος υπ' αριθμ. 4531», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 62, 5 Απριλίου 2018, σσ. 7487-7614, www.et.gr/ (18/2/2024).

¹³ Βλ. υποσ. 15.

¹⁴ Cislighi Beniamino και Heise Lori, «Gender norms and social norms: differences, similarities and why they matter in prevention science», *Sociology of Health and Illness*, τόμος 42, τεύχος 2, 2020, σ. 410, doi:10.1111/1467-9566.13008· Ridgeway Cecilia L. και Shelley Correll J., «Unpacking the Gender System: A Theoretical Perspective on Gender Beliefs and Social Relations», *Gender and*

θεωρείται ως η αιτία των έμφυλων στερεοτύπων και της έμφυλης ανισότητας. Δεν είναι τυχαίο που στις φεμινιστικές πορείες κυριαρχούν σχετικά συνθήματα, όπως «Η πατριαρχία δολοφονεί».

Σύμφωνα με τη Cynthia Enloe, η πατριαρχική ιδεολογία περιλαμβάνει πεποιθήσεις και αξίες. Οι πρώτες εξηγούν τον κόσμο –την τάξη των πραγμάτων– ενώ οι δεύτερες κρίνουν τι είναι καλό, ηθικό, άξιο και τι κακό, ανήθικο, ανάξιο.¹⁵ Για παράδειγμα, οι υπέρμαχοι του νομοσχεδίου του γάμου και της τεκνοθεσίας των ομόφυλων ζευγαριών επικαλούνται, για να υπερασπιστούν τη θέση τους, την αξία του «ιερού μυστηρίου του γάμου» της ετεροκανονικής οικογένειας, δηλαδή με ετεροφυλόφιλους γονείς, στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού.¹⁶

Η πατριαρχία, λοιπόν, πηγάζει από τον δυισμό, δηλαδή την άποψη περί ύπαρξης ανωτέρων και κατωτέρων, που ενισχύεται από το έμφυλο δίπολο σύμφωνα με το οποίο οι άνδρες είναι το ανώτερο φύλο και οι ηγούμενοι με περισσότερη δικαιοδοσία σε σχέση με τις γυναίκες, οι οποίες θεωρούνται δευτερεύουσας σημασίας.¹⁷ Ακολούθως, εντός αυτού του πλαισίου αναπτύσσονται αξίες που απορρίπτουν «οποιαδήποτε υπόνοια περί επιλογής τρίτου φύλου» το οποίο αυτό καθαυτό αποτελεί «διατάραξη της κανονικότητας».¹⁸

Ως ιδεολογία η πατριαρχία επιδιώκει την υλοποίηση των συμφερόντων μιας συλλογικότητας και θεσμοποιείται οργανώνοντας τις κοινωνικές, πνευματικές, οικονομικές και πολιτικές πτυχές της κοινωνίας.¹⁹ Προς κατανόηση της διαδικασίας

Society, τόμος 18, τεύχος 4, 2004, σσ. 510-531, www.jstor.org/stable/4149448 (17/2/2024). Lori Heise και λοιποί, «Gender inequality and restrictive gender norms: framing the challenges to health», *The Lancet*, τόμος 393, τεύχος 10189, 2019, σ. 2441, doi:10.1016/S0140-6736(19)30652-X. Kimmel Michael S, «Introduction: Human Beings: An Engendered Species», *The Gendered Society*, 2000, Oxford University Press, New York, 2011

¹⁵ Enloe Cynthia, «Pink Pussy Hats vs. Patriarchy», *The Big Push: exposing and challenging the persistence of patriarchy*, University of California Press, Oakland, 2017, σ. 18.

¹⁶ «Γάμος ομόφυλων ζευγαριών: Τσουνάμι αντιδράσεων από τα κόμματα - Ποια λένε ξεκάθαρα “όχι”», *CNN Greece*, 11 Ιανουαρίου 2024, www.cnn.gr/politiki/story/400264/gamos-omofylon-zevgarion-antidraseis-apo-ta-kommata-poia-lene-ksekathara-oxi (16/2/2024).

¹⁷ Lev Sarra, «The Talmud: A Tale of Two Bodies», Cesare Cuttica and Gaby Mahlberg (επιμ.), *Patriarchal Moments: Reading Patriarchal Texts*, Bloomsbury, London, 2016, σ. 23.

¹⁸ Ο.π.

¹⁹ Facio Alda και Fries Lorena, «Feminismo, Género y Patriarcado», Facio Alda και Fries Lorena (επιμ.), *Género y Derecho*, La Morada, Santiago, 1999, σ. 25. Η ιδεολογία διαφέρει από την

θεσμοποίησης και συστηματοποίησης της πατριαρχικής ιδεολογίας οι φεμινίστριες έχουν αναλύσει την πατριαρχία ως κοινωνικό σύστημα απαρτιζόμενο από κοινωνικές δομές και πράξεις.

Επιγραμματικά, οι κύριες δομές της πατριαρχίας είναι η παραγωγή και η αναπαραγωγή, η σεξουαλικότητα, το κράτος, η κουλτούρα και η ανδρική βία. Οι πρακτικές εντός αυτών των δομών αφορούν την υποβάθμιση και την εκμετάλλευση της παραγωγής (αθέατη, ή αλλιώς οικιακή, και μισθωτή εργασία) και της αναπαραγωγής (μητρότητα και κοινωνικοποίηση των παιδιών), τη σεξουαλική καταπίεση και αντικειμενοποίηση των γυναικών, τον αποκλεισμό τους από θέσεις ισχύος και την υποτίμηση αυτών, την επιρροή της θρησκείας και του εκπαιδευτικού συστήματος στη διαμόρφωση των πολιτισμικών εννοιών της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, και τέλος τον βιασμό, την κακοποίηση και τη σεξουαλική παρενόχληση των γυναικών από τους άνδρες.²⁰

Όλα τα παραπάνω συνιστούν διακρίσεις και βία εις βάρος των γυναικών βάσει του φύλου τους και είναι επακόλουθα των έμφυλων στερεοτύπων, τα οποία στο φάσμα του έμφυλου διπόλου τείνουν να υπερτονίζουν ή να επινοούν διαφορές μεταξύ της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας.²¹ Συνεπώς, το φύλο μετατρέπεται από ιδιωτική περιουσία σε πολιτική, από ατομικό κτήμα σε «ένα κοινωνικό σύστημα που κατανέμει τους πόρους, τους ρόλους, την εξουσία και τα δικαιώματα κατά το εάν το πρόσωπο ή η πράξη προσλαμβάνεται ως ανδρική ή γυναικεία, αρρενωπή ή

κοσμοθεωρία στο γεγονός ότι η πρώτη αφομοιώνεται από ένα σύνολο ατόμων και κυρίως στο ότι ανταγωνίζεται για καίριες θέσεις στη λήψη αποφάσεων «με στόχο την υπεράσπιση, την αμφισβήτηση και την αλλαγή» πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων, κατά το Freedden Michael, «Ideology at the crossroads of theory», *Ideology: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2003, σ. 32.

²⁰ Walby, «Theorising Patriarchy». Mitchell Juliet, «The Position of Women: 1», *Woman's Estate*, 1971, Penguin Books, Manchester, 1973. Connell R. W., «Main Structures: Labour, Power, Cathexis», *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*, Polity Press, Cambridge, 1987.

²¹ Όπως διατυπώνεται στο Άρθρο 3 και περίοδο στ' στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ο όρος γυναίκες συμπεριλαμβάνει τα ανήλικα κορίτσια [Συμβούλιο της Ευρώπης, *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας*, Σειρά Συνθηκών - Αριθμός 210, 11 Μαΐου 2011, www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention (15/2/2024)].

θηλυκή».²² Σε ένα τέτοιο σύστημα που χωρίζει τον κόσμο σε δύο κατηγορίες και ιεραρχεί τα άτομα βάσει του φύλου τους δίνοντας αξία στο αμιγώς αρρενωπό, είναι επόμενο οι έμφυλες σχέσεις να μετατραπούν σε σχέσεις εξουσίας στις οποίες ο ανώτερος χρησιμοποιεί την «υπαρκτή ή υποτιθέμενη δύναμη (...) ως μέσο άσκησης κοινωνικού ελέγχου, τιμωρίας και “σωφρονισμού” των ατόμων που θεωρεί κατώτερα».²³ Ανάμεσα σε αυτά συμπεριλαμβάνονται, εκτός από θηλυκότητες που δε κρίνονται «γνήσιες», που δηλαδή δε συμβαδίζουν με την κυρίαρχη πολιτισμική έννοια της θηλυκότητας, και αρρενωπότητες που αποκλίνουν από το δίπολο:

Τα περισσότερα έμφυλα συστήματα παραχωρούν λιγότερη νομιμότητα στις έμφυλες ταυτότητες ή εκφράσεις του φύλου που δε συμμορφώνονται με μια αυστηρή διχοτόμηση της αρμόζουσας συμπεριφοράς για τους άνδρες και τις γυναίκες. Έτσι, η αρρενωπότητα στη γυναίκα ή η θηλυκότητα στους άνδρες, ή οι αντισυμβατικές έμφυλες ταυτότητες, όπως η διεμφυλική, συνήθως απαξιώνονται. Τα άτομα που αποκλίνουν από τις κυρίαρχες έμφυλες προσδοκίες μπορεί να βιώσουν διακρίσεις ή κοινωνικές κυρώσεις, που δημιουργούν έντονες πιέσεις για συμμόρφωση.²⁴

Καθώς οι κοινωνίες της Δύσης, όπως και η ελληνική, στηρίζονται στο έμφυλο δίπολο –άνδρες και γυναίκες– αυτό συνιστά τη βάση για τη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας, δηλαδή της αντίληψης του ατόμου για το φύλο του, η οποία καθίσταται ως η κοινωνική του ταυτότητα, και η συμμόρφωσή του με αυτό είναι αναμενόμενη, ενώ οι μη-συμβατικοί ρόλοι και ταυτότητες υπόκεινται σε κυρώσεις γιατί ταραάζουν την πολιτισμική αντίληψη για το φύλο υπονομεύοντας την ομαλή κοινωνική

²² Cislighi και Heise, «Gender norms and social norms», σ. 410· Ridgeway και Shelley, «Unpacking the Gender System».

²³ Η έννοια της έμφυλης βίας αναγράφεται στον κατάλογο ορολογιών στην ιστοσελίδα του Κέντρου Διοτίμα, diotima.org.gr/orologies/ (15/2/2024).

²⁴ Heise και λοιποί, «Gender inequality and restrictive gender norms», σ. 2441· Περισσότερα για τις αρρενωπότητες και τις θηλυκότητες βλέπε το Blackstone Amy, «Gender Roles and Society», Miller Julia R. και λοιποί (επιμ.), *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2003, σ. 336-337, διαθέσιμο στο digitalcommons.library.umaine.edu/soc_facpub/1/ (15/2/2024) και το Kimmel, «Introduction», σ. 10.

αλληλεπίδραση.²⁵ Επομένως, οι κοινωνικές προσδοκίες για τη συμμόρφωση των ατόμων στο έμφυλο δίπολο παράγουν τα έμφυλα στερεότυπα, δηλαδή ακριβώς το τι θεωρείται τυπικό ή συνηθισμένο να κάνει ένα άτομο σύμφωνα με το βιολογικό του φύλο.²⁶ Ολοκληρώνοντας μπορούμε να παραθέσουμε ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα των Prentice και Carranza:

Η στερεοτυπική πεποίθηση ότι οι γυναίκες είναι στοργικές (...) συνοδεύεται από την κοινωνική προσδοκία ότι πρέπει να είναι στοργικές. (...) Παρομοίως, η στερεοτυπική πεποίθηση ότι οι άνδρες είναι δυνατοί (...) συνοδεύεται από την κοινωνική προσδοκία ότι πρέπει να είναι δυνατοί.²⁷

²⁵ Eagly Alice H. και Wood Wendy, «Social Role Theory», Van Lange Paul A. M. και λοιποί (επιμ.), *Handbook of Theories of Social Psychology*, Β τόμος, SAGE Publications, Los Angeles, 2012, σ. 468, doi:10.4135/9781446249222.

²⁶ Eagly Alice H., «The His and Hers of Prosocial Behavior: An Examination of the Social Psychology of Gender», *American Psychologist*, τόμος 64, τεύχος 8, 2009, σ. 645, doi:10.1037/0003-066X.64.8.644.

²⁷ Prentice Deborah A. και Carranza Erica, «What women and men should be, shouldn't be, are allowed to be, and don't have to be: The contents of prescriptive gender stereotypes», *Psychology of Women Quarterly*, τόμος 26, τεύχος 4, 2002, σ. 269, doi:10.1111/1471-6402.t01-1-00066.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Το ελληνικό τοπίο

2.1. Το τρίπτυχο της ελληνικής ιδεολογίας

Η βία κατά των γυναικών, όπως και η βία γενικότερα, βρίσκει πρόσφορο έδαφος σε πολιτισμικά πλαίσια όπου συνυπάρχουν άλλες πεποιθήσεις και αντιλήψεις που λειτουργούν ως παράγοντες κινδύνου, όπως ο εθνικισμός, ο φασισμός, η μισαλλοδοξία και ο ρατσισμός.²⁸ Αυτά χαρακτηρίζουν την κυρίαρχη ελληνική ιδεολογία όπως φαίνεται στο τρίπτυχο «Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια», το οποίο έχει συνυφανθεί με την ελληνική εθνική ταυτότητα. Τόσο σε περιόδους πολέμου όσο και μετανάστευσης εκείνο που ενώνει τους Έλληνες είναι η ελληνική γλώσσα, η θρησκεία και οι παραδόσεις με προστάτη την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία.²⁹ Ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός αποτελεί πλέον «αυτό το σημαντικό στοιχείο που μας διαφοροποιεί από όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη».³⁰

Σε καιρούς αστάθειας το τρίπτυχο αναδύεται ως ο συνδετικός κρίκος των Ελλήνων. Σε καιρούς αλλαγών το τρίπτυχο εξασφαλίζει τη διαφύλαξη της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Σε καιρούς κρίσης οι Έλληνες επιστρέφουν σε εκείνες τις αξίες και τους θεσμούς που τους υπόσχονται σταθερότητα και ασφάλεια, όμως αυτά τα «δίχτυα ασφαλείας» εύκολο μετατρέπονται σε εστίες εθνικιστικών, ρατσιστικών και μισαλλόδοξων πεποιθήσεων.³¹ Βέβαια, ο πατριωτισμός, η θρησκεία και η οικογένεια δεν είναι θεσμοί με αρνητικό πρόσημο αλλά, όταν καταχρήζονται από φερέφωνα της πατριαρχικής ιδεολογίας, μετατρέπονται σε εργαλεία χειραγώγησης.³² Όντες οι εν

²⁸ Kouta Christiana και λοιποί, «Understanding and preventing femicide using a cultural and ecological approach», Weil Shalva και λοιποί (επιμ.), *Femicide Across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press, 2018, σ. 58, doi:10.1332/9781447347163.

²⁹ Saloutos Theodore, «The Greek Orthodox Church in the United States and Assimilation», *The International Migration Review*, τόμος 7, τεύχος 4, 1973, σσ. 395-407, doi:10.1177/019791837300700401.

³⁰ Βαϊουλής Κώστας, «Χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους: Τι ακριβώς εννοούμε;», *onlarissa.gr*, 1 Νοεμβρίου 2017, www.onlarissa.gr/2017/11/01/chorismos-ekklisias-ke-kratous-ti-akrivos-ennooume/ (16/2/2024).

³¹ Παπανικολάου Δημήτρης, «Η οικογένεια-βραχυκύκλωμα», *Κάτι τρέχει με την οικογένεια: Έθνος, πόθος και συγγένεια την εποχή της κρίσης*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 16-18.

³² Κιθαρά Τζένη, «Η κακοποίηση στην Ελλάδα», *Είμαι γυναίκα, γι' αυτό με σκοτώνεις: Έρευνα και μαρτυρίες για τη γυναικοκτονία και την έμφυλη βία*, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2022, σ. 56.

λόγω θεσμοί συνυφασμένοι με την ελληνική εθνική ταυτότητα και ευρέως εμποδωμένοι εύκολα εργαλειοποιούνται από καιροσκόπους, ιδιαίτερα σε περιόδους που επικρατεί φόβος για το μέλλον, το ξένο και το άγνωστο νέο.³³

Σύμφωνα με τη Ρόζα Βασιλάκη και τον Γιώργο Σουβλή, η Εκκλησία στον ρόλο του θεματοφύλακα του ελληνισμού έχει ως καθήκον της να πράττει για το κοινό καλό· για τα συμφέροντα της πατρίδας, της οικογένειας και όλων των Ελλήνων. Το ξένο και το προοδευτικό συνιστούν απειλές με κοινούς εχθρούς τόσο τους μετανάστες και τους αλλόθρησκους, όσο τον φεμινισμό και τη ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητα. Επομένως, η στενή σχέση μεταξύ Εκκλησίας και κοινωνίας δικαιολογεί τις συντηρητικές απόψεις της σε εθνικά ζητήματα με τον πατριαρχικό της λόγο να βρίσκει κοινό έδαφος με τον λόγο των κομμάτων της Άκρας Δεξιάς, που θεωρούν χρέος τους να διαφυλάξουν τα εθνικά ήθη και έθιμα.³⁴

Η οικονομική κρίση του 2010 και η πρωτόγνωρη ανθρωπιστική κρίση που γνώρισε η Ελλάδα υπήρξαν η αφορμή για την άνοδο του φασισμού στην πολιτική σκηνή με κύριο εκπρόσωπο την Χρυσή Αυγή, η οποία εργαλειοποίησε το τρίπτυχο για την προσωπική της ατζέντα.³⁵ Με πρόσχημα αυτό η Χρυσή Αυγή κατάφερε να αφομοιώσει πολλά άτομα προσφέροντάς τους ένα αίσθημα ασφάλειας και έναν σκοπό. Η στρατολόγησή τους τους προσέφερε το αίσθημα του ανήκειν σε μια συλλογικότητα που αντιστέκεται στο «Άλλο» και μάχεται για την ακεραιότητα της ελληνικής εθνικής

³³ Roudometof Victor, «The Evolution of Greek Orthodoxy in the Context of World Historical Globalization», Roudometof Victor και Makrides Vasilios N. (επιμ.), *Orthodox Christianity in 21st Century Greece: the Role of Religion in Culture, Ethnicity and Politics*, Ashgate, Farnham, 2010, σ. 27.

³⁴ Βουγιούκα Έλλη και λοιποί, «Ομοεθνικισμός και φεμοεθνικισμός στην Ελλάδα: η δεξιοποίηση των έμφυλων πολιτικών ταυτώτητας», Βασιλάκη Ρόζα και Σουβλής Γιώργος (επιμ.), *Η Κανονικοποίηση του Ακροδεξιού Λόγου στην Ελλάδα: Φύλο, ΜΜΕ, Ένοπλες Δυνάμεις, Εκκλησία*, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ - Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα 2021.

³⁵ Johnston Matthew, «Understanding the Downfall of Greece's Economy», *Investopedia*, 7 Δεκεμβρίου 2023, www.investopedia.com/articles/investing/070115/understanding-downfall-greeces-economy.asp (16/2/2024)· Μαυρής Γιάννης, «Ανάδυση και σταθεροποίηση του ακροδεξιού φαινομένου», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 1 Ιουλίου 2013, όπως ανακτήθηκε από το πρωτότυπο στο www.tomtb.com/?p=3888 (16/2/2024)· Βρανάς Βασίλης, «Η επικοινωνιακή χρήση της θρησκείας από την άκρα Δεξιά», *The HuffPost Greece*, 19 Μαΐου 2020, www.huffingtonpost.gr/entry/e-epikoinoniake-chrese-tes-threskeias-apo-ten-akra-dexia_gr_5ec38464c5b6e78e4f754f66 (16/2/2024).

ταυτότητας ενάντια σε έναν υποτιθέμενο εχθρό, ο οποίος απειλεί να αλλοιώσει τη σύσταση του έθνους, τόσο εκτός όσο και εντός των τειχών.³⁶

Εκμεταλλεζόμενη τον φόβο και την κοινή απαξίωση του πολιτικού συστήματος η Χρυσή Αυγή προσέφερε μια εύκολη λύση στα προβλήματα των πολιτών· την αναγέννηση του τρίπτυχου «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια» με το επιχείρημα ότι η εγκατάλειψη αυτών αποτέλεσε την αιτία που «έχουν τα ήθη παρεκκλίνει και ότι μόνο μέσω της επιστροφής στο παρελθόν θα έχουμε τη δυνατότητα να επιστρέψουμε στον χαμένο μας παράδεισο». ³⁷ Το παρελθόν ωραιοποιείται. Η επιστροφή στο οικείο χθες θα επιτευχθεί «εξαγνίζοντας» την Ελλάδα. Συνεπώς, οι άνθρωποι κατηγοριοποιούνται σε δύο ομάδες στην κλίμακα του αμιγώς ελληνικού με τους αποκλίνοντες να αποτελούν τους αποδιοπομπαίους τράγους για όλα τα προβλήματα και να κρίνονται ανάξιοι βίου:

(...) πατώντας στέρεα πάνω στα κυρίαρχα ιδεολογήματα, δυνατός-αδύνατος, κανονικός-διαφορετικός, καλεί για την υπεράσπιση αυτών των κατηγοριοποιήσεων, προβάλλοντας το ιδεατό πρότυπο. Άνδρας λευκός, αρρενωπός, επιθετικός, ταγμένος σε «μεγάλους σκοπούς» που εφορμούν από ιδεολογήματα όπως αυτό της ανώτερης φύσης και της ανώτερης φυλής, υπάκουος στους ανωτέρους του, βίαιος στους κατώτερους, ταγμένος να διαφυλάσσει με κάθε τρόπο την καθαρότητα της «κατηγορίας» του. Μετανάστες, αλλόθρησκοι, ομοφυλόφιλοι αποτελούν πρότυπα ζωών που δεν αξίζει να βιωθούν, ενώ οι «κανονικές» γυναίκες είναι απλά εργαλεία στη υπηρεσία αναπαραγωγής του έθνους.³⁸

Εν έτει 2023 η ακροδεξιά ρητορική παραμένει βαθιά ριζωμένη στη συντηρητική ελληνική κοινωνία ενισχύοντας την ενυπάρχουσα πατριαρχική ιδεολογία. Στις εθνικές εκλογές του Ιουνίου 2023 παρατηρήθηκε μια πρωτοφανή άνοδος αμιγώς ακροδεξιών κομμάτων (Σπαρτιάτες, Νίκη), ή με «εθνικές πολιτικές»

³⁶ Κουλούρη Χριστίνα, «Φανατισμός, δογματισμός, συγκρότηση ταυτότητας: μια προσέγγιση στο λόγο των σχολικών εγχειριδίων», *Μνήμων*, τόμος 18, 1996, σ. 146, doi:10.12681/mnimon.543.

³⁷ Παρασκευά-Βελουδογιάννη Δέσποινα, «Η σύγχρονη ανάδυση του φασιστικού φαινομένου και η Χρυσή Αυγή», *Εκτός Γραμμής*, 31 Οκτωβρίου 2012, www.ektosgrammis.gr/website/i-syghroni-anadysi-toy-fasistikoy-fainomenoy-kai-i-hrysi-aygi (16/2/2024).

³⁸ *Ο.π.*

(Ελληνική Λύση).³⁹ Μολονότι τα ποσοστά αυτά ερμηνεύονται ως επακόλουθο της απογοήτευσης των πολιτών απέναντι στις προηγούμενες κυβερνήσεις, το ζήτημα έγκειται σε αυτό καθαυτό το ιδεολογικό υπόβαθρο της ελληνικής κοινωνίας. Σε μια κοινωνία όπου «ένα ολόκληρο εκπαιδευτικό σύστημα βασίζεται στην απόρριψη (...) των θεμελιωδών φιλελεύθερων αρχών και της κριτικής σκέψης» οι συγκυρίες είναι απλώς η αφορμή. Θα μπορούσε σε μια κοινωνία που δε χαρακτηρίζεται από συντηρητισμό –σεξισμό, ομοφοβία, ρατσισμό– να βρει «πάτημα» η ακροδεξιά ρητορική;⁴⁰ Θα μπορούσαν οι ρητορικές μίσους να ευφορήσουν σε μια κοινωνία που έχει αξίες την ελευθερία, τη δημοκρατία, την ισότητα και τον σεβασμό; Φαίνεται πως η ακροδεξιά αντίληψη είναι προέκταση της πατριαρχικής ιδεολογίας· πως η ακροδεξιά είναι η ακραία έκφραση της πατριαρχικής ιδεολογίας.

Έτσι, το γεγονός ότι κανένα από τα προαναφερόμενα κόμματα δεν πέτυχαν το ποσοστό ψήφων της Χρυσής Αυγής στις εθνικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 δε συνιστά λόγος εφησυχασμού.⁴¹ Η ίδρυση και η απήχηση κομμάτων με ακροδεξιές πεποιθήσεις αναδεικνύουν την «κανονικοποίηση [των] ακροδεξιών αντιλήψεων [ως] την πιο σημαντική και ανησυχητική κληρονομιά της». ⁴² Η αφομοίωση της ακροδεξιάς ρητορικής στον καθημερινό λόγο και ο ενστερνισμός της πατριαρχικής ιδεολογίας έχουν ως επακόλουθο δημόσιες μισογυνικές και ομοφοβικές δηλώσεις, οι

³⁹ «Εθνικές Εκλογές – Ιούνιος 2023», *Υπουργείο Εσωτερικών*, ekloges.ypes.gr/current/v/home/16/2/2024. Η ανάρτηση του προέδρου του κομμάτος της Ελληνικής Λύσης διαθέσιμη στο «Κ.Βελόπουλος “Όσοι μας κατηγορούν ως ακροδεξιούς θα λογοδοτήσουν ποινικά και αστικά”», *pronews.gr*, 26 Ιουνίου 2023, www.pronews.gr/elliniki-politiki/k-velopoulos-osoi-mas-katigoroun-os-akrodeksious-tha-logodotisoun-poinika-kai-astika/16/2/2024.

⁴⁰ Για την έννοια του σεξισμού βλέπε Gina Masequesmay, «Sexism», *Encyclopedia Britannica*, 5 Ιανουαρίου 2024, www.britannica.com/topic/sexism (17/2/2024). Πανταζόπουλος Γιάννης, Ο Αριστείδης Χατζής για το εκλογικό αποτύπωμα της ακροδεξιάς στην Ελλάδα «Ξεφυτρώνουν τα ακροδεξιά κόμματα σαν τα μανιτάρια», *LiFO*, 27 Απριλίου 2023, www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/xfytronoun-ta-akrodexia-kommata-san-ta-manitaria (17/2/2024).

⁴¹ «Εθνικές Εκλογές Ιανουάριος 2015», *Υπουργείο Εσωτερικών*, ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#{%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}} (17/2/2024).

⁴² Βασιλάκη Ρόζα και λοιποί, «Μετά τη Χρυσή Αυγή: η διείδυση και οι μεταμορφώσεις του ακροδεξιού τρόπου σκέψης», Βασιλάκη Ρόζα και Σουβλής Γιώργος (επιμ.), *Η Κανονικοποίηση του Ακροδεξιού Λόγου στην Ελλάδα: Φύλο, ΜΜΕ, Ένοπλες Δυνάμεις, Εκκλησία*, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Αθήνα 2021, σ. 222.

οποίες χαίρουν ευρείας υποδοχής και επευφημιών. Για παράδειγμα, με χειροκροτήματα και επιδοκιμασίες δέχθηκε το κοινό την ομοφοβική δήλωση του δημάρχου Βόλου Αχιλλέα Μπέου κατά του Στέφανου Κασσελάκη, Προέδρου του Συνασπισμού Ριζοσπαστικής Αριστεράς–Προοδευτική Συμμαχία (ΣΥΡΙΖΑ), μετά τη νίκη του στις αυτοδιοικητικές εκλογές τον Οκτώβριο του 2023, ο οποίος ολοκλήρωσε με τα εξής λόγια:⁴³

Η προσωπική ζωή του καθενός είναι δικαίωμά του (...) αλλά σε καμία περίπτωση δε θα είστε [οι ομοφυλόφιλοι] πρότυπο. Πρότυπο είμαστε εμείς, οι γυναίκες και οι αρσενικοί.⁴⁴

Η ετεροκανονικότητα και ο χριστιανισμός είναι αναπόσπαστα κομμάτια της ταυτότητας του «γνήσιου» Έλληνα.⁴⁵ Στη λέξη «αρσενικό» υποδηλώνεται η κυρίαρχη πολιτισμική έννοια της αρρενωπότητας που βασίζεται στην ετεροκανονικότητα, δηλαδή στην πεποίθηση ότι η ετεροσεξουαλικότητα είναι η μόνη φυσική σεξουαλικότητα. Με την πατριαρχία να θέτει τον άνδρα ως ανώτερο και την ακροδεξιά τον λευκό Έλληνα Χριστιανό Ορθόδοξο, η ετεροκανονικότητα κατ' επέκταση θέτει τον λευκό ετεροφυλόφιλο *cisgender* Έλληνα Χριστιανό Ορθόδοξο άνδρα ως ανώτερο εκ των υπολοίπων. Παρομοίως, οι λευκές ετεροφυλόφιλες *cisgender* Ελληνίδες Χριστιανές Ορθόδοξες γυναίκες κατέχουν προνομιούχα θέση έναντι των γυναικών με αποκλίνουσες τάσεις:

Βιολογικά οι άνδρες έχουν μόνο έναν εγγενή προσανατολισμό –τον σεξουαλικό που τους ωθεί στις γυναίκες– ενώ οι γυναίκες έχουν δύο, τον

⁴³ «Δημοτικές Εκλογές – Οκτώβριος 2023», Υπουργείο Εσωτερικών, ekloges.ypes.gr/current/d/home/municipalities/ (17/2/2024).

⁴⁴ ΝΟΙΑΖΟΜΑΙ, «#ΜΠΕΟΣ ΠΟΥ ΝΙΚΑΕΙ ΚΑΙ ΤΑ ΣΠΑΕΙ! Δηλώσεις που θα χαλάσουν κόσμο», *Youtube*, 8 Οκτωβρίου 2023, youtu.be/nUsw1HYk-J0?si=VE9vtyordYrPI8Nv [02:37-02:48] (17/2/2024).

⁴⁵ «Αχιλλέας Μπέος για δήλωση κατά Κασσελάκη: “Το ίδιο πράγμα είπε και πριν από 2-3 χρόνια ο Γιώργος Λιάγκας και η Φαίη Σκορδά”», *TLIFE*, 3 Νοεμβρίου 2023, www.tlife.gr/eidhseis-nea/media/axilleas-mpeos-gia-dilosi-kata-kasselaki-to-idio-pragma-eipe-kai-prin-apo-2-3-xronia-ogiorgos-liagkas-kai-i-faii-skorda/1461001/ (17/2/2024).

σεξουαλικό που τις ωθεί στους άνδρες και τον αναπαραγωγικό που τις ωθεί στη μητρότητα.⁴⁶

«Αληθινοί» άνδρες είναι εκείνοι που «σπρώχνου[ν]ε αντί να [τους] σπρώχνουν» και «αληθινές» γυναίκες εκείνες που εκπληρώνουν τον σκοπό τους ως θεματοφύλακες του έθνους με την ένωση τους με τους άνδρες, όπως το έχει ορίσει η φύση ή ο Θεός.⁴⁷

Η ομοφοβία, ο μισογυνισμός και η θηλυφοβία (*femmephobia*) διέπουν ολόκληρο το φάσμα του βίου με εκφραστές γνωστές δημόσιες και πολιτικές προσωπικότητες οι οποίοι, παρά τη κατακραυγή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δεν έρχονται αντιμέτωποι με πειθαρχικές ή ποινικές συνέπειες.⁴⁸ Ειδήμονες επιστημονικών πεδίων, πολιτικοί και δημοσιογράφοι φαίνεται να θεωρούν πως χάρη του μορφωτικού τους επιπέδου ή της θέσης τους έχουν το δικαίωμα και – περισσότερο – το καθήκον να εκφράσουν τις απόψεις τους, όσο σεξιστικές και αν είναι. Αυτοί που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως υπεράνω κριτικής χειρίζονται τη κατακραυγή με μετάθεση του βάρους των ευθυνών στους θιγμένους για την υπερβολική τους ευαισθησία σε έναν αστεϊσμό ή μια λανθάνουσα διατύπωση. Η γλώσσα όμως λανθάνουσα τα αληθή λέγει. Ως παραδείγματα παραθέτω δυο μισογυνικούς αστεϊσμούς του δημοσιογράφου Γιάννη Πρετεντέρη:

⁴⁶ Rossi Alice, «Children and Work in the Lives of Women», University of Arizona, Φεβρουάριος 1976 επί λέξει στο Rich Adrienne, «Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence», *Signs*, τόμος 5, τεύχος 4, 1980, σ. 631, www.jstor.org/stable/3173834 (17/2/2024).

⁴⁷ «Ομοφοβικό παραλήρημα Στίγκα», *AlphaTV*, 23 Ιανουαρίου 2024, www.alphatv.gr/news/politika/article/154630/omofoviko-paralirima-stiga/ (17/2/2024). Τσίχλης Χρήστος, «Τι προβλέπει το νομοσχέδιο για τον γάμο ομόφυλων ζευγαριών», *Notospress*, 23 Ιανουαρίου 2024, www.notospress.gr/apopseis/story/100585/ti-provlepei-to-nomosxedio-gia-ton-gamo-omofylon-zevgarion (17/2/2024).

⁴⁸ Η «φοβία» απέναντι στη θηλυκότητα ονομάζεται θηλυφοβία (*femmephobia*). Για μια αναλυτική περιγραφή του όρου βλέπε το Hoskin Rea Ashley, «Femmephobia: The Role of Anti-Femininity and Gender Policing in LGBTQ+ People's Experiences of Discrimination», *Sex Roles*, τόμος 81, 2019, σσ. 686-703, doi:10.1007/s11199-019-01021-3.

- [Η Φώφη Γεννηματά] δεν πήγε στην Βουλή γιατί είχε κομμωτήριο.⁴⁹
- Καλό το μίνι της Αχτσιόγλου, αλλά δεν μπορώ να πω, και το περιεχόμενο καλό είναι.⁵⁰

Δεν είναι αμφισβητήσιμο πως μια μερίδα της ελληνικής κοινωνίας ακόμη αρέσκεται σε τέτοια σεξιστικά και μισογυνικά «αστεία», τα οποία κατά αυτή δεν αποτελούν συντηρητικές και παραχωρημένες απόψεις αλλά «η κοινή πεποίθηση της ελληνικής κοινωνίας».⁵¹ Δυστυχώς, επικρατεί η συνήθεια της καταφυγής στον ρατσισμό, στην ομοφοβία και στον μισογυνισμό όταν βρισκόμαστε ασύμφωνοι με μια άποψη, γιατί είναι η εύκολη λύση σε αντίθεση με την άρθρωση μιας ορθώς τεκμηριωμένης τοποθέτησης. Ωστόσο, οι καιροί αλλάζουν και επιτακτική ανάγκη είναι να αλλάξει μαζί ριζικά και το ελληνικό τοπίο με την ανατροπή της πατριαρχικής ιδεολογίας για την ανάπτυξη μιας βιώσιμης κοινωνίας για όλα τα άτομα που θα απολαμβάνουν ελεύθερα τα ανθρώπινα δικαιώματα δίχως να δεσμεύονται εκ γενετής σε αναχρονιστικούς ρόλους.

2.2. Η κρίση του οικογενειακού θεσμού και η έμφυλη συνθήκη

Σε αυτό το κοινωνικοπολιτικό κλίμα η οικογένεια θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς για τη συνοχή και τη διαίωιση του ελληνικού έθνους, των ηθών και των εθίμων. Η οικογένεια είναι ένα από τους πυλώνες της πατριαρχίας. Πιο συγκεκριμένα, όπως υποστηρίζει η Oakley Ann, η οικογένεια είναι εκείνος ο θεσμός που επιμένει στις διακρίσεις και στους έμφυλους ρόλους και, όντας ο «λιγότερο

⁴⁹ Βίλιτσάνος Γεράσιμος, «Οργή Γεννηματά για Πρετεντέρη: “Δεν πήγε στην Βουλή γιατί είχε κομμωτήριο”», *News24/7*, 21 Μαΐου 2020, www.news247.gr/politiki/orgi-gennimata-gia-pretenteriden-pige-stin-voyli-giati-eiche-kommotirio.7646417.html (17/2/2024).

⁵⁰ Γκόγκογλου Αφροδίτη, «Η κριτική στην εμφάνιση της Αχτσιόγλου δεν είναι πολιτικό σχόλιο αλλά σεξισμός», *ΕΘΝΟΣ*, 22 Ιουνίου 2022, www.ethnos.gr/opinions/article/213214/hkritikhsthnemfanishthsaxtsiogloydeneinaipolitikosxolioallasexismos (17/2/2024).

⁵¹ «“Στοχοποιημένος” δηλώνει ο Θάνος Πλεύρης / Ο γάμος των ομόφυλων ζευγαριών αποτελεί επιβολή της πολιτικής ορθότητας», *TVXS*, 13 Δεκεμβρίου 2023, htvxs.gr/news/ellada/stochopoiimenos-dilonei-o-thanos-pleyris-o-gamos-ton-omofylon-zeygarion-apotelei-epivoli-tis-politikis-orthotitas/ (17/2/2024).

δημοκρατικός από τους σύγχρονους θεσμούς», θεωρείται ο μείζων προάγων της «ανισότητας» και της «διάκρισης».⁵² Μείζονος σημασίας είναι η επιρροή που ασκεί ο θεσμός της οικογένειας στη δομή της κοινωνίας με τις πιο στέρεες οικογένειες (*strong families*), όπως ορίζει ο Reher Sven David εκείνες με υψηλό βαθμό αλληλεξάρτησης των μελών, να χαρακτηρίζονται από εσωστρέφεια και προσήλωση στην πολιτισμική παράδοση· μια προσήλωση στα αναχρονιστικούς έμφυλους κοινωνικούς ρόλους του «κουβαλητή» και της «μητέρας-νοικοκυράς».⁵³

Η οικονομική κρίση του 2010-2018, όπως και η πανδημία του COVID-19, είχε ως επακόλουθο την εσωστρέφεια των Ελλήνων και τη στροφή σε εκείνους τους θεσμούς που σε περιόδους κρίσης υπόσχονται ασφάλεια και σταθερότητα, όπως είναι η οικογένεια.⁵⁴ Σύμφωνα με τη δημογραφική έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) του 2019, παρατηρείται ταυτόχρονα αύξηση της συγκατοίκησης των νέων με τους γονείς και μείωση των γάμων και των γεννήσεων λόγω τόσο των δυσχερών οικονομικών συνθηκών όσο και της σταδιακής αποτίναξης των προαναφερόμενων έμφυλων ρόλων κυρίως από τις γυναίκες, που επιλέγουν να αφοσιωθούν στην επιμόρφωση και στην επαγγελματική σταδιοδρομία.⁵⁵ Οι οικογενειακοί δεσμοί κάθε άλλο παρά αποδυναμώθηκαν, όπως επίσης τα πατριαρχικά κατάλοιπα· οι προϋπάρχουσες προσδοκίες στηριζόμενες στα έμφυλα στερεότυπα.

Τα προοδευτικά βήματα που σημειώνονται σε περιόδους σταθερότητας αναιρούνται σε περιόδους αστάθειας με τις έμφυλες διακρίσεις να επανεμφανίζονται και την έμφυλη ανισότητα να οξύνεται. Η κοινωνία προσδοκά από τα άτομα να αναλάβουν τους «παραδοσιακούς» τους ρόλους προκειμένου να ξεπεράσουν ως

⁵² Oakley Ann, «The future of sex differences», *Sex, Gender and Society*, Gower Publishing, Aldershot, 1985, σ. 207.

⁵³ Reher Sven David, «Family ties in Western Europe: Persistent contrasts», *Population and Development Review*, τόμος 24, τεύχος 2, 1998, σσ. 203-234, www.jstor.org/stable/2807971 (17/2/2024). Karamessini Maria, «Continuity and change in the southern European social model», *International Labour Review*, τόμος 147, τεύχος 1, 2008, σ. 47, doi:10.1111/j.1564-913x.2008.00023.x.

⁵⁴ Για την οικονομική κρίση βλ. υποσ. 44.

⁵⁵ Μπαλούρδος Διονύσης και λοιποί (επιμ.), «Γαμηλιότητα-Διαζυγιότητα, Μέγεθος και Σύνθεση Νοικοκυριών: Σύντομη Περιγραφή», «Μέγεθος και Σύνθεση Νοικοκυριών» και «Πρώτα Συμπεράσματα», *Η χαμηλή γονιμότητα στην Ελλάδα, δημογραφική κρίση και πολιτικές ενίσχυσης της οικογένειας*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2019, σ. 159, σσ. 162-163 και σσ. 169-170.

εθνικό σύνολο την εκάστοτε κρίση.⁵⁶ Επομένως, οι άνδρες αναμένονται να αναλάβουν τον ρόλο του «κουβαλητή», ενώ οι γυναίκες τον ρόλο της «μητέρας-νοικοκυράς», ήδη από νεαρή ηλικία. Η φροντίδα των μελών ακόμη θεωρείται καθήκον των γυναικών, οι οποίες είτε καλούνται να συνδυάσουν πολλαπλές εργασίες είτε να αφοσιωθούν αποκλειστικά στα οικιακά, που συνιστά μια μορφή εργασίας γνωστή ως αθέατη.⁵⁷ Εν ολίγοις, μία οικονομική, υγειονομική ή ανθρωπιστική κρίση συνιστά μια κρίση της γυναικείας ανεξαρτησίας.⁵⁸

Ωστόσο, η ανεξαρτητοποίηση ταυτίζεται με την εύρεση σταθερής εργασίας και τον γάμο. Η συγκατοίκηση των νέων με τους γονείς τους παρατείνεται ως ότου είναι οικονομικά προετοιμασμένοι για τον γάμο τους.⁵⁹ Με τον γάμο ως δεδομένο στη ζωή του ατόμου, οι συζητήσεις περί αυτού ξεκινούν αμέσως μετά την ενηλικίωση με τις προσδοκίες και τις πιέσεις του περιγύρου να εντείνονται όσο περνούν τα χρόνια· πρώτα για τη γυναίκα, γύρω στα εικοσιπέντε έτη της ηλικίας της.⁶⁰ Τον γάμο συνοδεύουν οι κοινωνικές προσδοκίες της μητρότητας, η οποία θεωρείται ως σημαντική παράμετρος για την ολοκλήρωση της γυναίκας· ως απαραίτητο βήμα προς την επίτευξη του σκοπού της γυναικείας φύσης.

Με εμποδωμένα τα πατριαρχικά έμφυλα στερεότυπα εντός εργασιακού χώρου η γυναίκα έρχεται αντιμέτωπη με κοινωνικές πιέσεις, καθώς καλείται να φέρει εις πέρας αντιφατικούς ρόλους και να εκπληρώσει τις προσδοκίες του περίγυρου, που

⁵⁶ Moreno Luis και Mari-Klose Pau, «Youth, Family Change and Welfare Arrangements», *European Societies*, τόμος 15, τεύχος 4, 2013, σ. 495, doi:10.1080/14616696.2013.836400.

⁵⁷ Το ίδιο, σ. 496. Περισσότερα για την αθέατη εργασία στο Βαΐου Ντίνα, *Η αθέατη εργασία των γυναικών στη συγκρότηση της πόλης: Όψεις της Αθήνας μετά τη μεταπολίτευση*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2021.

⁵⁸ United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, «Greece: Gender Equality, Development and Women's Rights in the EU Mediterranean basin in the years of financial, political and social crisis», *The Impacts of the Crisis on Gender Equality and Women's Wellbeing in EU Mediterranean Countries*, UNICRI, Turin, 2015, σ. 72, unicri.it/services/library_documentation/publications/unicri_series (22/2/2024).

⁵⁹ Reher, «Family ties in Western Europe», σσ. 204-205.

⁶⁰ Μπαλούρδος και λοιποί (επιμ.), «Γαμηλιότητα-Διαζυγιότητα, Μέγεθος και Σύνθεση Νοικοκυριών», σ. 160.

επιηρεάζουν τόσο την επαγγελματική της απόδοση όσο και την προσωπική της ζωή.⁶¹ Με τους πατριαρχικούς ρόλους να συντηρούνται, η γυναίκα βιώνει μια *σύγκρουση των ρόλων* αφού αναμένεται από αυτή να φέρει εις πέρας τις απαιτήσεις των ρόλων που έχει αναλάβει και τη φύση της, το οποίο οδηγεί είτε σε υπερκόπωση και άγχος είτε σε καταναγκαστική παραίτηση από κάποιον ρόλο.⁶²

Η σύζυγος πρέπει να είναι «καλή σύζυγος», η μητέρα πρέπει να είναι «καλή μητέρα», η εργαζόμενη πρέπει να είναι «καλή εργαζόμενη», η γυναίκα γενικά πρέπει να είναι «καλή νοικοκυρά». Η γυναίκα καλείται να ικανοποιήσει τις ανάγκες του συντρόφου και των παιδιών και τις απαιτήσεις του εργοδότη στο μέγιστο δυνατό. Η αξία του θεσμού της οικογένειας ανάγει την ανατροφή των παιδιών σε βασική προτεραιότητα για τις εργαζόμενες μητέρες, που επιβαρύνονται με διπλό φόρτο εργασίας σε σχέση με τους άνδρες από τους οποίους δεν αναμένεται να αφοσιωθούν στην ανατροφή των παιδιών.⁶³

Ωστόσο, κριτική δέχονται και οι ανύπαντρες εργαζόμενες, όπως και οι άτεκνες. Η πεποίθηση πως η θηλυκότητα ισούται με τη μητρότητα φέρνει το δίλημμα της επιλογής μεταξύ καριέρας και οικογένειας, το οποίο επιβαρύνει ψυχολογικά τόσο τις εργαζόμενες μητέρες όσο και τις άτεκνες.⁶⁴ Υπό αμφισβήτηση θέτονται ειδικότερα η ικανότητα των εργαζόμενων μητέρων να αγαπήσουν και να φροντίσουν επαρκώς τα παιδιά τους και η θηλυκότητα των άτεκνων και των ανύπαντρων.⁶⁵ Η εργασία

⁶¹ Gani Abdul και Roshan Ara, «Conflicting Worlds of Working Women: Findings of an Exploratory Study», *Indian Journal of Industrial Relations*, τόμος 46, τεύχος 1, 2010, σσ. 61-73, www.jstor.org/stable/25741097 (17/2/2024).

⁶² *Ο.π.*

⁶³ Ely Robin J. και Padavic Irene, «What's Really Holding Women Back?», *Harvard Business Review*, 1 Μαρτίου 2020, hbr.org/2020/03/whats-really-holding-women-back (17/2/2024). Yu Guo, «Under What Social Demand and Pressure Did the Existence of Sex Workers Rise From?», *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, τόμος 638, Ιανουάριος 2022, σ. 1002, doi.org/10.2991/assehr.k.220110.189.

⁶⁴ Damaske Sarah, «Work, Family, and Accounts of Mothers' Lives Using Discourse to Navigate Intensive Mothering Ideals», *Sociology Compass*, τόμος 7, τεύχος 6, 2013, σσ. 436-444, [doi:10.1111/soc4.12043](https://doi.org/10.1111/soc4.12043).

⁶⁵ Ely και Padavic, «What's Really Holding Women Back?». *Ο.π.*

θεωρείται ανάχωμα στην επιτυχημένη διατροφή των παιδιών, στη διεκπεραίωση του βασικού «εκ φύσεως» ρόλου της γυναίκας.⁶⁶

Η ελευθερία της γυναίκας καθορίζεται από την αναπαραγωγική της ικανότητα και το –υποτιθέμενο ως έμφυτο– μητρικό ένστικτο, που συνεπάγονται τη σωτηρία του γερασμένου ελληνικού έθνους. Οι γυναίκες που δεν είναι μητέρες χαρακτηρίζονται είτε ως εγωίστριες, που επέλεξαν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία αντί της μητρότητας, είτε ως αποτυχημένες και δυστυχείς που δε μερίμνησαν να αποκτήσουν παιδιά.⁶⁷ Οι γυναίκες ενοχοποιούνται για την υπογεννητικότητα, ενώ στην πραγματικότητα η υπογεννητικότητα είναι αποτέλεσμα της αυξανόμενης οικονομικής ακρίβειας και των χαμηλών μισθών που δεν αρκούν για τη συντήρηση μιας οικογένειας σε μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου η εγκυμοσύνη επίσης θεωρείται επιβάρυνση στα έξοδα του εργοδότη και αποτελεί κριτήριο να προτιμηθεί ένας άντρας για μια θέση εργασίας.⁶⁸

Η κοινωνική πίεση για έναν πρόωπο γάμο δίχως να λαμβάνεται υπόψη η ατομική οικονομική ανεξαρτησία δεν πετυχαίνει την ανεξαρτητοποίηση της γυναίκας από την οικογενειακή «φωλιά», αλλά την άμεση οικονομική εξάρτησή της από εκείνον που φέρει ένα εισόδημα. Όταν ο ρόλος του «κουβαλητή» συνιστά σύμβολο του ανδρισμού, αισθήματα άγχους δημιουργούνται στους άνδρες που αδυνατούν να φέρουν εις πέρας τον εν λόγω ρόλο σε περιόδους ανεργίας. Επειδή οι έμφυλοι ρόλοι έχουν μετατραπεί σε συνώνυμα της χρησιμότητας του ατόμου στην κοινωνία –της ταυτότητάς του ως ατομικότητας που καθορίζεται από το αυστηρό δυαδικό διαχωρισμό (ανδρισμού και θηλυκότητας)– μια εξωγενής κρίση συνιστά κρίση ταυτότητας. Αισθήματα μειονεκτικότητας, ακόμα και βίαιες συμπεριφορές, αναδύονται όταν ο ρόλος του «κουβαλητή» υπονομεύεται και ο ανδρισμός

⁶⁶ Park Bernadette και λοιποί, «Psychological essentialism, gender, and parenthood: Physical transformation leads to heightened essentialist conceptions», *Journal of Personality and Social Psychology*, τόμος 109, τεύχος 6, 2015, σ. 952, doi:10.1037/pspa0000040.

⁶⁷ Marquis Don και Parks Jennifer A., «Gender and Euthanasia», *Hastings Center Report*, τόμος 30, τεύχος 4, 2000, σ. 4, doi:10.2307/3527636· Parks Jennifer A., «Why Gender Matters to the Euthanasia Debate: On Decisional Capacity and the Rejection of the Woman's Death Request», *Hastings Center Report*, τόμος 30, τεύχος 1, 2000, σσ. 30-36, doi:10.2307/3527993.

⁶⁸ Αντωνόπουλος Θεοδωρής, «Ακύρωση Συνεδρίου Γονιμότητας: Μια “νίκη” με πολλές αναγνώσεις», *LiFO*, 14 Ιουνίου 2021, www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/akyrosi-synedrioy-gonimotitas-mia-niki-me-polles-anagnoseis (18/2/2024).

αμφισβητείται με οποιονδήποτε τρόπο· ειδικότερα όταν αυτός υιοθετείται από το «ασθενέστερο φύλο».⁶⁹

⁶⁹ Γνώση Αναπτυξιακή Συμβουλευτική ΙΚΕ, «Στάσεις απόψεις για τις σύγχρονες μορφές βίας κατά των γυναικών», *Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση. Νέες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και προκλήσεις πολιτικής*, 3η έκδοση, Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, 2018, σ. 63, digitalrepository.ekdd.gr/jspui/handle/123456789/129 (22/2/2024)· United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, «Greece: Gender Equality, Development and Women’s Rights in the EU Mediterranean basin in the years of financial, political and social crisis», σ. 122.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Από το ΜεToo στις γυναικοκτονίες

3.1. Το ΜεToo και η αφύπνιση της ελληνικής κοινωνίας

Όσο η πατριαρχία δε θίγεται αλλά θεωρείται η φυσική τάξη των πραγμάτων, τόσο θα συνεχίζεται να δικαιολογείται η έμφυλη ανισότητα και η βία. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 παρατηρήθηκε μια αύξηση των περιστατικών έμφυλης βίας. Είναι δύσκολο να αποδείξουμε πως η πανδημία αποτέλεσε τον κύριο υπαίτιο για την έξαρσή της, όμως υπάρχει η γενική αποδοχή ότι πρόσφορο έδαφος στάθηκαν η πολιτική των περιορισμένων μετακινήσεων, η οικονομική αστάθεια και το γενικότερο αίσθημα ανασφάλειας ενός αβέβαιου μέλλοντος.⁷⁰ Αυτή η κατάσταση όξυνε την βία στα περιβάλλοντα όπου αυτή προϋπήρχε.⁷¹ Για αυτό τον λόγο, η βία κατά των γυναικών είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, που απαιτεί την έρευνα τόσο του κοινωνικοπολιτικού περιβάλλοντος ανά χρονική περίοδο όσο και της εκάστοτε σχέσης μεταξύ θύτη και θύματος.⁷² Εντούτοις, κοινός τόπος στην βία κατά των γυναικών, σύμφωνα με την Κατερίνα Σεργίδου, είναι «η πατριαρχική αντίληψη ότι (...) το σώμα της γυναίκας αποτελεί ιδιοκτησία».⁷³

Στην αντιμετώπιση της βίας ζωτικό ρόλο παίζει η στάση της Πολιτείας και του κοινωνικού συνόλου.⁷⁴ Με την ενδοοικογενειακή βία και, ιδιαίτερα, την βία κατά των γυναικών να αποτελούν πρωτοφανή φαινόμενα για τα δεδομένα της ελληνικής

⁷⁰ Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου και Νομού Ηρακλείου και Σημείο Ευρωπαϊκής Γνώσης AMKE σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Bournemouth του Ηνωμένου Βασιλείου, «Ενδοοικογενειακή βία και COVID-19», *Χώρα Έκθεσης: Ελλάδα. Η άλλη πλευρά της ιστορίας: Οι Δράστες σε διαδικασία αλλαγής*, Πρόγραμμα «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014-2020), χ.τ., 2021, σ. 40, www.osspe.eu/app/el/resources/nationalreports (22/2/2024).

⁷¹ United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, «Greece: Gender Equality, Development and Women's Rights in the EU Mediterranean basin in the years of financial, political and social crisis», σ. 122.

⁷² Το ίδιο, σ. 107· World Health Organization και Pan American Health Organization, *Understanding and Addressing Violence against Women: Femicide*, World Health Organization, 2012, σ. 4, www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.38 (22/2/2024).

⁷³ «Γυναικοκτονίες | SOCIETY UNCENSORED», *YouTube*, από Onassis Foundation, 23 Μαρτίου 2022, www.youtube.com/watch?v=yLw7S6cwEPU [06:29-06:40] (23/2/2024).

⁷⁴ Βλ. υποσ. 80.

κοινωνίας εξαιτίας του καλπάζοντος αριθμού των υποθέσεων που έρχονται στο φως της δημοσιότητας, ταραάζοντας τα ήρεμα λιμνάζοντα νερά της ελληνικής πατριαρχίας, έδαφος κερδίζει το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα με το MeToo να πρωτοστατεί συνοδευόμενο από συνθήματα σημαντικών κινημάτων του εξωτερικού.⁷⁵

Οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις και κακοποιήσεις, η βία και η εκμετάλλευση στον εργασιακό χώρο στάθηκαν οι αιτίες της δυναμικής επανεμφάνισης του φεμινισμού στην Ελλάδα με το κίνημα MeToo.⁷⁶ Ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η κοινωνία ξεκίνησε να κινητοποιείται γύρω από τη σεξουαλική κακοποίηση το 2017, στην Ελλάδα το 2020 αποτέλεσε το σημείο στροφής στην ελληνική κουλτούρα με τη καταγγελία της Χρυσούς Ολυμπιονίκης της Ιστιοπλοΐας Σοφίας Μπεκατώρου για τον βιασμό που υπέστη από τον προπονητή της στην Ομοσπονδία Ιστιοπλοΐας το 1998.⁷⁷ Ακολουθούμενη από την καταγγελία της Ζέτας Δούκα κατά του Γιώργου Κιμούλη για ψυχολογική βία, άνοιξε ολοκληρωτικά ο δρόμος για να μιλήσουν και άλλες γυναίκες –και όχι μόνο– που βίωσαν τη παρενόχληση και τη βία, ανεξαρτήτως του χρόνου, του τόπου και των συνθηκών του περιστατικού, καθώς και της θέσης ισχύος και του καταξιωμένου κύρους του θύτη.⁷⁸

⁷⁵ Όπως δηλώνει στη *HuffPost Greece* η εκπρόσωπος Τύπου της Ελληνικής Αστυνομίας, Αστυνόμος Β' Άννα-Αννιέλα Ευθυμίου, υπήρξε αύξηση των καταγεγραμμένων περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας το 2021 σε σχέση με το 2020 με την πλειοψηφία των θυμάτων να αφορούν γυναίκες με θύτες «συζύγους, συντρόφους ή τέκνα» (Γκαβέας, «Σιωπηλή πανδημία: Η αφύπνιση»).

⁷⁶ Το MeToo ξεκίνησε το 2006 από την Αφροαμερικανίδα Tarana J. Burke για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας και ιδιαίτερα εκείνης κατά των μαύρων θηλυκοτήτων. [«Get to Know Us | TaranaBurke, Founder», *MeToo. Movement*, metoomvmt.org/get-to-know-us/tarana-burke-founder (18/2/2024)].

⁷⁷ «Συγκλονίζει η Μπεκατώρου μιλώντας για τον βιασμό της: Ήθελα να τον σπάσω στο ξύλο...», *Πρώτο Θέμα*, 21 Ιανουαρίου 2021, www.protothema.gr/greece/article/1087034/suglonizei-i-bekatorou-ehasa-tin-ektimisi-ston-eauto-mou-giati-apofasisa-na-miliso-tora (18/2/2024). Για περισσότερα σχετικά με το έναυσμα της εδραίωσης του MeToo στις ΗΠΑ βλέπε το Carlsen Audrey και λοιποί, «#MeToo Brought Down 201 Powerful Men. Nearly Half of Their Replacements Are Women», *The New York Times*, 29 Οκτωβρίου 2018, www.nytimes.com/interactive/2018/10/23/us/metoo-replacements.html (18/2/2024) και το Kantor Jodi and Twohey Megan, «Harvey Weinstein Paid off Sexual Harassment Accusers for Decades», *The New York Times*, 30 Απριλίου 2021, www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html (18/2/2024).

⁷⁸ «“Χιονοστιβάδα” Εξελίξεων Μετά Τις Καταγγελίες Της Ζέτας Δούκα», *TO BHMA*, 28 Ιανουαρίου 2021, www.tovima.gr/2021/01/29/vimatv/xionostivada-ekselikseon-meta-tis-kataggelies-tis-zetas-douka (18/2/2024). Όπως η κοινή γνώμη συνηθίζει να επιρρίπτει την ευθύνη στα θύματα σεξουαλικής

Ο καταγιγισμός των καταγγελιών μετέτρεψαν την ελληνική κοινωνία από θεατή και συνένοχη εγκλημάτων σε μάρτυρα μιας πρωτόγνωρης ανατροπής του *status quo*· του στρουθοκαμηλισμού, της ανοχής, της υπόθαλψης και της τρομοκρατίας.

Σε νομικό επίπεδο καθοριστική υπήρξε η ισχύς του νόμου υπό τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση και τον βιασμό το 2018. Βάσει νόμου η σεξουαλική παρενόχληση ορίζεται ως:

(...) οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικής φύσεως η οποία αποσκοπεί ή κατατείνει στην παραβίαση της αξιοπρέπειας του ατόμου, συγκεκριμένα σε περίπτωση δημιουργίας ενός εκφοβιστικού, εχθρικού, μειωτικού, ταπεινωτικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος. (Άρθρο 40)

Η συναίνεση μετατρέπεται σε βασική συνιστώσα στον ορισμό της σεξουαλικής βίας που «πρέπει να παρέχεται εκουσίως, ως αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης του ατόμου» (Άρθρο 36 παρ. 2) και στους θύτες δεν εξαιρούνται οι πρώην ή νυν σύντροφοι ή σύζυγοι (Άρθρο 3 περ. β). Επίσης, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης υπογραμμίζει την υποχρέωση της Πολιτείας απέναντι στα θύματα, πέραν της τιμωρίας των θυτών και της προστασίας των θυμάτων, της δωρεάν παροχής υπηρεσιών σε αυτά.⁷⁹

Παρόλο που οι δέκα γυναικοκτονίες μεταξύ του 2018 και του 2020 συντάραξαν τη κοινωνία, χρειάστηκε να προηγηθεί η πανδημία του COVID-19 μαζί με τα αμέτρητα επεισόδια αστυνομικής βίας και κρατικού αυταρχισμού, τον φόβο και τον διχασμό, την αποξένωση και εν γένει τη ψυχολογική εξουθένωση της κοινωνίας, ώστε να αφυπνιστεί συνειδητοποιώντας πως τα περιστατικά βίας κατά των γυναικών δεν είναι μεμονωμένα σπάνιων περιπτώσεων αλλά πιθανά ενδεχόμενα στη ζωή της καθημίας.

Το κίνημα MeToo απέδειξε την ισχύ των μέσων κοινωνικής δικτύωσης με τον ψηφιακό ακτιβισμό να ηγείται πολλών ζητημάτων για την επίτευξη της ελευθερίας

κακοποίησης ισχυριζόμενη πως προκάλεσαν ή πως υπερβάλλον γιατί θέλουν να αμαυρώσουν τη ζωή του ευνόηπτου θύτη. Από το Κάσδαγλη Στέλλα και Μουρτζάκη Μαρία, *Δεν είναι αυτή η δουλειά μας. Σεξουαλική παρενόχληση κατά των γυναικών στην εργασία: Εξετάζοντας τον κλάδο επισιτισμού και τουρισμού*, ActionAid, Αθήνα, 2020, notpartofourjob.actionaid.gr (22/2/2024).

⁷⁹ «Νόμος υπ' αριθμ. 4531».

και της ισότητας· από την βία κατά των γυναικών στους ταχυδιανομείς ως την αστυνομική βία και την κατάχρηση εξουσίας.⁸⁰ Χάρη στη κεντρική θέση των μέσων δικτύωσης στη ζωή μας, τα θέματα που απασχολούν τον ψηφιακό ακτιβισμό δεν περνούν απαρατήρητα κερδίζοντας, όχι μόνο ειδησεογραφική αξία, αλλά και την αναγνώριση της Πολιτείας.⁸¹

Ο βιασμός και η γυναικοκτονία της Ελένης Τοπαλούδη (2018) έθεσαν για πρώτη φορά δύο ζητήματα ενώπιον της Δικαιοσύνης και της κοινωνίας: την επιτακτική ανάγκη αναγνώρισης της συναίνεσης ως κριτηρίου για τον βιασμό και του όρου της γυναικοκτονίας στον Ποινικό Κώδικα. Χαρακτηριστικά γράφει η δημοσιογράφος Μαρία Λούκα:

Η εισαγγελέας, μια γυναίκα εισαγγελέας στην καρδιά ενός συντηρητικού και μισογυνικού θεσμού, πίστεψε το θύμα (...) υποστηρίζοντας ότι ακόμα κι αν η Ελένη είχε κάνει σεξ το προηγούμενο βράδυ με έναν από τους κατηγορούμενους, «αυτό δε σημαίνει κάτι, γιατί και στην ερωτική σχέση και στο γάμο απαιτείται συναίνεση κάθε φορά» έθεσε για πρώτη φορά

⁸⁰ Μπρέγιαννη Κατερίνα, «Γυναικοκτονία / Ο ενοχλητικός όρος για τις δολοφονίες των γυναικών», *Η Αυγή*, 10 Οκτωβρίου 2021, www.avgi.gr/koinonia/397885_o-enohlitikos-oros-gia-tis-dolofonies-ton-gynaikon (18/2/2024).

⁸¹ *Ο.π.*· Η συμμαχία μεταξύ ψηφιακού ακτιβισμού και φεμινιστικού κινήματος διακρίνει το τέταρτο φεμινιστικό κύμα και εγκαθιδρύει τον ψηφιακό φεμινισμό (*cyberfeminism*), η δράση του οποίου υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα αξιοποιώντας τα κοινωνικά δίκτυα για να πληροφορήσει, να ευαισθητοποιήσει και να πυροδοτήσει το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή σε συζητήσεις και ενέργειες για την επίτευξη της έμφυλης ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε το Martin Courtney E. και Valenti Vanessa, «#FEMFUTURE: ONLINE REVOLUTION», *New Feminist Solutions* τόμος 8, Barnard Center for Research on Women, New York, 2013, bcrw.barnard.edu/publications/femfuture-online-revolution/ (15/2/2024), το *Μανιφέστο του Ψηφιακού Φεμινισμού* από τις VNS Matrix (Francesca da Rimini, Virginia Barratt, Julianne Pierce, Josephine Starrs) όπως εμφανίζεται στο vnsmatrix.net/projects/the-cyberfeminist-manifesto-for-the-21st-century (15/2/2024), το Guertin Carolyn G., *Quantum Feminist Mnemotechnics: The Archival Text, Electronic Narrative and the Limits of Memory*, διδακτορική διατριβή, University of Alberta Library, Edmonton, 2003, doi:10.7939/r3-f0za-7c19 και το Tazi Maha και Oumlil Kenza, «The Rise of Fourth-Wave Feminism in the Arab region? Cyberfeminism and Women's Activism at the Crossroads of the Arab Spring», *CyberOrient*, τόμος 14, τεύχος 1, 2020, σσ. 44-71, doi:10.1002/j.cyo2.20201401.0002.

ίσως σε ελληνικό δικαστήριο τη συναίνεση ως μοναδικό κριτήριο για το βιασμό.⁸²

Όμως παρά τις παραπάνω θετικές εξελίξεις, μείζον εμπόδιο, αποτρεπτικό στην κατάθεση καταγγελιών στις αρμόδιες αρχές, παραμένουν εν πολλοίς οι αναχρονιστικές απόψεις που θεωρούν τις καταγγελίες κατά έντιμων προσώπων προφάσεις για την αμαύρωση της ευπόληπτης φήμης τους, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τους ισχυρισμούς του θύματος, το οποίο καλείται να αποδείξει ότι πράγματι υπέστη «σοβαρή» βία, όπως αλλιώς νοείται η φυσική.⁸³

Ζωτικής σημασίας στην καταπολέμηση της βίας –από το σχολικό εκφοβισμό έως τη γυναικοκτονία, από τη λεκτική βία έως τη σωματική– είναι η κατάρριψη των πατριαρχικών αντιλήψεων, οι οποίες δεν βλάπτουν μόνο τις γυναίκες, αλλά όλα τα φύλα ανεξαιρέτως. Η πατριαρχία είναι μια πανδημία που καταπατά τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων. Λαμβάνοντας υπόψη, λοιπόν, ότι η νοοτροπία συνιστά το σημαντικότερο ανάχωμα στην εξάλειψη της βίας, η παιδεία πρέπει να γίνει η αρχή για την αλλαγή της κουλτούρας συντήρησης και συγκάλυψης της βίας.⁸⁴

⁸² Λούκα Μαρία, «Για την Ελένη: Μάλλον ήρθε η ώρα να καταστραφεί ο κόσμος», *Στο Νησί*, 18 Μαΐου 2020, www.stonisi.gr/post/9058/gia-thn-elenh-mallon-hrthe-h-wra-na-katastrafei-o-kosmos (18/2/2024).

⁸³ «Σοφία Μπεκατώρου: “Μίλησα τώρα γιατί άκουσα ότι αυτός ο άνθρωπος αποπλανεί παιδιά”», *ΕΘΝΟΣ*, 1 Φεβρουαρίου 2021, www.ethnos.gr/sports/article/143228/sofiampektoroymilhsatoragiatiakoysaotiyatosoanthroposapoplan-eipaidia (18/2/2024). Dutton Donald C., «Intimate Abusiveness», *Clinical Psychology: Science and Practice*, τόμος 2, τεύχος 3, 1995, σ. 207, doi.org/10.1111/j.1468-2850.1995.tb00040.x. Βάσει του Νόμου 3896/ΦΕΚ 207/8.12.2010 απαγορεύονται ρητά η σεξουαλική παρενόχληση και οι διακρίσεις λόγω φύλου στην εργασία, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην επιμόρφωση. Για τα κυριότερα σημεία του Νόμου που αφορούν τη σεξουαλική παρενόχληση, βλέπε Τσίγλης Χρήστος, «Το αδίκημα της σεξουαλικής παρενόχλησης και τι δεν θεωρείται σεξουαλική παρενόχληση», *Notospress*, 26 Ιανουαρίου 2022, www.notospress.gr/apopseis/story/75153/to-adikima-tis-sexoyalikis-parenoxlisis-kai-ti-den-theoretai-sexoyaliki-parenoxlisi (18/2/2024). «Νόμος υπ' αριθ. 3896», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 207, 8 Δεκεμβρίου 2010, σσ. 4353-4364, www.et.gr/ (18/2/2024).

⁸⁴ Κωνσταντάτου Ελένη, «Σοφία Μπεκατώρου: Η καταγγελία παραμένει Γολγοθάς για τα θύματα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13 Φεβρουαρίου 2022, www.tovima.gr/2022/02/13/society/sofia-mpektorou-i-kataggelia-paramenei-golgothas-gia-ta-thymata (18/2/2024).

3.2. Ο όρος της γυναικοκτονίας

Ο όρος *γυναικοκτονία* καταγράφεται για πρώτη φορά το 1801 από τον John Corry στο *A Satirical View of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, στο οποίο σατιρίζει τον τρόπο ζωής των Λονδρέζων. Ο δολοφόνος της κοπέλας περιγράφεται ως ένας αυθάδης φιλήδονος εργένης της υψηλής τάξης που παρασύρει νεώτερές του επιδεικνύοντας τον πλούτο του και, αφότου τις έχει εκπορνεύσει, τις δολοφονεί, όπως υπονοείται.⁸⁵ Κριτική δέχεται και η στάση της κοινωνίας που εθελοτυφλεί απέναντι στην αποπλάνηση και τη μαστροπεία των «απροστάτευτων παρθένων», ενώ επικροτείται τη δολοφονία τους ούσες πλέον ιερόδουλες.⁸⁶

Μολαταύτα ο όρος *γυναικοκτονία* φαίνεται πως δεν καθιερώθηκε. Δε διέφερε από την *πατροκτονία*, τη *μητροκτονία* και την *παιδοκτονία*, καθώς δε χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει το αίτιο της δολοφονίας παρά μόνο την ταυτότητα του θύματος.⁸⁷ Χρειάστηκαν δύο αιώνες περίπου για να επαναπροσδιοριστεί η *γυναικοκτονία* και να της αποδοθεί η έννοια που μας είναι γνώριμη σήμερα.

Εν όψει ενός «κύματος» σεξουαλικών κακοποιήσεων κατά των γυναικών το αμοιβαίο αίσθημα κινητοποίησης και ακτιβισμού κατά της έμφυλης βίας ώθησε στη διοργάνωση του πρώτου Διεθνούς Δικαστηρίου για τα Εγκλήματα Κατά των Γυναικών στις Βρυξέλες το 1976 με μάρτυρες δύο χιλιάδες γυναίκες ανά τον κόσμο για να μοιραστούν τις σκέψεις και τα βιώματά τους. Οι γυναίκες αυτές καταγγέλλουν την διάκριση και την βία που βίωσαν εξαιτίας του φύλου τους· δημοσιοποιούν το «ιδιωτικό», πολιτικοποιούν το «προσωπικό». Εκεί η συνδιοργανώτρια του Διεθνές Δικαστηρίου Diana Russell φέρνει στο προσκήνιο τη *γυναικοκτονία* δίνοντας τα εύσημα στην Carol Orlock για την επινόηση της λέξης· την πολιτικοποιεί, γιατί το «προσωπικό είναι πολιτικό».⁸⁸

⁸⁵ Corry John, «Nobility», *A Satirical View of London*, 4η έκδοση, Harvard College Library από Evert Jansen Wendell, Νέα Υόρκη, 1809, σσ. 46-47.

⁸⁶ Το ίδιο, σσ. 47-48· Corry, «Gentry», *A Satirical View of London*, σ. 49.

⁸⁷ Escobar-Jiménez Christian, «Una Aproximación Analítica Al Concepto De Femicidio», *Endoxa*, τεύχος 48, 20 Δεκεμβρίου 2021, σ. 235, doi.org/10.5944/endoxa.48.2021.26367 (22/2/2024).

⁸⁸ Το Διεθνές Δικαστήριο στο οποίο είχε προσκληθεί η Ελλάδα αποτέλεσε την αφορμή της σύστασης της γυναικείας μη κυβερνητική οργάνωσης ονόματι Ένωση Γυναικών Ελλάδας (ΕΓΕ) με επικεφαλής τη Μαργαρίτα Παπανδρέου, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης

Το 2012 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ορίζει τη γυναικοκτονία ως το πιο ακραίο επακόλουθο της έμφυλης βίας και ως τον εκ προθέσεως φόνο μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα.⁸⁹ Την ίδια χρονιά η Russell τροποποιεί τον δικό της ορισμό της γυναικοκτονίας αντικαθιστώντας τη λέξη «γυναίκα» με τη «θηλυκότητα» για να δείξει ότι στις γυναικοκτονίες συμπεριλαμβάνονται οι φόννοι των κοριτσιών. Η έννοια που προσδίδει στη γυναικοκτονία, ή αλλιώς «femicide» (female, θηλυκό, και homicide, φόνος), είναι της *θηλυκοκτονίας*.⁹⁰

Η γυναικοκτονία αποτελεί μια ειδικότερη κατηγορία του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας γιατί λαμβάνει υπόψη το χαρακτηριστικό του φύλου (gender-specific) σε αντίθεση με τον ουδετερόφυλο όρο ανθρωποκτονία. Βέβαια, δεν κατονομάζονται όλες οι ανθρωποκτονίες με θύματα γυναίκες γυναικοκτονίες. Για παράδειγμα, η δολοφονία μιας γυναίκας κατά τη διάρκεια μιας ληστείας ή «τυφλών» επιθέσεων σε βάρος πληθυσμών ή κάποιου τροχαίου ατυχήματος, κατά περιπτώσεις δηλαδή, στις οποίες το φύλο του θύματος ήταν «τυχαίο», δεν ανήκουν στην κατηγορία των γυναικοκτονιών.⁹¹

«Ενημερωθείτε Για Εμάς», *Ένωση Γυναικών Ελλάδος*, www.ege.gr/index.php/enhmerotheite-gia-emas (18/2/2024) και στο Russell Diana E. H. και Ven Nicole Van de (επιμ.), «Organizing the U.S. Committee» – «How It All Started» – «Femicide—Witnesses: U.S.A., U.S.A., Lebanon», *Crimes Against Women: Proceedings of the International Tribunal*, σ. 160 – σ. 152 – σ. 104. Αν και αγνώστου προέλευσης η φράση οφείλει τη δημοφιλία της στη Carol Hanisch, «The Personal Is Political», Firestone Shulamith και Koedt Anne (επιμ.), *Notes from the Second Year: Women's Liberation*, Women's Liberation Movement, New York, 1970, repository.duke.edu/dc/wlmpc/wlms01039 (22/2/2024).

⁸⁹ World Health Organization και Pan American Health Organization, *Understanding and Addressing Violence against Women: Femicide*, σ. 2.

⁹⁰ «The Origin and Importance of the Term Femicide - Diana E. H. Russell, Ph.D. -- www.dianarussell.com», *YouTube*, από Russell Diana E. H., 9 Δεκεμβρίου 2011, www.youtube.com/watch?v=fk9VNHYMOeE [06:26-06:36] (23/2/2024). Για περισσότερες έννοιες της γυναικοκτονίας βλέπε Russell Diana E. H., «Defining Femicide and Related Concepts», Russell Diana E. H. και Harmes Roberta A. (επιμ.), *Femicide in Global Perspective*, Teachers College Press, New York, 2001.

⁹¹ Σκαλιώνη Δάφνη, «Γυναικοκτονίες: 137 γυναίκες δολοφονούνται κάθε μέρα, για λόγους που συνδέονται με το φύλο τους», *ERTNews*, 22 Ιουνίου 2021, www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/gynaikoktonies-137-gynaikes-dolofonoyntai-kathe-mera-gia-logoy-s-poy-syndeontai-me-to-fylo-toys (18/2/2024).

Η γυναικοκτονία είναι η πιο ακραία μορφή έμφυλης βίας η οποία, σύμφωνα με τη Jill Radford, προκύπτει από την επιθυμία του άνδρα για «δύναμη, κυριαρχία και έλεγχο». ⁹² Η αναγνώριση της γυναικοκτονίας ισούται με την αναγνώριση του δικαιώματος των γυναικών να εκφράζονται δίχως η οπτική τους να επισκιάζεται από την ανδρική οπτική. ⁹³ Η γυναικοκτονία σημαίνει τη «σεξιστική τρομοκρατία παρακινούμενη από μίσος, καταφρόνηση, ικανοποίηση ή της πεποιθήσεως περί δικαιώματος ιδιοκτησίας της γυναίκας», γιατί όχι μόνο αποσιωπά το θύμα, αλλά φιμώνει και τα άτομα που επιθυμούν να μιλήσουν για αυτήν, τρομοκρατώντας τα με το ενδεχόμενο να επικριθούν για εργαλειοποίηση του θανάτου μιας γυναίκας και του πένθους του οικογενειακού και φιλικού της περιβάλλοντος για προσωπικό όφελος. ⁹⁴ Η σιωπή, όμως, συμβάλει και αυτή στη διαίωνιση της βίας κατά των γυναικών.

3.3. Η γυναικοκτονία στην Ελλάδα

Οι γυναικοκτονίες δεν είναι ένα φαινόμενο της σύγχρονης εποχής, αλλά υφίστανται ανέκαθεν με ενδεικτικό παράδειγμα το κυνήγι μαγισσών μεταξύ του 16ου και του 17ου αιώνα. ⁹⁵ Σήμερα, οι γυναικοκτονίες που έρχονται στο φως της δημοσιότητας είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Χάρη στην τεχνολογία, αλλά και στην ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, η είδηση μιας γυναικοκτονίας διαδίδεται με γρήγορους ρυθμούς με το αμείωτο ενδιαφέρον του κοινού να παίζει καθοριστικό ρόλο στην ειδησεογραφική κάλυψή της. Αντιθέτως, οι λοιπές υποθέσεις βίας κατά γυναικών δε χαίρουν του ενδιαφέροντος του κοινού, γιατί δε συγκλονίζουν όσο οι γυναικοκτονίες, και σπανίως καλύπτονται ειδησεογραφικά. Το μείζον ζήτημα, βέβαια, δεν είναι ότι η βία κατά των γυναικών δεν καλύπτεται επαρκώς, αλλά ότι οι γυναίκες

⁹² Radford Jill, «Introduction», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σ. 3.

⁹³ Ο.π.

⁹⁴ Caputi Jane και Russell Diana E. H. , «Femicide: Sexist Terrorism against Women», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σ. 15- Radford, «Introduction», σσ. 4-5.

⁹⁵ Bayona Helena και Díaz Obregón Aurora, «La Caza de Brujas de ayer, el feminicidio de hoy», *Pikara Magazine*, 8 Μαΐου 2019, www.pikaramagazine.com/2019/05/la-caza-de-brujas-de-ayer-el-feminicidio-de-hoy (18/2/2024).

αποθαρρύνονται από το να καταγγείλουν περιστατικά βίας.⁹⁶ Αξιοσημείωτο είναι πως ενώ ο αυξάνων αριθμός των περιστατικών έμφυλης βίας ισούται με την αύξηση των καταγγελιών, ο πραγματικός «σκοτεινός» αριθμός των περιστατικών στο σύνολό τους παραμένει άγνωστος και εκτιμάται πως είναι πολύ μεγαλύτερος από εκείνον των καταγγελιών.⁹⁷

Όπως επισημαίνεται από το Ελληνικό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Γυναικοκτονία, θεωρείται πως οι γυναικοκτονίες στην Ελλάδα είναι περισσότερες από όσες τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιλέγουν να προβάλουν, ενώ πολλά περισσότερα είναι τα περιστατικά βίας κατά των γυναικών.⁹⁸ Σε αυτό τον «σκοτεινό» αριθμό προστίθενται εκείνες οι γυναικοκτονίες που δε πληρούν τα κριτήρια ειδησεογραφικής αξίας, η οποία ουσιαστικά καθορίζεται από την κουλτούρα του κοινού. Ενώ οι γυναικοκτονίες που διαπράττονται από τον πρώην ή νυν σύντροφο συγκλονίζουν ως «τραγικές ιστορίες» μιας «άτυχης γυναίκας», εκείνες που αφορούν θύματα «ηλικιωμένες (...) προσφύγισσες, τρανς γυναίκες, σεξεργάτριες, τοξικοεξαρτημένες, άστεγες, γυναίκες με ψυχιατρική εμπειρία» δεν αναγνωρίζονται ως γυναικοκτονίες και παραμένουν, κατά τη Μαρία Λούκα, «αθέατες».⁹⁹ Αυτό εξηγείται εν πολλοίς από τη συνήθεια υποβίβασης της βίας στην οποία υπόκεινται σε απόρροια των συνθηκών διαβίωσης το οποίο ενοχοποιεί τις γυναίκες αυτές για τις επιλογές τους, κανονικοποιεί τη βία εις βάρος τους, απενοχοποιεί τον δράστη και την απαθή Πολιτεία και εφησυχάζει τα άτομα που δεν ανήκουν σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες.¹⁰⁰

⁹⁶ Κάββουρα Θωμαΐς, «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Οι εμπειρίες συμβούλων και στελεχών των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας», Βαΐου Ντίνα και λοιποί (επιμ.), *Έμφυλη βία - Βία κατά των γυναικών*, σσ. 146-149.

⁹⁷ Παρατηρητήριο Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, *Έμφυλη βία*, 23ο ενημερωτικό σημείωμα, Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας - Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, 2019, σ. 2 και 6, isotita.gr/παρατηρητήριο-γγοπιφ-23ο-ενημερωτικό-σ/ (18/2/2024).

⁹⁸ Αναλυτικά τα στοιχεία σχετικά με τις καταγεγραμμένες γυναικοκτονίες από το 2019 βρίσκονται στον διαδικτυακό ιστότοπο του Τμήματος femicide.gr/ποιοτικά-dedomena/ (18/2/2024).

⁹⁹ Λούκα Μαρία, «Η θεσμική αδιαφορία για τις γυναικοκτονίες ως πολλαπλασιαστής τους», *News 24/7*, 26 Ιουνίου 2022, www.news247.gr/magazine/i-thesmiki-adiaforia-gia-tis-ginaikoktonies-os-pollaplastiasistis-tous (18/2/2024).

¹⁰⁰ Razack Sherene H., «Gendered Racial Violence and Spatialized Justice: The Murder Pamela George», *Canadian journal of law and society*, τόμος 15, τεύχος 2, 2000, σσ. 91-130,

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε πως παρατηρείται μια προσπάθεια να αναγνωριστούν οι καταναγκαστικές αυτοκτονίες και οι απόπειρες αυτοκτονίας των θηλυκοτήτων ως γυναικοκτονίες και απόπειρες γυναικοκτονίας αντίστοιχα και να διώκεται ποινικά ο θύτης, διότι παρόλο που δε σκότωσε το θύμα με τα ίδια του τα χέρια, εντούτοις το ώθησε στην αυτοκτονία –τη μόνη λύση «επειδή δεν βλέπει διέξοδο» στην υφιστάμενη βία.¹⁰¹

Στην Ελλάδα έχουν καταγραφεί επισήμως από το 2019 έως και τον Φεβρουάριο του 2024 συνολικά 111 γυναικοκτονίες, ενώ από το 2010 έως το 2018 καταγράφηκαν 98.¹⁰² Τα στατιστικά, επίσης, μαρτυρούν ότι οι γυναικοκτόνοι ανήκουν στην πλειοψηφία τους στο οικείο περιβάλλον του θύματος και συχνά η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών προηγείται της γυναικοκτονίας.¹⁰³ Ωστόσο, το επιμέμον «φαινόμενο» των γυναικοκτονιών, συμπεριλαμβανομένων των αποπειρών, συνεχίζουν να μην ορίζονται στον Ποινικό Κώδικα.¹⁰⁴ Αυτή η κωλυσιεργία ενέχει την ηγεμονική ιδεολογία της ελληνικής κουλτούρας που διακρίνεται από θηλυφοβία, ομοφοβία, τρανσφοβία, ρατσισμό και μισαλλοδοξία – μεταξύ πολλών άλλων– με κύρια αξία την «ιδιωτικότητα» και τα «έν οϊκω μη έν δήμω».¹⁰⁵

Επιπροσθέτως, στον πολιτικό χώρο η βία κατά των γυναικών ενίοτε εργαλειοποιείται και κομματικοποιείται με τους πολέμιους της νομικής αναγνώρισης της γυναικοκτονίας να ανήκουν κυρίως στη δεξιά και ακροδεξιά κομματική παράταξη,

doi:10.1017/S0829320100006384· UNICEF και UN Women, «Sourcing practices», *Mapping the nexus between media reporting of violence against girls*, χ.τ., 2022, σ. 22.

¹⁰¹ Huysman Marion και Gasser Robin, «Η εκβιασμένη αυτοκτονία συνιστά μια μορφή γυναικοκτονίας», μτφρ. Πετράκη Γεωργία, *Το Μωβ*, 15 Ιανουαρίου 2024, tomov.gr/2024/01/15/ekviasmeni-aytoktonia-synista-mia-morfi-gynaikoktonias (18/2/2024)· Roberts Yvonne, «Suicide by domestic violence: call to count the hidden toll of women's lives», *The Guardian*, 27 Φεβρουαρίου 2022, www.theguardian.com/society/2022/feb/27/suicide-by-domestic-violence-call-to-count-the-hidden-toll-of-womens-lives (18/2/2024).

¹⁰² 2010-2018 από το *Έμφυλη βία*, 23ο ενημερωτικό σημείωμα, σσ. 5-7· 2019 (17), 2020 (19), 2021 (31), 2022 (26), 2023 (15), Ιανουάριος (2) και Φεβρουάριος 2024 (1) από femicide.gr.

¹⁰³ Παρατηρητήριο Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, *Έμφυλη βία*, 23ο ενημερωτικό σημείωμα.

¹⁰⁴ Μανταίου Βαρβάρα, «Γυναικοκτονίες / (Ούτε) Μία Λιγότερη», *Η Αυγή*, 25 Ιουνίου 2023, www.avgi.gr/koinonia/452441_oyte-mia-ligoteri?amp (19/2/2024).

¹⁰⁵ Βλ. υποσ. 3.

ενώ με τους υπερμάχους της στην αριστερή.¹⁰⁶ Βεβαίως, και οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι ασύμφωνοι ως προς τη χρήση του όρου με τους δε να τον υποβιβάζουν σε έναν ξενόφερτο νεολογισμό με σκοπό την έλευση της «νέας τάξης πραγμάτων» και με τους μεν να αντιμάχονται για τη νομιμοποίησή του.¹⁰⁷

Παράλληλα διακριτές είναι οι προσπάθειες εξίσωσης της γυναικοκτονίας με την ανδροκτονία, διαπραττόμενη από γυναίκες, παραβλέπουν το γεγονός ότι οι φόνοι ανδρών από τις συντρόφους τους κρίνονται συνήθως ως αυτοάμυνα ή ως έσχατη λύση σε μια χρόνια υφιστάμενη βία.¹⁰⁸ Αντιθέτως, οι γυναικοκτόνοι σκοτώνουν τις γυναίκες του οικείου κύκλου γιατί τις θεωρούν κτήμα τους· γιατί έχουν μεγαλώσει γνωρίζοντας την βία ως μέσο επιβολής και συνώνυμο του ανδρισμού και με «το στερεότυπο της ανδρικής κυριαρχίας στο γυναικείο σώμα».¹⁰⁹

Οι γυναικοκτονίες διαπράττονται από άνδρες που έχουν μεγαλώσει με την αντίληψη ότι η άρνηση και η απόρριψη ισούνται με περιφρόνηση και απαξίωση προς το άτομό τους και ότι η βία είναι η μοναδική λύση επανάκτησης του σεβασμού.¹¹⁰ Ο κάθε ένας από αυτούς αποτελεί μεν μια ξεχωριστή οντότητα, όλοι τους μοιράζονται δε την εξουσία της συλλογικότητας, όπου ανήκουν λόγω του φύλου τους, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί στο διάβα της ιστορίας σύμφωνα με την ερευνήτρια Σπουδών Φύλου και Φεμινισμού Κατερίνα Σεργίδου.¹¹¹

¹⁰⁶ Kourbelis Apostolos, «An “uncharted” crime: The rise of femicide in Greece», *Missing Perspectives*, 30 Μαΐου 2023, www.missingperspectives.com/posts/unchartered-crime-rise-of-femicide-in-greece (19/2/2014).

¹⁰⁷ «Υπάρχει τελικά η λέξη “γυναικοκτονία”;- Ο νεολογισμός που διχάζει δεξιούς και αριστερούς», *iefimerida.gr*, 4 Ιανουαρίου 2019, www.iefimerida.gr/news/469496/yparhei-telika-i-lexi-gynaikoktonia-o-neologismos-poy-dihazei-dexioys-kai-aristeroys (19/2/2024). Μιχαλακέλη Άννα, «Η γυναικοκτονία στο δημόσιο λόγο και τη δημόσια σφαίρα», Πετράκη Γεωργία (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, Gutenberg, Αθήνα, 2020, σσ. 90-96.

¹⁰⁸ World Health Organization και Pan American Health Organization, *Understanding and Addressing Violence against Women: Femicide*, σ. 2.

¹⁰⁹ Βλ. υποσ. 113.

¹¹⁰ Στις 13 Φεβρουαρίου του 2022 είκοσι φεμινιστικές/γυναικείες οργανώσεις συνυπέγραψαν τη διακήρυξη της «Πρωτοβουλίας κατά των γυναικοκτονιών» [tomov.gr/2022/02/13/protovoylia-ton-gynaikoktonion-diakiryxi] (19/2/2024).

¹¹¹ Arendt Hannah, «II», *On violence*, Harcourt Brace and Company, San Diego, 1970, σ. 44.

Είναι πραγματικά δύσκολο να ορίσεις το ιστορικό, κοινωνικό, οικονομικό συγκείμενο μέσα στο οποίο συμβαίνουν οι γυναικοκτονίες ακριβώς γιατί αυτές συνέβαιναν πάντα. Και στο κέντρο όλων των εποχών νομίζω ότι βρίσκεται αυτή η αντίληψη η πατριαρχική ότι το σώμα της γυναίκας, το σώμα των γυναικών αποτελεί ιδιοκτησία, αποτελεί πεδίο μάχης και διεκδίκησης.¹¹²

Επομένως, η γυναικοκτονία «παύει να είναι ένα απλό ζήτημα πολιτικής ορθότητας όταν από αυτό κρέμεται η υγεία και η ζωή μιας πληθυσμιακής ομάδας».¹¹³ Εκφράζει κάτι παραπάνω από το φύλο του θύματος και τη συστηματική στέρηση των δικαιωμάτων των θηλυκοτήτων· εκφράζει μια «πράξη αντίστασης στην απόκρυψη μιας κοινωνικής πραγματικότητας, ξεσκεπάζοντας τη συννεοχή των σεξιστικών κοινωνιών μας».¹¹⁴ Παρόλο που η κοινωνία μας αρχίζει να μεταβάλλεται και να δείχνει ενδιαφέρον και συμπόνοια, εντούτοις εμμένει η αρχή των «έν οίκω μη έν δήμω».¹¹⁵ Εάν η γυναικοκτονία δεν κατονομαστεί και δεν αναγνωριστεί ως επακόλουθο της πατριαρχίας και των κοινωνικών παθογενειών, δε θα μπορέσει να εξαλειφθεί και τα εγκλήματα βίας κατά των γυναικών θα παραμείνουν «κρυμμένα σε κοινή θέα».¹¹⁶

¹¹² «Γυναικοκτονίες | SOCIETY UNCENSORED», *YouTube*, από Onassis Foundation [06:19-06:40].

¹¹³ Γνώση Αναπτυξιακή Συμβουλευτική IKE, «Συμπερασματικές παρατηρήσεις», *Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση*, σ. 75.

¹¹⁴ Όπως υπογραμμίζει η Μαρία Λιάπη σε συνέντευξη από τον Αντωνόπουλο Θεόδωρο, «Κάθε γυναίκα δικαιούται να πει “όχι” οποτεδήποτε», *LiFO*, 14 Ιανουαρίου 2019, www.lifo.gr/prosopa/kathe-gynaika-dikaioutai-na-pei-ohi-opotedipote (20/2/2024).

¹¹⁵ Σε πολλές περιπτώσεις η παρέμβαση του περίγυρου στη βία κατά ενός υποκειμένου –ανθρώπινου ή μη– έχει σώσει ζωές. Το σύνθημα «Σπάσε τη σιωπή», εκτός από το ότι παρακινεί επιζώσες της βίας και παρατηρητές να μιλήσουν, συνιστά πρωτίστως κριτική κατά της κοινωνίας που εθελουφλεί και αποδέχεται εκείνες τις μορφές βίας που κρίνει ως «φυσιολογικές».

¹¹⁶ Λέει η Clarrie O’Callaghan στη Roberts Yvonne, «End femicide: 278 dead – the hidden scandal of older women killed by men», *The Guardian*, 27 Μαρτίου 2021, www.theguardian.com/society/2022/feb/27/suicide-by-domestic-violence-call-to-count-the-hidden-toll-of-womens-lives (19/2/2024).

3.4. Διαπιστώσεις και συμπεράσματα

Σε μια κοινωνία όπου οι συμπεριφορές που συγκλίνουν προς τα πατριαρχικά πρότυπα επιδοκιμάζονται, ενώ εκείνες που αποκλίνουν αποδοκιμάζονται, συμπεραίνουμε ότι δεν είναι το νομοθετικό πλαίσιο που εμποδίζει την καταπολέμηση της βίας κατά των θηλυκοτήτων αλλά η πατριαρχική ιδεολογία, που εγκλείει τους ανθρώπους σε στεγανά βάσει του βιολογικού τους φύλου.¹¹⁷ Τα άτομα μαθαίνουν τι θεωρείται «σωστό» και τι «λάθος» για το βιολογικό τους φύλο και, κατά συνέπεια, καταφεύγουν σε πράξεις και στάσεις πολιτισμικά αποδεκτές μεν, ψυχολογικά επιβλαβείς δε τόσο για τα ίδια όσο και για τον περίγυρο και την κοινωνία.

Μαζί με τη νομική αναγνώριση της γυναικοκτονίας, ως ένα αναγκαίο βήμα για να αναγνωριστεί η κοινωνική της διάσταση, δηλαδή η χρόνια συστηματική και συστημική υποτίμηση των γυναικών και ο έλεγχος των σωμάτων τους, πρέπει η κοινωνία να πατάξει τον σεξισμό, που κραταιώνει την έμφυλη βία.¹¹⁸ Ενίοτε δεν αρκεί απλώς να τιμωρούμε αλλά να προλαμβάνουμε τη βία με τις κατάλληλες αναπαραστάσεις και με διάλογο· να στοχεύσουμε ακριβώς τη βάση της πυραμίδας της έμφυλης βίας· να ανατρέψουμε τις πεποιθήσεις που κραταιώνουν την βία κατά των θηλυκοτήτων.¹¹⁹

Εφόσον η γυναικοκτονία καταλαμβάνει την κορυφή στην πυραμίδα της έμφυλης βίας, ο καλύτερος τρόπος αναχαίτισης των γυναικοκτονιών είναι η «κατεδάφιση» των θεμελίων της πυραμίδας, δηλαδή των σεξιστικών και μισογυνικών–θηλυβοφικών πεποιθήσεων που συνειδητά ή ασυνείδητα αναπαράγουμε στην καθημερινότητά μας ενισχύοντας και κανονικοποιώντας τις διακρίσεις, τις ανισότητες και την βία κατά των θηλυκοτήτων.¹²⁰

¹¹⁷ Eagly και Wood, «Social Role Theory», σ. 468· Μάγρα Ηλιάνα, «Το #MeToo έφτασε και στην Ελλάδα», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 8 Φεβρουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/society/561255481/to-metoo-eftase-kai-stin-ellada (20/2/2024)· Μπρέγιαννη, «Γυναικοκτονία / Ο ενοχλητικός όρος για τις δολοφονίες των γυναικών».

¹¹⁸ Μπρέγιαννη, «Γυναικοκτονία / Ο ενοχλητικός όρος για τις δολοφονίες των γυναικών».

¹¹⁹ Weiss Suzannah, «4 Seemingly Harmless Gender Stereotypes That Contribute to Rape Culture», *Everyday Feminism*, 30 Ιανουαρίου 2017, everydayfeminism.com/2017/01/gender-stereotypes-rape-culture (20/2/2024).

¹²⁰ «Consent Comes First; Office of Sexual Violence Support and Education», *Toronto Metropolitan University*, www.torontomu.ca/sexual-violence/#!accordion-1628231985630-gender-based-violence-

Οι πατριαρχικές αξίες, τα πατριαρχικά έμφυλα στερεότυπα και οι έμφυλοι ρόλοι έχουν αντικειμενικοποιήσει, παθητικοποιήσει και ενοχοποιήσει τις θηλυκότητες στον βαθμό που αισθάνονται πως πρέπει να προσέχουν και να επωμίζονται την ευθύνη των πράξεων τους για να αποφύγουν ακριβώς την αντικειμενικοποίηση των σωμάτων τους. Παρόλο που υπάρχει το θεσμικό πλαίσιο για να στηρίξει επιζώσες και επιζώντες της βίας, εντούτοις αυτό δεν εφαρμόζεται πλήρως εξαιτίας των εσωτερικευμένων πατριαρχικών ιδεών, όπως παρατηρείται κυρίως από τις αστυνομικές αρχές που πολύ συχνά αποθαρρύνουν τις γυναίκες από την υποβολή μήνυσης.¹²¹

Τα «βαθιά ριζωμένα» έμφυλα στερεότυπα αποστερούν από τη γυναίκα τη δυνατότητα του αυτοπροσδιορισμού και, επομένως, τη δυνατότητα να φανταστεί μια ζωή που να μην εξαρτάται από τον άντρα· τη δυνατότητα να φανταστεί τον εαυτό της ως μια αυτοδιάθετη οντότητα. Αυτό που χρειάζονται οι κακοποιημένες γυναίκες είναι ψυχολογική και οικονομική στήριξη για να αισθανθούν οι ίδιες ότι μπορούν μόνες τους να σταθούν στα πόδια τους –μακριά από τους θύτες.¹²²

Δυστυχώς, αρκετές είναι εκείνες που δε γνωρίζουν πού να απευθυνθούν, ενώ άλλες δεν εμπιστεύονται τις αρμόδιες αρχές.¹²³ Για αυτό τον λόγο συνιστάται η επικοινωνία του θύματος ή του μάρτυρα με τη τηλεφωνική γραμμή SOS 15900 για καθοδήγηση, όπως και η ανάπτυξη μιας μη επικριτικής αλληλέγγυας στάσης μεταξύ

pyramid-infographic (20/2/2024)· Weiss, «4 Seemingly Harmless Gender Stereotypes That Contribute to Rape Culture»· Friedrichs Ellen, «Why It’s Dangerous to Tell Men to Be Persistent to Get Women to Sleep With Them», *Everyday Feminism*, 19 Οκτωβρίου 2016, everydayfeminism.com/2016/10/men-persistent-with-women (20/2/2024)· «Pyramid of Discrimination and Violence», *VAWnet*, Ιανουάριος 2012, vawnet.org/material/pyramid-discrimination-and-violence (20/2/2024).

¹²¹ Όπως υπογραμμίζει η Λούκα Μαρία στο «8 Γυναίκες Συζητούν: Πατριαρχία, Σεξισμός και Έμφυλη Βία στην Ελληνική Κοινωνία | SOCIETY UNCENSORED», *YouTube*, από Onassis Foundation, [12:23-13:07].

¹²² «“Όταν καλείται η Ελληνική Αστυνομία είναι πλέον αργά” – Α. Κανδαράκη και Στ. Μαυροειδάκος μιλούν για τις γυναικοκτονίες (video)», *EPT News*, 23 Ιανουαρίου 2023, www.ertnews.gr/dimosio-vima/arthrografia/otan-kaleitai-i-elliniki-astynomia-einai-pleon-arga-a-kandaraki-kai-st-mayroeidakos-miloun-gia-tis-gynaikoktonies (20/2/2024).

¹²³ Γνώση Αναπτυξιακή Συμβουλευτική ΙΚΕ, «Συμπεράσματα της έρευνας σε φορείς», *Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση*, σσ. 72-73.

των γυναικών.¹²⁴ Μολονότι ενθαρρύνεται η επικοινωνία και η συμπαράσταση μεταξύ των θηλυκοτήτων, που θα βοηθήσει τις επιζώσες να «σπάσουν» τη σιωπή, δε μπορεί μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού να συνεχίσει να ζει υπό τον φόβο σε έναν κόσμο που παραμένει ιδεολογικά στάσιμος. Όπως χαρακτηριστικά λέει η κοινωνιολόγος-ψυχοθεραπεύτρια Βάλια Τσιριγώτη:

[Πρέπει] να αρχίζουμε να φανταζόμαστε έναν κόσμο με άντρες που λειτουργούν διαφορετικά. Όχι με γυναίκες που πρέπει διαρκώς να παίρνουν την ευθύνη για αυτά που πράττουν οι άντρες.¹²⁵

Συνεπώς, αναγκαία είναι η κατάρριψη των έμφυλων στερεοτύπων και των ρόλων ως μια εις βάθος πρόληψη που θα προσφέρει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και θα αλλάξει συνολικά τον τρόπο που σκεφτόμαστε και ζούμε. Προκειμένου να μιλήσει ένα άτομο, πρέπει να εμπιστευθεί την πολιτεία. Προκειμένου να εμπιστευθεί την πολιτεία, πρέπει να καθιερωθούν τακτικά και υποχρεωτικά προγράμματα επιμόρφωσης τόσο των αρμόδιων αρχών όσο και των δημοσιογράφων και των παρουσιαστών των μέσων μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας και να επιβάλλονται οι ανάλογες κυρώσεις σε όσους εκφράζονται σεξιστικά.¹²⁶ Επιπλέον, εντός σχολικού περιβάλλοντος ουσιαδεις θα είναι τόσο η αναδιαμόρφωση των βιβλίων ή τμημάτων αυτών που προωθούν τον σεξισμό και τη θηλυφοβία, όσο και η οργάνωση προγραμμάτων ευαισθητοποίησης.

Σε μια εποχή που η τεχνολογία έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μας, πέρα από τη συνιστώμενη τακτική αναμετάδοση ενημερωτικών σποτ για την έμφυλη βία, η κατάρριψη των στερεοτύπων, η νύξη στην πατριαρχία και η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας μπορούν να πραγματοποιηθούν διά προβολών στα μέσα κοινωνικής

¹²⁴ Όπως προτείνει η Λεοντίδου Ευτυχία στο «8 Γυναίκες Συζητούν: Πατριαρχία, Σεξισμός και Έμφυλη Βία στην Ελληνική Κοινωνία | SOCIETY UNCENSORED» από Onassis Foundation [15:35:15:50]. Κανδαράκη Άννα, «Βία κατά των γυναικών: Γιατί οι γυναίκες δεν φεύγουν από τοξικές καταστάσεις», *YouTube*, από *OneTV*, 25 Νοεμβρίου 2019, www.youtube.com/watch?v=kDkkME3Ivw4 (20/2/2024).

¹²⁵ «8 γυναίκες συζητούν: Πατριαρχία, σεξισμός και έμφυλη βία στην ελληνική κοινωνία», *Ίδρυμα Ωνάση*, 25 Νοεμβρίου 2020, www.onassis.org/el/initiatives/society-uncensored-a-series-of-digital-discussions/8-women-discuss-patriarchy-sexism-and-gender-based-violence-greek-society (20/2/2024).

¹²⁶ Βλ. υποσ. 127.

δικτύωσης, μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας με ελληνικές τηλεοπτικές και κινηματογραφικές παραγωγές, όπως η σειρά *Σέρρες* του Γιώργου Καπουτζίδα (σενάριο) και του Σταμάτη Πατρώνη (σκηνοθεσία) και η ταινία *Ηλέκτρα* του Μιχάλη Κακογιάννη.

Τα μέσα που συνιστούν τους εκφραστές και τους διαμορφωτές του πολιτισμού μπορούν να αποδειχθούν σύμμαχοι στον αγώνα του φεμινισμού· στην πάταξη της πατριαρχίας, του σεξισμού, του μισογυνισμού και της θηλυφοβίας. Η μείωση της έμφυλης βίας, της ενδοοικογενειακής, της βίας μεταξύ των ανηλίκων και της βίας γενικότερα θα επιτευχθεί με την προβολή υγιών προτύπων και με μη επικριτικές συζητήσεις περί σεξουαλικότητας και συναίνεσης, στα οποία κεντρικό ρόλο παίζουν η οικογένεια και το σχολείο.¹²⁷ Τα αγόρια να μάθουν ότι η έκφραση των συναισθημάτων τους δεν υφαρπάζει την αρρενωπότητα και τα κορίτσια ότι έχουν δικαίωμα στην ανεξαρτησία και στην αυτονομία, διότι η προσκόλληση σε αυστηρές ταμπέλες, κατηγορίες και στεγανά έχει ως επακόλουθο την καταπίεση, την απομόνωση και την βία.¹²⁸

Στην Ελλάδα όπου ευημερούν η πατριαρχική ιδεολογία και η ρητορική της Ακραίας Δεξιάς, η οποία απαρτίζεται από ποικίλες εκφυλιστικές ιδέες, ο δρόμος προς την ισότητα φαντάζει τραχύς. Μολαταύτα, κάθε προσπάθεια έχει αντίκτυπο και φέρνει αλλαγές, όπως διαρκώς αποδεικνύεται.

¹²⁷ Σπυροπούλου Μαριαλένα, «Η κοινωνία προστατεύει τους βιαστές», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 8 Φεβρουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/opinion/interviews/561254401/i-koinonia-prostateyei-toys-viastest (20/2/2024)· Μάγδα Ηλιάνα, «Θύματα κακοποίησης μιλούν στην “Κ”· Δεν ήξερα γιατί υπάρχω, δεν ήξερα ποια είμαι», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Ιανουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/society/561239662/thymata-kakopoiisis-miloun-stin-k-den-ixera-giati-yparcho-den-ixera-ποια-eimai (20/2/2024).

¹²⁸ «“Όταν καλείται η Ελληνική Αστυνομία είναι πλέον αργά” – Α. Κανδαράκη και Στ. Μαυροειδάκος μιλούν για τις γυναικοκτονίες (video)», *EPT News*· Amy, «Undefining Masculinity With Author and Actor Justin Baldoni», *The Verywell Mind Podcast* [08:00-08:18].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Γράφοντας ένα πρωτότυπο θεατρικό έργο

4.1. Οι πρώτες σκέψεις

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, αφορμή της εργασίας υπήρξαν οι γυναικοκτονίες και η βία κατά των γυναικών. Κατά την έρευνα έγινε κατανοητό ότι οι γυναικοκτονίες βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας της έμφυλης βίας, τα θεμέλια της οποίας καταλαμβάνει η πατριαρχική ιδεολογία –μεταξύ άλλων– που παράγει τα έμφυλα στερεότυπα και, ακολούθως, τη βία.¹²⁹ Μολονότι όλα αυτά εξετάστηκαν ήδη σε θεωρητικό επίπεδο, εξίσου σημαντικό είναι να δούμε πώς ο καθημερινός λόγος συμβάλλει στη διαίωνιση αυτών. Αυτό επιτυγχάνεται ευκολότερα μέσα από τις τέχνες και περισσότερο μέσα από το θέατρο.

Το θέατρο δεν είναι ένα απλό μέσο ψυχαγωγίας, αλλά μπορεί να διδάξει, να ευαισθητοποιήσει το κοινό σχετικά με επίκαιρα θέματα, όπως με τις γυναικοκτονίες, και να αλλάξει ακόμα και τη νοοτροπία του.¹³⁰ Και καθώς ζούμε σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από λογοκρισία, αναγκαίο είναι να παλέψουμε για την ελευθερία του λόγου και της τέχνης· μιας τέχνης που δε μπορεί παρά να είναι πολιτική αφού ο ίδιος ο άνθρωπος είναι πολιτικό ον.¹³¹

Για αυτόν τον λόγο δε μπορούσα παρά να γράψω ένα θεατρικό έργο που να διαπραγματεύεται δημιουργικά την έμφυλη συνθήκη, την έμφυλη βία και τις γυναικοκτονίες, το οποίο προστίθεται στην εκτενή λίστα των σύγχρονων έργων με την ίδια θεματική, όπως το *Σπίτι* του Δημήτρη Καραντζά και το *Γιατί τώρα* της θεατρικής ομάδας Ανδρομέδα σε σκηνοθεσία της Αναστασίας Τσούτση.¹³² Εκτενής

¹²⁹ «Consent Comes First; Office of Sexual Violence Support and Education», *Toronto Metropolitan University*.

¹³⁰ Rathje Steve, Hackel Leor, Zaki Jamil, «Attending live theatre improves empathy, changes attitudes, and leads to pro-social behavior», *Journal of Experimental Social Psychology*, τόμος 95, 2021, doi:10.1016/j.jesp.2021.104138.

¹³¹ Boal Augusto, «Major Arts and Minor Arts», *Theatre of the Oppressed*, μτφρ. Charles A., Maria-Odilia Leal McBride και Emily Fryer, 3η έκδοση, Pluto Press, Λονδίνο, 2008, σ. 12.

¹³² Κωνσταντόπουλος Κωνσταντίνος, «Αλεξία Καλτσίκη, Φιντέλ Ταλαμπούκα, πώς επιδρά στην ψυχή μας η βία;», *αθηνόραμα*, 29 Σεπτεμβρίου 2024, www.athinorama.gr/theatre/3021080/alexia-kaltsiki-fintel-talampouka-pos-epidra-stin-psuxi-mas-i-bia (20/6/2024). Κωνσταντόπουλος Κωνσταντίνος, «Αναστασία Τσούτση, τι έχεις να πεις σε όσους ακόμη αναρωτιούνται "Γιατί τώρα";»,

είναι επίσης η λίστα των έργων τέχνης που λογοκρίθηκαν γιατί προσέβαλαν το τρίπτυχο της ελληνικής ιδεολογίας, όπως η ροζ ελληνική σημαία *Ενοχή της Γειτονιάς* της Γεωργίας Λαλέ εις μνήμη των δολοφονημένων γυναικών και η αφίσα της ταινίας *Αδέσποτα Κορμιά* από την Ελίνα Ψύκου για το 26ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης στην οποία παρουσιάζεται μια γυμνόστυθη εγκυμονούσα σε σταυρό.¹³³ Όμως, παρά την καταγραφή η τέχνη δε φιμώνεται και συνεχίζει να είναι βαθιά πολιτική έως ακτιβιστική και επαναστατική.¹³⁴

Με τα πρακτικά εργαλεία, λοιπόν, που αποκόμισα κατά τη διάρκεια των σπουδών και με την καθοδήγηση του επιβλέποντα καθηγητή συνέθεσα ένα μονόπρακτο θεατρικό έργο με τίτλο *Το Δείπνο*, το οποίο αναδεικνύει τις συνεχείς μας διαπραγματεύσεις με τα έμφυλα στερεότυπα, όπως αυτά παράγονται και αναπαράγονται στην καθημερινότητα. Καθώς η ζωή δεν είναι στάσιμη και τα πάντα γύρω μας αλλάζουν, εμείς οι ίδιοι αλλάζουμε ή καλούμαστε να αλλάξουμε και να αναπροσαρμοστούμε στις νέες καταστάσεις. Με γνώμονα αυτή τη ρευστότητα της ζωής, που συχνά μας οδηγεί από το ένα σημείο στο άλλο σαν συνειρμός, τα πρόσωπα καλούνται να αναπροσαρμοστούν στις επιταγές της κοινωνίας και εν τέλει έρχονται σε επαφή με το παρελθόν τους, το μέλλον τους και την πραγματικότητα.

αθηνόραμα, 5 Δεκεμβρίου 2023, www.athinorama.gr/theatre/3023717/anastasia-tsoutsis-ti-exeis-na-peis-se-osous-akomi-anarotountai-giati-tora (20/6/2024). Περισσότερες παραστάσεις με την ίδια θεματική στο Καράογλου Τώνια, «Η πατριαρχία απασχολεί το ελληνικό θέατρο», *αθηνόραμα*, 8 Μαΐου 2022, www.athinorama.gr/theatre/3004428/i-emfuli-bia-apaxolei-to-elliniko-theatro (20/6/2024). Για τη συνδρομή του θεάτρου στην αφύπνιση της κοινωνίας και στην καταπολέμηση της έμφυλης βίας βλέπε το Χαραμή Στέλλα, «Πώς το θέατρο συμβάλλει στο δημόσιο διάλογο για την έμφυλη βία;», *monopoli.gr*, 25 Νοεμβρίου 2022, www.monopoli.gr/2022/11/25/istories/art-culture-sub/637043/post-to-theatro-symvallei-sto-dimosio-dialogo-gia-tin-emfyli-via (20/6/2024).

¹³³ Κουκά Αναστασία, «Ροζ ελληνική σημαία: Ποια είναι η Γεωργία Λαλέ το έργο της οποίας αποσύρθηκε από ελληνικό Γενικό Προξενείο στη Νέα Υόρκη», *Πρώτο Θέμα*, 20 Δεκεμβρίου 2023, www.protothema.gr/culture/article/1447913/roz-elliniki-simaia-poia-einai-i-georgia-lale-to-ergo-tis-opoias-aposurthike-apo-elliniko-geniko-proxeneio-sti-nea-uorki (20/6/2024). Καισαράτος Πάνος, «Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης: Όταν η τέχνη νικάει τον φόβο», *in.gr*, 26 Μαρτίου 2024, www.in.gr/2024/03/26/life/culture-live/festival-ntokimanter-thessalonikis-otan-texni-nikaei-ton-fovo (20/6/2024).

¹³⁴ Hunter Lynette, «Introduction», Lichtenfels Peter και Rouse John (επιμ.), *Performance, Politics and Activism*, Palgrave Macmillan, Λονδίνο, 2013, σ. 4· Boal, «Experiments with the People's Theatre in Peru», *Theatre of the Oppressed*, σ. 98.

Κάθε ένα από τα πρόσωπα του έργου έχει τη δική του ιστορία και ιδιοσυγκρασία. Η συνάντησή τους αποδεικνύεται μοιραία. Μολονότι οι ιστορίες τους είναι μοναδικές, δε διαφέρουν εν πολλοίς από καθημερινές και πραγματικές που έχουν χαραχτεί στην ελληνική κοινωνία· από την εκμάθηση και τη πρόβα του να δρα ένα άτομο σύμφωνα με το φύλο του ως τον εκφοβισμό και τα καψόνια στον στρατό· από τις αμέτρητες ευθύνες μιας μητέρας ως τις κατηγορίες που τις προσάπτονται όταν το παιδί της αποτυγχάνει να ικανοποιήσει την κοινωνία.

Σε μια κοινωνία που τοποθετεί τους ανθρώπους σε «κουτάκια» και που τους αναθρέφει με μίσος για το διαφορετικό «Άλλο», εκείνα τα πρόσωπα που καταπιέζουν επιτυχώς τα «διαφορετικά» αισθήματά τους, μετατρέπονται στο χέρι της κοινωνίας που δολοφονεί οτιδήποτε και οποιοδήποτε αντιτίθεται στις παραδόσεις της.

Πέρα από την έμφαση που δίνεται στα έμφυλα στερεότυπα, στα δυο μέτρα και δυο σταθμά, γίνεται λόγος για τις γυναικοκτονίες σε πολλαπλά επίπεδα. Οι γυναικοκτονίες στο έργο είναι πολλαπλές, συμβολικές και κυριολεκτικές. Δεν είναι μόνο το γυναικείο σώμα που πεθαίνει στα χέρια μιας μισογυνικής κοινωνίας αλλά και η ίδια η θηλυκότητα· κάθε στοιχείο που χαρακτηρίζεται θηλυκό ή θηλυπρεπές. Η ελληνική κοινωνία αντί να βρει λύση στη βία των γυναικών το μόνο που καταφέρνει είναι να αναπαράγει σεξιστικά στερεότυπα μετατρέποντας τη βία σε θέαμα.

4.2. Περίληψη του Δείπνου

Η Ματίνα με τους βοηθούς της, τη Γυναίκα και τον Ματέο, περνούν μια βροχερή νύχτα παίζοντας χαρτιά. Η απροσδόκητη επίσκεψη του Άντρα ταράσσει τη ρουτίνα τους. Η εγκλωβισμένη στο τραυματικό παρελθόν και στους κανόνες Ματίνα απελευθερώνεται σεξουαλικά μετά από μια σειρά συγχήσεων. Η Γυναίκα εκβιάζεται από τον Ματέο να παίξει τον ρόλο της Σειρήνας για να προσελκύσει τον Άντρα και να τον σκοτώσει με αντάλλαγμα το μυστικό του πώς να κερδίσει την εμπιστοσύνη της Ματίνας για να μάθει τι συνέβη στην πρώην βοηθό της και σε όλους όσους έχουν περάσει από το σπίτι της. Ο Ματέο χρησιμοποιεί τη Γυναίκα για να ξεφορτωθεί τον Άντρα δίχως να λερώσει ο ίδιος τα χέρια του ώστε να μπορέσει ανενόχλητος να αποσπάσει πληροφορίες από τη Ματίνα για το πού βρίσκεται ο γιος της. Ολέθρια, όμως, είναι η προσπάθεια της Γυναίκας να σαγηνεύσει τον Άντρα που δεν ενδίδει. Η άρνηση του Άντρα να συνευρεθεί με τη Γυναίκα συμβάλλει στην αναγνώρισή του από τον Ματέο που τον κάνει «άντρα»· γυναικοκτόνο αφού δολοφονεί τη Γυναίκα που

ξεπέρασε τα όρια. Η Ματίνα και ο γιος της, ο Άντρας, βρίσκονται ενώπιον της κοινής γνώμης που χειραγωγείται από τον Σύζυγο. Η Ματίνα επωμίζεται το μεγαλύτερο βάρος της ευθύνης για την πράξη του γιου της. Τελικά, και οι δύο καταδικάζονται σε θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Περί προσώπων και εννοιών

5.1. Ο διπλός θάνατος

Η Γυναίκα και ο Άντρας είναι δύο από τα πρόσωπα που έρχονται αντιμέτωπα με τις κοινωνικές προσδοκίες. Όταν η Γυναίκα φαινομενικά υιοθετεί τα έμφυλα στερεότυπα και «γίνεται γυναίκα», της επιβάλλεται η μοίρα την οποία η πατριαρχία έχει προδιαγράψει για αυτή. Όταν ο Άντρας αμφισβητεί την πατριαρχία, του επιβάλλονται κυρώσεις. Οι κυρώσεις αυτές είναι ο θάνατος, τόσο ο συμβολικός –της μοναδικής προσωπικότητας– όσο και ο κυριολεκτικός –του σώματος.

Η Γυναίκα και ο Άντρας αντιπροσωπεύουν αντιστοίχως τον θάνατο του θηλυκού σώματος και τον θάνατο της θηλυκότητας. Συνειδητά δεν έδωσα ονόματα σε αυτά τα δύο πρόσωπα για να δείξω πως δεν είναι το όνομα που προσδίδει μια ταυτότητα στο άτομο αλλά το βιολογικό του φύλο:

MATEO (*κοιτάζοντας την ΓΥΝΑΙΚΑ από πάνω ως κάτω*). Έχεις... πιάσει ποτέ όπλο στη ζωή σου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί αυτό το ξινισμένο ύφος;

MATEO. Γιατί αν έχεις πιάσει, ή μπάτσος είσαι ή... πηγες φαντάρος.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Στο μουνί μου.

MATEO. Έχεις; (Σκηνή 6)

Το άτομο παύει να είναι μοναδικό και ελεύθερο όταν του αφαιρείται το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού από μια ρηχή κοινωνία, η οποία το προσδιορίζει από τη σκοπιά μια παρωχημένης αντίληψης του φύλου.

Αν και η Γυναίκα και ο Άντρας έχουν τις δικιές τους μοναδικές προσωπικότητες, αναγκάζονται να τις αποχωριστούν και να ενστερνιστούν εκείνες τις ταυτότητες που θεωρούνται «γήσιες», «κανονικές», «φυσιολογικές» ή συμβατές με το βιολογικό τους φύλο για να επιβιώσουν. Μαθαίνουν να συμπεριφέρονται όπως το φύλο τους (Σκηνή 7, Σκηνή 9), όμως αυτό τα φέρνει αντιμέτωπα με την πραγματικότητα. Εδώ δεν έχουμε ένα απλό παιχνίδι ρόλων, αλλά ένα παιχνίδι έμφυλων ρόλων που παύει να είναι ένα φανταστικό παιχνίδι μίμησης όταν αυτή καθαυτή η μίμηση έχει επιπτώσεις στον πραγματικό κόσμο.

Μέσα από το παιχνίδι των έμφυλων ρόλων αναδεικνύονται οι πεποιθήσεις ότι οι θηλυκότητες είναι οι «παθητικές» και οι αρρενωπότητες οι «ενεργητικές».¹³⁵ Η αδυναμία του Άντρα να αποδώσει σεξουαλικά σημαίνει για τον Ματέο, ο οποίος λειτουργεί σαν το φερέφωνο της πατριαρχίας, πως είναι «αδελφή» και χρειάζεται βοήθεια να «ξαναβρ[εί] τον δρόμο [του]» (Σκηνή 9). Ο Ματέο τού μαθαίνει να είναι «άντρας», να τιμά το μούσι και το παντελόνι του. Το μάθημα αυτό είναι ουσιαστικά εκφοβισμός, όπως ακριβώς τον βίωσε ο Άντρας στη θητεία του, και τον μετατρέπει στο αρχέτυπο του μάτσο που δεν αφήνει καμία γυναίκα να τον ταπεινώσει, που δε δέχεται το «όχι», που βιαιοπραγεί και σκοτώνει όποια γυναίκα δεν εκπληρώνει τις επιθυμίες του.¹³⁶

Η μη ετεροκανονικότητα του Άντρα υποδεικνύει πως εκείνο που υποβαθμίζει η πατριαρχία δεν είναι μόνο το γυναικείο σώμα αλλά η θηλυκότητα εν γένει.¹³⁷ Η πατριαρχία ξεχωρίζει τους «αληθινούς» άνδρες από τους «λιγότερο άνδρες» με αποτέλεσμα οι αρρενωπότητες να καταπιέζουν «παρορμήσεις» και να αποφεύγουν δραστηριότητες στις οποίες η κοινωνία αποδίδει έστω και ένα ανεπαίσθητο ίχνος θηλυκότητας.¹³⁸

Εκτός δραματικής αφήγησης ο Άντρας μετατρέπεται σε μηχανή-δολοφόνο και σκοτώνει. Καθώς η ένατη και η δέκατη σκηνή είναι το σημείο συνάντησης του παρόντος και του παρελθόντος, ο Άντρας σκοτώνει τη Γυναίκα (παρόν) και τη κυρία

¹³⁵ Κουκλάδα Άντυ, «Δεν Είμαστε Όλες Εδώ, Λείπουν οι Δολοφονημένες», *Vice*, 25 Νοεμβρίου 2021, www.vice.com/el/article/4awvzm/den-eimaste-oles-edw-leipoun-oi-dolofonhmenes (18/2/2024).

¹³⁶ Παρόλο που ο στρατός θεωρείται ένα τελετουργικό ενηλικίωσης, εντούτοις για πολλούς είναι ένα θεσμός που προωθεί τον σεξισμό και την βία εις βάρος των φαντάρων στο όνομα της πατρίδας με συχνό επακόλουθο την καταναγκαστική αυτοκοκνία ή την δολοφονία αυτών. Για παράδειγμα, βλέπε το «Νήσος Ρω: Στο φως το θρίλερ του φαντάρου...», *anikoulouli.gr*, 20 Απριλίου 2024, anikoulouli.gr/nisos-ro-sto-fos-to-thriler-tou-fantarou (20/6/2024). Περισσότερα για τη στρατιωτική βία στο Wadham Ben, «Violence in the Military and Relations Among Men: Military Masculinities and ‘Rape Prone Cultures’», *The Palgrave International Handbook of Gender and the Military*, Palgrave Macmillan, Λονδίνο, 2017, doi:10.1057/978-1-137-51677-0_15 και στο Sontag Susan, «Regarding The Torture Of Others», *The New York Times*, 23 Μαΐου 2004, www.nytimes.com/2004/05/23/magazine/regarding-the-torture-of-others.html (20/6/2024).

¹³⁷ Millett Kate, «Theory of Sexual Politics», *Sexual Politics*, University of Illinois Press, Urbana, 2000, σσ. 25-26.

¹³⁸ Lipsitz Bem Sandra, «The Construction of Gender Identity», *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*, Yale University Press, New Haven, 1993, σσ. 149-151.

Δήμητρα (παρελθόν) για την οποία γίνεται ευσύνοπτα λόγος στην πρώτη σκηνή με τη Γυναίκα να αναρωτιέται πού βρίσκεται. Στην ένατη σκηνή αναφέρεται ως «γριά»:

MATEO. (...) Την γριά τού δείχνεις;

Η ασάφεια εδώ είναι σκόπιμη. Δεν κατονόμασα τις γυναίκες για να δείξω πως μια γυναίκα δολοφονείται επειδή είναι γυναίκα· πως δεν αναγνωρίζονται όλες οι γυναικοκτονίες ως γυναικοκτονίες· πως οι γυναικοκτόνοι δε δολοφονούν οποιαδήποτε γυναίκα αλλά εκείνες στο οικείο τους περιβάλλον, τις «δικές» τους, γιατί πιστεύουν ότι τους ανήκουν· πως ούτε οι γυναικοκτόνοι ούτε οι γυναίκες που δολοφονούνται έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.¹³⁹ Εκείνο το χαρακτηριστικό που μοιράζονται οι γυναικοκτόνοι είναι η πατριαρχική ιδεολογία που τους δίνει το δικαίωμα να συνετίζουν δια της βίας όσες «δεν συμμορφώνονται με τις υποδείξεις τους».¹⁴⁰ Το γεγονός ότι ο Άντρας μπαίνει στο σπίτι γλιστρώντας μέσα από τα χέρια της Γυναίκας (Σκηνή 3) δε υποδεικνύει απλώς ότι αυτό είναι το σπίτι του, αλλά ότι οι γυναικοκτονίες διαπράττονται κυρίως από εκείνους τους άνδρες που «έχουν τα κλειδιά του σπιτιού μας», όχι από αγνώστους.¹⁴¹

Αφορμή της ανάπτυξης του συμβολικού διπλού θανάτου στάθηκε η Άννα Ιβάνκοβα.¹⁴² Η γυναικοκτονία της στις 10 Ιουλίου του 2023 υπογραμμίστηκε από διαδικτυακά άρθρα ως «τριπλή γυναικοκτονία»: «της τρανς, της μετανάστριας, της γυναίκας».¹⁴³ Ξεσκέπασε τη βαθιά ριζωμένη ξеноφοβία, τον ρατσισμό, τη θηλυφοβία

¹³⁹ Βλ. υποσ. 117· Λούκα Μαρία, «Η θεσμική αδιαφορία για τις γυναικοκτονίες ως πολλαπλασιαστής τους»· Lecoq Titou, «En France, on meurt parce qu'on est une femme», *Slate.fr*, 23 Ιουνίου 2017, www.slate.fr/story/147429/mourir-parce-quon-est-une-femme (19/2/2024).

¹⁴⁰ Ρεπούση Μαρία, «Γυναικοκτονίες, παντού στον κόσμο», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 27 Μαρτίου 2019, www.efsyn.gr/stiles/apopseis/188741_gynaikoktonies-pantoy-ston-kosmo (19/2/2024).

¹⁴¹ Το σύνθημα «Οι γυναικοκτόνοι έχουν τα κλειδιά του σπιτιού μας» προβάλλεται κατά κόρον στις φεμινιστικές διαδηλώσεις.

¹⁴² Η Ιβάνκοβα εργαζόταν στο drag show κλαμπ Κούκλες στην Αθήνα ως περφόρμερ. Η διευθύντρια της Red Umbrella Athens Άννα Κουρουπού σε ανάρτησή της στον προσωπικό της λογαριασμό σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) περιγράφει τη ζωή της από το 2018 όταν κατέφυγε στην Ελλάδα από την Κούβα «κυνηγημένη από θεούς και δαίμονες».

¹⁴³ Μαργιώτη Χριστίνα, «Η τριπλή γυναικοκτονία της Άννας Ιβάνκοβα (ρεπορτάζ)», *Antivirus Magazine*, 11 Ιουλίου 2023, avmag.gr/i-tripli-gynaikoktonia-tis-annas-ivankova-reportaz (20/2/2024)· Δασκαλακοπούλου Ντίνα, «Η τριπλή δολοφονία της Άννας: της τρανς, της μετανάστριας, της

και τη τρανσφοβία, πυροδότησε εκ νέου τις συζητήσεις περί νομικής αναγνώρισης των διεμφυλικών και μη δυαδικών ατόμων και για την ίση μεταχείρισή τους από φορείς όπως την Παιδεία, την Υγεία και την Κοινωνική Ασφάλιση, και προκάλεσε προβληματισμούς σχετικά με την επάρκεια του αντιρατσιστικού νόμου, των αρμόδιων αρχών και των κρατικών φορέων να προστατεύσουν τα άτομα που πέφτουν θύματα ρατσιστικής βίας.¹⁴⁴

Η αδιαφορία της πολιτείας δίνει την εντύπωση στους κακοποιητές και στους δολοφόνους των διεμφυλικών και μη-δυναδικών ατόμων πως αυτά τα θύματα δε θα τα προστατέψει ούτε θα τα αναζητήσει κανείς.¹⁴⁵ Επομένως, ο δράστης δε φοβάται τις ποινές, όπως ακριβώς ο Ματέο στο *Δείπνο* που έχει σκοπό της ζωής του να εντοπίζει και να «διορθώνει» τα μη ετεροκανονικά άτομα:

Ξέρω την περίπτωσή σου. Νομίζετε ότι μπορείτε να μου κρυφτείτε, αλλά ξέρω ποιο είναι το τρωτό σας σημείο. (...) Το θεωρώ χρέος μου να σε βοηθήσω να ξαναβρείς τον δρόμο σου. Σαν την ανδρική αλληλεγγύη δεν έχει. (Στο αντί του ANTPA.) Αν εγκαταλείψουμε έστω και έναν από 'μάς, δεν αξίζει να λεγόμαστε άντρες. (Σκηνή 9)

Η ανδρική αλληλεγγύη δεν είναι παρά η πρόφαση. Το χέρι του Ματέο κινείται από την πατριαρχία κατά την οποία, όπως είπαμε στο πρώτο κεφάλαιο, οι έμφυλες ταυτότητες που παραβιάζουν τα αυστηρά όρια του έμφυλου διπόλου είναι αφύσικες και καταδικαστέες.¹⁴⁶

γυναίκας», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 12 Ιουλίου 2023, www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/397219_itripli-dolofonia-tis-annas-tis-trans-tis-gynaikas-tis-metanastrias (20/2/2024).

¹⁴⁴ «Το ΣΥΔ καταγγέλλει την δολοφονία τρανς γυναίκας, την διάδοση ψευδών στοιχείων του θύματος και καλεί την Πολιτεία να αναλάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πλήρη διαλεύκανση της υπόθεσης και απόδοση δικαιοσύνης», *Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών*, Δελτίο Τύπου, 12 Ιουλίου 2023, tgender.gr/deltio-tyrou-to-syd-kataggellei-tin-d/ (22/2/2024). «Νόμος υπ' αριθμ. 4285», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 191, 10 Σεπτεμβρίου 2014, σσ. 6441-6444, www.et.gr/ (18/2/2024).

¹⁴⁵ Καμήλαλης Θάνος και Πουλή Κωνσταντίνος, «Για τη γυναικοκτονία της Άννα, τρανς μετανάστριας από την Κούβα: Η Α.Κουρουπού στο TPP», *YouTube*, από The Press Project, 11 Ιουλίου 2023, www.youtube.com/watch?v=ZRWBTRI55Lo [03:10-03:27] (23/2/2024).

¹⁴⁶ Heise και λοιποί, «Gender inequality and restrictive gender norms», σ. 2441.

Ακόμα και η πατρότητα δηλητηριάζεται από την πατριαρχία. Στο τέλος του έργου ο ίδιος ο πατέρας του Άντρα, ο Σύζυγος, τον εγκαταλείπει γιατί αμφισβήτησε τον λόγο του· τον λόγο του πατριαρχικού πατέρα.¹⁴⁷

5.2. Η μητέρα, η γυναίκα και η σύζυγος

Η Ματίνα κατασκευάστηκε με γνώμονα τη πραγματικότητα των γυναικών που καλούνται να εκπληρώσουν συγχρόνως πολλαπλούς ρόλους, όπως της γυναίκας, της μητέρας και της συζύγου, και που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία και ενοχοποιούν τον εαυτό τους για αυτή.

Μολονότι η ίδια δε μιλά ξεκάθαρα για τη βία που έχει υποστεί από τον Σύζυγο, υπάρχουν στοιχεία που μαρτυρούν το τραύμα της, όπως οι ξαφνικές μεταβολές της διάθεσής της. Μερικά εναύσματα των εν λόγω μεταβολών είναι το τσιγάρο (Σκηνή 1), το επιτακτικό «Σκάσε» του Ματέο προς τον Άντρα (Σκηνή 3) και η κίνηση του Άντρα να αρπάξει το μαχαίρι από το χέρι της Ματίνας για να τη προστατέψει από ενδεχόμενο τραυματισμό, την οποία η ίδια εκλαμβάνει ως αποδοκιμασία και ένδειξη μιας επικείμενης ποινής (Σκηνή 5). Στη τελευταία περίπτωση η Ματίνα ζητά συγχώρεση από τον Άντρα. Όσο αυτός επιμένει ότι δεν υπάρχει λόγος να ζητήσει συγχώρεση, αυτή εκλαμβάνει τα λόγια του ως απογοήτευση και νόημα πως μια απλή συγγνώμη δεν αρκεί για να αποφύγει την επικείμενη τιμωρία της. Έχοντας συσχετίσει το σεξ με την επιβίωση η Ματίνα προσπαθεί να τον γοητεύσει. Μάλιστα, όταν αργότερα η Γυναίκα της προτείνει να πάει στο δωμάτιο, εκείνη κομπιάζοντας ρωτά τον λόγο, και όταν τελικά η Γυναίκα την τραβά, εκείνη ταραάζεται και ζητά συγχώρεση, το οποίο σημαίνει ότι το δωμάτιο και η επαφή είναι συσχετιζόμενα με τη τιμωρία.

Η μακροχρόνια βία που έχει υποστεί η Ματίνα στα χέρια του Συζύγου πηγάζει από την πεποίθηση ότι η άρνηση μιας θηλυκότητας να συμβαδίσει με «ένα αναμενόμενο μοντέλο συμπεριφοράς, που αφορά την υποταγή στην βούληση του ανδρός και τη διάθεση του σώματός της σε αυτήν» σημαίνει απειλή προς τον

¹⁴⁷ Οι αρχές της πατριαρχίας είναι διττές, δηλαδή οι άνδρες κυριαρχούν επί των γυναικών και οι μεγαλύτεροι εξ αυτών επί των νεώτερων, όπως υποστηρίζει η Kate Millett στο «Theory of Sexual Politics», *Sexual Politics*, σσ. 25-26.

ανδρισμό.¹⁴⁸ Ο άνδρας που αισθάνεται ότι η θηλυκότητα αμφισβητεί την εξουσία του ενδέχεται να επιχειρήσει να «επανακτήσει την κυριαρχία και τον έλεγχο» δια της βίας καταλήγοντας πολλάκις στη γυναικοκτονία.¹⁴⁹ Επομένως, καταλαβαίνουμε ότι ο Σύζυγος είναι χειριστικός και κτητικός:

MATINA. (...) Ποτέ δεν έχω φλερτάρει. Ο άντρας μου έκανε την πρώτη κίνηση... και από τότε δε σταμάτησε. Αυτός έχει τον πρώτο λόγο στα πάντα.

(...)

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σας ρώτησε ποτέ;

MATINA. Τι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν θέλετε να κάνετε εσείς το πρώτο βήμα.

(...)

MATINA. Ο άντρας μου είναι τζέντλεμαν, και οι τζέντλεμαν ανοίγουν την πόρτα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σας ρώτησε ποτέ ή την άνοιξε με το έτσι θέλω και αντί να βρεθείτε σε παλάτι, όπως σας έταξε, βρεθήκατε σε φυλακή και την έκλεισε και πέταξε και το κλειδί; (Σκηνή 7)

Δεν είναι απλώς ο κατ' οίκον εγκλεισμός που περιορίζει τη Ματίνα αλλά το καθεστώς τρομοκρατίας στο οποίο ζει. Εδώ θίγεται το ζήτημα της συναίνεσης και της βίας εντός του γάμου, δηλαδή η πεποίθηση ότι οι άνδρες έχουν το δικαίωμα στη σεξουαλική επαφή και στη χρήση βίας για την επίλυση των διαφορών με τη σύζυγο να θεωρείται πως πρέπει να ανεχτεί οποιαδήποτε μορφή βίας για το «καλό της οικογένειας»:¹⁵⁰

¹⁴⁸ Κουκλάδα, «Δεν Είμαστε Όλες Εδώ, Λείπουν οι Δολοφονημένες».

¹⁴⁹ Jacquelyn C. Campbell, «“If I Can't Have You, No One Can”: Power and Control in Homicide of Female Partners», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σ. 106.

¹⁵⁰ World Health Organization και Pan American Health Organization, *Understanding and Addressing Violence against Women: Femicide*, σ. 5· World Health Organization, London School of Hygiene και Tropical Medicine, «All life stages», *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*, World Health Organization, Geneva, 2010, σ. 53· Pulerwitz Julie και λουιτόι, «Development and Validation of the Gender-equitable Men (GEM) Scale», *Promoting more gender-equitable norms and behaviors among young men as an HIV/AIDS prevention strategy*,

ΣΥΖΥΓΟΣ. (...) Δεν μπορούσες να κλείσεις το στόμα σου σαν την μάνα σου; Το καλό σας ήθελα. Το μόνο που είχατε να κάνετε ήταν να... είμαστε μια ευτυχισμένη οικογένεια.

Η Ματίνα είναι δέσμια των κανόνων και των ορίων, που της έχουν τεθεί, έως την έβδομη σκηνή, η οποία ξεκινά με την ίδια να τρώει λαίμαργα στα κρυφά. Αυτό σημαίνει πως έχει ενδώσει πια στα δικά της θέλω που είναι απαγορευτικά. Παρόλο που απελευθερώνεται, εντούτοις αποτυγχάνει να αποτινάξει τα πιστεύω που της έχουν εμφυτευθεί. Αναπαράγει τον σεξισμό:

MATINA. Πολύ μιλάς. Στους άντρες δεν αρέσουν οι πολυλογούδες.
(Σκηνή 7)

Και τον ρατσισμό:

ΑΝΤΡΑΣ. Μουσουλμάνοι;

MATINA. Ό,τι θέλουν ας είναι, αρκεί να μην το λένε, ειδικά στον δικό μας κύκλο. (Σκηνή 5)

Ιδεολογίες που μπορούμε να πούμε ότι προέρχονται από τον χειριστικό Σύζυγο.

Μολαταύτα, το αμάρτημα που την καταδικάζει είναι η απόκλισή της από τον ιερότερο για την κοινωνία θεσμό, την οικογένεια, και τον σπουδαιότερο για μια θηλυκότητα ρόλο, τη μητρότητα. Το μητρικό ένστικτο, που θεωρείται εγγενές στη φύση της γυναίκας, εκλείπει από τη Ματίνα όταν τα λεγόμενά της ότι θα αναγνώριζε τον γιο της «όσα χρόνια κι αν είχαν περάσει» (Σκηνή 5) διαψεύδονται εκείνη ακριβώς τη στιγμή αφού δεν αναγνωρίζει τον ίδιο της τον γιο που στέκεται μπροστά της. Η Ματίνα παραβιάζει τις πολιτισμικές αξίες και τα έμφυλα στερεότυπα μιας κοινωνίας

Horizons Final Report, Population Council, Washington, 2006, σ. 16· Verma Ravi K. και λοιποί, «Data Collection and Outcome Measures», *Promoting gender equity as a strategy to reduce HIV risk and gender-based violence among young men in India*, Horizons Final Report, Population Council, Washington, 2010, σ. 11.

κατά την οποία η θηλυκότητα παύει να είναι ένα ανεξάρτητο ον όταν γίνεται σύζυγος και μητέρα. Για αυτόν τον λόγο οι Καλεσμένοι την καταδικάζουν:

ΚΑΙΤΗ. Ακόμα δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει πώς η γυναίκα, που παντρεύτηκε, με την οποία απέκτησαν τον μονάκριβο γιο τους, μπόρεσε να παραμελήσει και τους δύο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Είναι ευθύνη ο γάμος και η μητρότητα, μωρή.

ΚΑΙΤΗ. Όσο έθρεφε το εγώ της, άλλο τόσο έθρεφε τον δολοφόνο μέσα στον γιο της. (Σκηνή 10)

5.3. Η αξία της ζωής

Ζώντας σε μια εποχή που ευδοκιμεί η προπαγάνδα και ο έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης γεννάται η ανάγκη κατάρριψης των ψευδών ειδήσεων και των καθοδηγούμενων αφηγήσεων και αποκάλυψης της αλήθειας με οποιονδήποτε τρόπο, γιατί η γνώση της αντικειμενικής και αφιλτράριστης πραγματικότητας είναι δημοκρατικό δικαίωμα. Μάλιστα, όταν στα πλαίσια της ευρωπαϊκής έκθεσης του 2023 Έλληνες ερωτήθηκαν σχετικά με τους δημοκρατικούς θεσμούς της Ελλάδας, απάντησαν πως θεωρούν «την έλλειψη ελευθερίας και ποικιλομορφίας του μιντιακού λόγου ως απειλή της δημοκρατίας» με την τηλεόραση ως την κύρια πηγή παραπληροφόρησης, όπως σταθερά πιστεύεται από το 2020.¹⁵¹ Για αυτόν τον λόγο επέλεξα να χτίσω ένα πρόσωπο που να αντιπροσωπεύει την παραπληροφόρηση και τη χαλιναγωγήση του κοινού αισθήματος, την Καίτη.

Η Καίτη στον ρόλο της δημοσιογράφου μεταφέρει μια είδηση. Δεν εστιάζει στη γυναικοκτονία, αλλά στον Άντρα και στο παρελθόν του. Αφηγείται ένα οικογενειακό δράμα και ψυχαναλύει τον Άντρα για να αιτιολογήσει την αποτρόπαια πράξη του. Οι Καλεσμένοι καταδικάζουν τη μητέρα του, τη Ματίνα, που τον

¹⁵¹ European Commission και Secretariat-General, «Perceptions about serious threats to democracy» – «Perceptions about media most likely to contain disinformation or fake news», *Flash Eurobarometer 522 Democracy - Report*, Publications Office of the European Union, 2023, σ. 15 – σ. 38, doi:10.2792/455273· Σταυροπούλου-Σαλαμούρη Όλγα, *Κοινή Γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση - Εθνική έκθεση, Τακτικό Ευρωβάρόμετρο 94*, European Commission, 2021, σ. 5 europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355 (19/2/2024).

μετέτρεψε σε δολοφόνο επειδή δεν υπήρξε καλή μητέρα. Εδώ αποκαλύπτονται το ζήτημα της ειδησεογραφικής αξίας της γυναικοκτονίας, του ελεγχόμενου μιντιακού λόγου και της ενοχοποίησης του θύματος.

Όταν πρωτοειπώθηκε η λέξη γυναικοκτονία στην Ελλάδα το 2018, υπήρξαν έντονες αντιδράσεις και τα μέσα απέφευγαν την κατονομασία των γεγονότων ως έχοντων επιμένοντας στη χρήση του όρου *συζυγοκτόνου* ή *δολοφόνου* αντί *γυναικοκτόνου* και στον χαρακτηρισμό της δολοφονημένης ως «άτυχης». Το εν λόγω λεξιλόγιο δηλώνει τον στρουθοκαμηλισμό και την απροθυμία της κοινωνίας να αναγνωρίσει τη σημασία των περιστατικών βίας κατά των γυναικών υποβαθμίζοντάς τα σε μεμονωμένα περιστατικά και «(οικογενειακές) τραγωδίες» και απαγκιστρώνοντάς τα από το μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα του οποίου είναι μέρος· την πατριαρχία.¹⁵² Μολονότι ο όρος είναι πλέον αποδεκτός από τα μέσα ενημέρωσης, τα πατριαρχικά στερεότυπα παραμένουν, όπως παραμένει η νοοτροπία ότι μια γυναικοκτονία καθορίζεται από μια «λάθος στιγμή»· μια λανθασμένη στιγμή σε μια μακρά λίστα λανθασμένων στιγμών.¹⁵³

Εν αντιθέσει, δεν είναι η λανθασμένη στιγμή υπαίτια μιας γυναικοκτονίας αλλά η ελληνική νοοτροπία που συγχέει την αγάπη και την πίστη με την υποταγή, που τιμά τους μακροχρόνιους γάμους περισσότερο από τους ευτυχισμένους (Σκηνή 10), που μετατρέπει μια γυναικοκτονία σε ένα «έγκλημα πάθους» (Σκηνή 6).¹⁵⁴

Όσο τα προαναφερόμενα αναπαράγονται, τόσο θα εξακολουθούμε να γινόμαστε μάρτυρες και (συν)ένοχοι στη βία, όπως ακριβώς οι Καλεσμένοι στο *Δείπνο*, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν εκείνη τη μερίδα της ελληνικής κοινωνίας που τέρπεται από περιστατικά βίας όταν αυτά μετατρέπονται σε τηλεοπτικά θεάματα.

Η Καίτη μετατρέπει τη γυναικοκτονία σε ένα ψυχολογικό δράμα. Είναι ο πομπός που δομεί το επικοινωνιακό πλαίσιο, δηλαδή το λεξιλόγιο και το γλωσσικό ύφος, γύρω από τη γυναικοκτονία διαμορφώνοντας μια παραποιημένη

¹⁵² Ferrand Bullock Cathy και Cubert Jason, «Coverage of Domestic Violence Fatalities by Newspapers in Washington State», *Journal of Interpersonal Violence*, τόμος 17, τεύχος 5, σ. 493, doi.org/10.1177/0886260502017005001.

¹⁵³ Γυναικοκτονία στον Βόλο: Τι κατέθεσαν τα παιδιά του ζευγαριού», *real.gr*, 14 Νοεμβρίου 2022, www.real.gr/koinonia/arthro/gynaikoktonia_ston_bolo_ti_katethesan_ta_paidia_tou_zeugariou-877190/ (20/2/2024).

¹⁵⁴ Ακρίτα Έλενα, «“Τη σκότωσε γιατί την αγαπούσε”», *in.gr*, 27 Ιανουαρίου 2020, www.in.gr/2020/01/27/apopsi/ti-skotose-giati-tin-agapouse (20/2/2024).

πραγματικότητα για να συγκινήσει και να κατευθύνει σκόπιμα την κοινή γνώμη.¹⁵⁵ Ούσα η Καίτη το δεξί χέρι του Σύζυγου, ο Σύζυγος ιδιωτικοποιεί τον λόγο της. Η Καίτη τον αγιοποιεί, αν και ο ίδιος υπήρξε θύτης ενδοοικογενειακής βίας:

ΑΝΤΡΑΣ. Ο πατέρας μου μού έδινε ξύλο. (Γελά.) Νόμιζα ότι ήταν ξύλο, αλλά ήταν κουκουνάρια.

MATINA. Ποιος γονιός δίνει κουκουνάρια στο παιδί του;

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι θρεπτικά. Μια φορά έφαγα παλούκι και από τότε δεν μου ξανάδωσε κουκουνάρια. Φοβήθηκε ότι θα χάζευα απ' το πολύ ξύλο. (Σκηνή 5)

Όπως τότε ο Σύζυγος είχε διαστρεβλώσει την πραγματικότητα πείθοντας τον Αντρα πως τον ξυλοκοπούσε για το καλό του, το ίδιο πράττει και τώρα. Καθόσον κατέχει την εξουσία επί του λόγου, θα παραποιεί την πραγματικότητα.

Η ρητορική της Καίτης καθοδηγείται από τον Σύζυγο προς στήριξης των προσωπικών συμφερόντων και της ιδεολογίας του, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα όπου το εκάστοτε Μέσο τάσσεται υπέρ του προτιμώμενου πολιτικού κόμματος του ιδιώτη.¹⁵⁶ Ως ένα πρόσωπο με κύρος και υψηλή κοινωνική θέση ο Σύζυγος δεν αφήνει να αμαυρωθεί η φήμη του, που έχει χτιστεί πάνω στο αφήγημα του φιλόπτωχου, ενώ στην πραγματικότητα διοικεί ένα δουλεμπόριο, ένα σωματοεμπόριο:

ΓΥΝΑΙΚΑ. Και η νέα ζωή;

¹⁵⁵ Βλ. υποσ. 159· Περισσότερα για τα επικοινωνιακά πλαίσια ή «αφηγήματα» που παραποιούν τα εγκλήματα της έμφυλης βίας βλέπε το Ferrand Bullock και Cubert, «Coverage of Domestic Violence Fatalities by Newspapers in Washington State», σσ. 490-491, το Toledo Patsilί και Lagos Claudia, «The Media and Gender-Based Murders of Women: notes on the cases in Europe and Latin America», *Heinrich Böll Stiftung*, 24 Ιουλίου 2014, σ. 4, eu.boell.org/en/2014/07/24/media-and-gender-based-murders-women-notes-cases-europe-and-latin-america (22/2/2024) και το «Η γυναικοκτονία στο δημόσιο λόγο και τη δημόσια σφαίρα», *Διοτίμα*, χ.χ., diotima.org.gr/i-gynaikoktonia-sto-dimosio-logos/ (19/2/2024).

¹⁵⁶ Stefanos Loukopoulos, «State and corporate capture of the media threaten the quality of democracy in Greece», *Heinrich Böll Stiftung*, 7 Ιουνίου 2021, eu.boell.org/en/2021/06/07/state-and-corporate-capture-media-threaten-quality-democracy-greece (19/2/2024)· Σταυροπούλου-Σαλαμούρη, *Κοινή Γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σ. 5.

MATINA. Δικαιολογίες... «δεν είμαι έτοιμη, είμαι άρρωστη, έχω πονοκέφαλο, έχω περίοδο, με πονάει ο κόλπος μου». Μετά έλεγε ότι οι άλλοι έχουν μεγαλύτερη ανάγκη. (Σκηνή 1)

ΑΝΤΡΑΣ (ενθουσιασμένος). Θα... θα δώσετε και σε μένα; Βοήθεια. Μια μικρή βοήθεια. Ή μεγάλη. Μια νέα ζωή; Πώς είναι η νέα ζωή; (Σκηνή 4)

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όταν φύγουμε εμείς, θα έρθουν άλλοι;

MATINA. Πάντα έρχονται.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν δεν φύγουμε;

MATINA. Όλοι φεύγουν. (Σκηνή 7)

Βεβαίως, τα μέσα δε διαμορφώνουν απλώς την κοινή γνώμη αλλά συγχρόνως διαμορφώνονται από αυτή.¹⁵⁷ Από τη στιγμή που η ακροδεξιά ρητορική και η πατριαρχική ιδεολογία έχουν εμποτίσει την κοινωνία, όπως είπαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, τα μέσα τείνουν προς μια συντηρητική στάση απέναντι στην κάλυψη της βίας κατά των γυναικών. Οι προκαταλήψεις της κοινωνίας καθοδηγούν την ειδησεογραφική αξία· κρίνουν ποια θύματα είναι «άξια» αναγνώρισης, μνημόνευσης και πένθους και ποια «αξίζουν τη μοίρα τους».¹⁵⁸ Χωρίς να εμβαθύνουν, λοιπόν, τα μέσα στα κοινωνικά αίτια της έμφυλης βίας προσφεύγουν σε αφηγήσεις που εμπλέκουν συναισθηματικά τον δέκτη εστιάζοντας στην προσωπική ζωή του θύματος και του θύτη με συχνή την ενοχοποίηση του πρώτου και την απόδοση ελαφρυντικών στον δεύτερο.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Bouzerdan Camelia και Whitten-Woodring Jenifer, «Killings in Context: an Analysis of the News Framing of Femicide», *Human Rights Review*, τόμος 19, τεύχος 2, 2018, σ. 218-219, doi.org/10.1007/s12142-018-0497-3.

¹⁵⁸ Gruenewald Jeff και λοιποί, «Race, gender, and the newsworthiness of homicide incidents», *Journal of Criminal Justice*, τόμος 37, τεύχος 3, 2009, σσ. 268, doi:10.1016/j.jcrimjus.2009.04.006· Gillespie και λοιποί, «Framing Deadly Domestic Violence: Why the Media's Spin Matters in Newspaper Coverage of Femicide», σ. 227.

¹⁵⁹ Gross Kimberly, «Framing Persuasive Appeals: Episodic and Thematic Framing, Emotional Response, and Policy Opinion», *Political Psychology*, τόμος 29, τεύχος 2, 2008, σσ. 171-172, doi:10.1111/j.1467-9221.2008.00622.x· Eastal Patricia και λοιποί, «Enduring themes and silences in media portrayals of violence against women», *Women's Studies International Forum*, τόμος 48, 2015, σσ. 111-112, doi:10.1016/j.wsif.2014.10.015.

Εν αντιθέσει, στο έργο σε κανένα σημείο δεν ειπώνεται η γυναικοκτονία ούτε το όνομα της δολοφονημένης γυναίκας. Προερχόμενη η Γυναίκα από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και βρισκόμενη σε ένα άγνωστο μέρος δίχως συγγενείς και φίλους αποτελεί το τέλειο θύμα: ένα θύμα που δε θα ψάξει ποτέ κανείς. Η γυναικοκτονία της παραλληλίζεται με εκείνη της κυρίας Δήμητρας, οι οποίες αμφότερες πέρασαν στην αφάνεια, καθώς η ειδησεογραφική τους αξία κρίθηκε μηδαμινή βάσει δημογραφικών χαρακτηριστικών των ιδίων, όπως της καταγωγής, της οικονομικής κατάστασης και της ηλικίας, και της κοινωνικής θέσης του Άνδρα.¹⁶⁰

Η αφήγηση της Καίτης στρέφεται γύρω από τους λόγους που έκαναν τον Άντρα δολοφόνο. Οι Καλεσμένοι συγκινούνται και σπεύδουν να απονέμουν δικαιοσύνη προσφεύγοντας σε μισογυνικά σχόλια προς τη Ματίνα και επιρρίπτοντας σε εκείνη την ευθύνη για την πράξη του Άντρα κατηγορώντας τη για αμέλεια του καθήκοντός της ως συζύγου και μητέρας (Σκηνή 10).

5.4. Ανακεφαλαίωση

Συνοψίζοντας, εκείνο που καταδικάζει σε θάνατο τον Άντρα και τη Γυναίκα είναι η πατριαρχία: του πρώτου η απόκλιση από τα πατριαρχικά πρότυπα, ενώ της δεύτερης αυτή καθαυτή η ύπαρξη, το φύλο της. Ωστόσο, η καταδίκη του Άντρα έχει επίσης μια θεολογική προέκταση. Το τρίπτυχο της ελληνικής ιδεολογίας, που εκφράζεται κύριως από τους Καλεσμένους και τον Σύζυγο, συντρέχει στην αποκρυστάλλωση της πατριαρχίας, των προκαταλήψεων, των στερεοτύπων και της βίας. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη βλέπουμε το άμαρτημα της μητρός να ευθύνεται για την άτυχη μοίρα του.

¹⁶⁰ Η κοινωνική θέση είναι συχνά κριτήριο για απόδοση ελαφρυντικών και συγγέται με το ποινικό μητρώο. Η ειδησεογραφική αξία μιας γυναικοκτονίας καθορίζεται επίσης από το *modus operandi* της, σύμφωνα με το Gruenewald και λοιποί, «Race, gender, and the newsworthiness of homicide incidents», σσ. 262-272. Όσο πιο αποτροπιαστικός για τα πολιτισμικά δεδομένα ο τρόπος με τον οποίο διαπράττεται μια γυναικοκτονία ή ένα περιστατικό έμφυλης βίας, τόσο περισσότερο θα συγκλονίσει τηλεθεατές, ακροατές και αναγνώστες, όπως υποστηρίζεται στο UNICEF και UN Women, «Mapping the terrain of media reporting modalities», *Mapping the nexus between media reporting of violence against girls*, σ. 20 και στο Gruenewald και λοιποί, «Race, gender, and the newsworthiness of homicide incidents», σ. 270.

Η Ματίνα κατηγορείται για την ανικανότητά της ως μητέρας και συζύγου. Μοιραία υπήρξε η επιλογή της να προτεραιοποιήσει τον εαυτό της. Η ιδέα ότι η γυναίκα πρέπει να καθυποτάσσεται στις επιθυμίες του άνδρα όπλισε τόσο το χέρι του Συζύγου όσο και των Καλεσμένων.¹⁶¹ Εντός ενός πατριαρχικού περιβάλλοντος η βία κατά των θηλυκοτήτων δικαιολογείται όταν συντρέχει παραβίαση των πατριαρχικών πολιτισμικών αξιών. Οι πατριαρχικές πεποιθήσεις και αξίες με τις οποίες μεγαλώνουμε πρέπει να εγκαταλειφθούν για να μπορέσουν να ζήσουν οι θηλυκότητες δίχως φόβο να βγουν μια βόλτα το βράδυ ή να πάνε στη δουλειά· δίχως φόβο να μπουν με έναν άγνωστο στο ασανσέρ· δίχως φόβο να αναπτύξουν και να «κλείσουν» σχέσεις. Η βία κατά των θηλυκοτήτων παίρνει διαστάσεις τρομοκρατίας.¹⁶²

¹⁶¹ Το γεγονός ότι η Ματίνα ενοχοποιείται ούσα το θύμα μάς στρέφει σε εκείνα τα δημοσιεύματα που ενοχοποιούν τις δολοφονημένες γυναίκες, οι οποίες είχαν ζητήσει διαζύγιο, με διατυπώσεις όπως «τον απείλησε με διαζύγιο» και ότι στις απειλές αυτές ο «ερωτευμένος» γυναικοκτόνος «αμύνθηκε» δολοφονώντας τη σύζυγο ή τη σύντροφό του. Για παράδειγμα, τα *Παραπολιτικά* είχαν δημοσιεύσει άρθρο με τίτλο «Η Καρολάιν απειλούσε με διαζύγιο τον 32χρονο πιλότο - Ανοίγουν στόματα μετά το φονικό», ο οποίος τροποποιήθηκε με την αλλαγή του «απειλούσε» σε «είχε προειδοποιήσει» μετά από καταγισμό αρνητικών σχολίων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. [«Η Καρολάιν είχε προειδοποιήσει με διαζύγιο τον 32χρονο πιλότο - Ανοίγουν στόματα μετά το φονικό», *parapolitika.gr*, 17 Ιουνίου 2021, s.parapolitika.gr/ellada/article/1121857/i-karolain-eihe-proeidopoiisei-me-diazugio-ton-32hrono-piloto-anoigoun-stomata-meta-to-foniko/ (19/2/2024)]. UNICEF και UN Women, «Sourcing practices», *Mapping the nexus between media reporting of violence against girls*, σ. 22.

¹⁶² Ferguson Harry, «By breaking the silence about patriarchy, men can help end violence against women», *The Guardian*, 17 Μαρτίου 2021, www.theguardian.com/commentisfree/2021/mar/17/breaking-silence-patriarchy-men-help-end-violence-against-women (20/2/2024).

Το Δείπνο

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΜΑΤΙΝΑ, πενήντα ετών

ΓΥΝΑΙΚΑ, σαράντα δύο ετών

ΜΑΤΕΟ, σαράντα οχτώ ετών

ΑΝΤΡΑΣ, τριάντα ετών

ΣΥΖΥΓΟΣ και ΚΑΙΤΗ, γύρω στα
πενήντα

Έξι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ

ΣΚΗΝΗ 1

Στη μέση ένα μακρύ ορθογώνιο τραπέζι, στρωμένο με ένα λευκό τραπεζομάντηλο, και στο κέντρο αυτού μια γυάλα με δυο χρυσόψαρα. Τρία κολονάτα ποτήρια, ένα μπουκάλι κρασί και μια κανάτα με νερό στην άκρη, μια τσιγαροθήκη στη μέση και στην άλλη μεριά ένα μπολ με ξηρούς καρπούς. Πίσω μια σιφονιέρα και πάνω κρεμασμένος ένας καθρέφτης τοίχου. Δεξιά ένα τηλέφωνο τοίχου και μια πόρτα.

Ψιλόβροχο. Στην καρέκλα μπροστά από τη σιφονιέρα κάθεται η ΓΥΝΑΙΚΑ, με ένα λεπτό λαδί σακάκι να πέφτει πάνω από το λευκό μπλουζάκι της, μια λαδί φόρμα και στον λαιμό της έναν χρυσό σταυρό, και απέναντί της ο ΜΑΤΕΟ, με μια φανέλα και ένα τζιν παντελόνι. Καπνίζουν, κρατώντας τραπουλόχαρτα. Μπαίνει η ΜΑΤΙΝΑ, φορώντας μια χοντρή ρόμπα και παντόφλες, με τα μαλλιά πιασμένα πίσω.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι κάνετε εκεί;

ΓΥΝΑΙΚΑ (σηκώνεται). Κυρία.

ΜΑΤΕΟ (σηκώνεται). Κυρία Ματίνα, καθίστε μαζί μας.

ΜΑΤΙΝΑ. Παίζετε τέτοια ώρα;

ΜΑΤΕΟ. Βράδυ ο κόσμος χαλαρώνει. Καθίστε.

ΜΑΤΙΝΑ. Τελειώσατε με τη διακόσμηση;

ΜΑΤΕΟ. Τζιτζί το κάναμε.

ΜΑΤΙΝΑ. Στείλατε τις προσκλήσεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όλες εστάλησαν και παραλήφθηκαν.

ΜΑΤΙΝΑ. Απάντησαν;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι ακόμα...

ΜΑΤΙΝΑ. Πάρ' τους τηλέφωνο να τους ρωτήσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Βραδιάτικα, κυρία;

ΜΑΤΕΟ. Θα τους πάρω εγώ αύριο πρωί-πρωί, κυρία Ματίνα.

ΜΑΤΙΝΑ. Μην αφήνεις για αύριο ό,τι μπορείς να κάνεις σήμερα.

ΜΑΤΕΟ (πιάνει τη ΜΑΤΙΝΑ από το χέρι). Κυρία Ματίνα, όλη μέρα δουλεύετε, πρέπει να ξεκουραστείτε. Ελάτε, καθίστε μαζί μας.

Ο ΜΑΤΕΟ καθίζει τη ΜΑΤΙΝΑ στην κορυφή του τραπέζιού.

MATINA. Κρασί πίνετε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πρέπει να πάρετε τα χάπια σας.

MATINA. Κοράκιασα πέρα-δώθε όλη μέρα.

MATEO (*γεμίζοντας το ποτήρι της*). Νεράκι για την κυρία Ματίνα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τα χάπια σας.

Η MATINA παίρνει τα χάπια.

MATINA. Τι παίζετε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Το αγαπημένο σας.

MATINA. Ξερή;

MATEO. Μοιράζω.

Ο MATEO μαζεύει τα φύλλα, τα ανακατεύει και τα μοιράζει. Ανοίγουν τα φύλλα τους. Ενώ η ΓΥΝΑΙΚΑ δαγκώνει λίγο-λίγο και θορυβοδώς έναν ξηρό καρπό, ο MATEO κατεβάζει τα φύλλα του και χτυπά τα δάχτυλά του αργά στο τραπέζι. Η ΓΥΝΑΙΚΑ παίρνει άλλον ξηρό καρπό και τον δαγκώνει λίγο-λίγο θορυβοδώς.

MATEO. Άντε, μας γκάστρωσες.

MATINA. Άσ' την, δε μας κυνηγά κανείς.

MATEO. Δεν είναι πυρηνική φυσική.

MATINA. Μη την βιάζεις. Για να χαλαρώσουμε παίζουμε.

MATEO. Τόσο που το σκέφτεται θα κάψει καμιά φλάντζα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι είπες;

MATEO. Τρύπες. (*Τραβά ένα φύλλο από την ΓΥΝΑΙΚΑ και το ρίχνει.*) Μη με κοιτάς έτσι. Αφού δεν έχεις καλό φύλλο, τι το παιδεύεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Και πώς ξέρεις τι φύλλα έχω; Ε;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ κοιτάζει γύρω της.

MATEO. Φαντασμένη.

MATINA. Πάλι τα ίδια;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Απ' τον καθρέφτη, κουφαλίτσα;

MATEO. Ποιον είπες κουφαλίτσα, ρε κούτσο;ρο;

MATINA. Αν είναι να σκοτωθείτε πάλι, να το διαλύσουμε.

Ταυτόχρονα.

MATEO. Όχι!

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι!

MATINA. Τότε, καθίστε φρόνιμα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μάλιστα, κυρία.

MATEO. Συγγνώμη, κυρία Ματίνα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ και ο MATEO αγριοκοιτάζονται, η MATINA μουρμουρίζει μια εύθυμη μελωδία, ρίχνει και παίρνει τα στοιβαγμένα φύλλα. Ο MATEO και η ΓΥΝΑΙΚΑ πετούν τα φύλλα τους στο τραπέζι.

MATEO. Φτου, ρε γαμώτο...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αυτά παθαίνεις όταν κλέβεις.

MATINA. Έχω ρέντα απόψε, τι να κάνουμε; (*Η βροχή δυναμώνει.*) Συνεχίστε, δεν τελειώσαμε.

MATEO. Φως φανάρι είναι η δουλειά.

MATINA. Οι ανατροπές έρχονται πάντοτε στο τέλος. Παίξε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν κουραστήκατε, κυρία;

MATEO. Αν κουράστηκες εσύ, πήγαινε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο ύπνος θρέφει τα μωρά και ο ήλιος τα μοσχάρια.

MATEO. Δεν είναι μωρό η κυρία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ούτε μεγάλη.

MATEO. Όμως δεν χρειάζεται εμάς να την πάμε χεράκι-χεράκι στο κρεβάτι.

MATINA. Σας παρακαλώ, όχι ηλικιακά σχόλια στο τραπέζι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μάλιστα, κυρία.

Πάυση.

MATINA. Γιατί δεν παίζεις;

Ο MATEO ρίχνει ένα φύλλο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Απλώς έχω εντολή, κυρία.

MATINA. Ποια απ' όλες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Την εντολή του κυρίου, κυρία.

MATINA. Του κυρίου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Να σας φροντίζω, κυρία.

MATINA. Αυτού του κυρίου...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο καλός ο ύπνος...

MATINA. Ξερή! (Ο ΜΑΤΕΟ και η ΓΥΝΑΙΚΑ πετούν τα φύλλα τους, η MATINA τα μαζεύει όλα και τα ανακατεύει.) Μην έχετε τέτοια μούτρα... Και εγώ στεναχωριέμαι. Αν ήξερα ότι θα έχω τόσο καλό φύλλο, θα το παίζαμε αλλιώς.

MATEO. Πικάντικο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κι άλλον γύρο;

MATINA. Ο επιμένων νικά. Αλλά αν κουραστήκατε, το αφήνουμε...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι! Όχι... τώρα που γυρίζει, αλλά... δεν έχω φράγκο πάνω μου.

MATINA. Σε είδος;

MATEO. Σύμφωνοι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ναι κι από μένα.

MATINA. Τέλεια! Φροντίστε να κερδίσετε, αλλιώς... θα κάνετε ό,τι σας ζητήσω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Με μεγάλη μας χαρά, κυρία.

MATEO. Ό,τι θέλει, η κυρία!

Η ΓΥΝΑΙΚΑ αγριοκοιτάζει τον ΜΑΤΕΟ.

MATEO. Είστε, με το συμπάθιο... χαρτόμουτρο, κυρία Ματίνα;

MATINA. Κάτι να περνά η ώρα.

MATEO. Παίζετε καιρό, κυρία Ματίνα;

MATINA. Μαθαίνω γρήγορα. Μια φορά να παίζω κάτι και γίνομαι ξεφτέρι.

MATEO. Πρέπει να ήταν εξαιρετικός ο δάσκαλος.

MATINA. Εάν ο μαθητής είναι διάνοια.

MATEO. Τόσο καλή ήσασταν;

MATINA. Τόσο καλή που είχα γίνει ο φόβος και ο τρόμος.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σας απέφευγαν, κυρία;

ΜΑΤΕΟ. Όπως αποφεύγει εσένα η τύχη. (Η ΓΥΝΑΙΚΑ αγριοκοιτάζει τον ΜΑΤΕΟ, που της βγάζει γλώσσα, και η ΓΥΝΑΙΚΑ σφίγγει την γροθιά της. Ο ΜΑΤΕΟ την αγνοεί.) Και η κυρία Καίτη σάς φοβόταν, κυρία Ματίνα;

ΜΑΤΙΝΑ. Η Καίτη; (Γελά.) Δεν ησύχαζε αν δε με κέρδιζε. Και δεν με κέρδιζε ποτέ. Ταπί την είχα αφήσει. Ήταν εθισμένη η κακομοίρα... Έδωσε μεγάλο αγώνα. Όχι να δει, ούτε ν' ακούσει για χαρτί. Γι' αυτό... όταν γυρίσει, ούτε λέξη...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πότε θα γυρίσει;

Παύση.

ΜΑΤΙΝΑ (γελά). Τι θέλουμε και την μελετάμε;

ΜΑΤΕΟ. Η κυρία Καίτη σάς έμαθε, κυρία Ματίνα;

ΜΑΤΙΝΑ. Μόνη μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τη ζαλίσατε την τράπουλα, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Το καλό φύλλο είναι στο ανακάτεμα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Καλό φύλλο για ποιον;

ΜΑΤΕΟ. Για σένα πάντως όχι. (Γελάνε ο ΜΑΤΕΟ και η ΜΑΤΙΝΑ. Η ΓΥΝΑΙΚΑ μουτρώνει.)

ΜΑΤΙΝΑ. Σταμάτα, Ματέο. (Χαιδεύοντας το πηγούνι της ΓΥΝΑΙΚΑΣ.) Μη μου την πληγώνεις.

ΜΑΤΕΟ. Υπήρξε κάποια που έριχνε καλό φύλλο;

ΜΑΤΙΝΑ. Η κυρία Δήμητρα. Και άνοιγε και καλό φύλλο. Κάτι πίττες μαγευτικές...

ΜΑΤΕΟ. Εννοώ... έπαιζε; (Η ΜΑΤΙΝΑ μοιράζει ένα-ένα από έξι φύλλα στον καθένα.)

Γι' αυτό έφυγε;

ΜΑΤΙΝΑ. Παραιτήθηκε.

ΜΑΤΕΟ. Ήταν εθισμένη;

ΜΑΤΙΝΑ. Δε γίνεσαι τζογαδόρος σε μία νύχτα.

ΜΑΤΕΟ. Άρα έπαιζε.

ΜΑΤΙΝΑ. Μια στο τόσο παίζαμε. Αργά το βραδάκι.

ΜΑΤΕΟ. Άρα γι' αυτό πήρε πόδι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποια είναι η κυρία Δήμητρα;

Ταυτόχρονα.

ΜΑΤΕΟ. Αυτηνής που πήρες τη θέση.

ΜΑΤΙΝΑ. Η πρώην βοηθός μου.

ΜΑΤΕΟ. Η πρόωγη βοηθός της κυρίας Ματίνας.

ΜΑΤΙΝΑ. Άγιος άνθρωπος. Δέκα χρόνια έμεινε μαζί μας.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Και η νέα ζωή;

ΜΑΤΙΝΑ. Δικαιολογίες... «δεν είμαι έτοιμη, είμαι άρρωστη, έχω πονοκέφαλο, έχω περίοδο, με πονάει ο κόλπος μου». Μετά έλεγε ότι οι άλλοι έχουν μεγαλύτερη ανάγκη.

ΜΑΤΕΟ. Ήταν μεγάλη... Ξερή!

ΓΥΝΑΙΚΑ (εκνευρισμένα). Άσε κάτι και για μας.

ΜΑΤΙΝΑ. Όποτε ερχόταν από τα ψόνια, πάντα άφηνε κάτι. Καραμέλες βουτύρου ας πούμε. Τις καταχώνιαζε σε σημεία που μόνο αυτή και ο γιος μου ήξεραν.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί τις έκρυβε;

Πάυση.

ΜΑΤΕΟ. Πού βρίσκεται τώρα ο γιος σας, κυρία Ματίνα;

Χτυπάει το κουδούνι. Οι τρεις τους κοιτούν προς την πόρτα. Βροντή. Χτύπημα στην πόρτα. Η ΓΥΝΑΙΚΑ πάει προς την πόρτα, σταματά για λίγο και γυρίζει. Μόλις κάθεται, χτυπά το κουδούνι. Επανελημμένα χτυπά το κουδούνι και η πόρτα.

ΜΑΤΙΝΑ (σηκώνεται). Μαζεύτε τα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ηρεμήστε, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Τα τσιγάρα, σβήστε τα τσιγάρα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τα σβήνουμε, τα σβήνουμε... Καθίστε και πιείτε λίγο νεράκι.

Ο ΜΑΤΕΟ κάνει νόημα στην ΓΥΝΑΙΚΑ και πάνε μπροστά, καθώς η ΜΑΤΙΝΑ πίνει γουλιά-γουλιά νερό.

ΜΑΤΕΟ. Πήγαινε να δεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί να πάω εγώ;

ΜΑΤΕΟ. Γιατί ισότητα. Έτσι δεν είναι;

ΓΥΝΑΙΚΑ (ψιθυριστά). Και να σ' αφήσω μόνο μαζί της;

Βροντή. Τα χτυπήματα σταματούν.

ΜΑΤΕΟ (*ψιθυριστά*). Τώρα που γυρίζει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μην τυχόν και κάνεις τίποτα...

ΜΑΤΕΟ. Για ποιον με πέρασες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θεε να σου πω;

ΜΑΤΕΟ. Καλά, καλά. Στρίβει τώρα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κακομοίρη...

ΜΑΤΕΟ. Προχώρα.

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σταμάτησε.

Χτυπά το κουδούνι και η πόρτα.

ΜΑΤΙΝΑ. Κανείς δε μπορεί να βρει ησυχία σ' αυτό το σπίτι.

Ο ΜΑΤΕΟ σπρώχνει έξω την ΓΥΝΑΙΚΑ και τρέχει πίσω στη ΜΑΤΙΝΑ.

ΣΚΗΝΗ 2

MATINA. Πού βρίσκουν την όρεξη τέτοια ώρα με τέτοιο καιρό;

MATEO. Να συνεχίσουμε, κυρία Ματίνα;

MATINA. Δεν έχω η όρεξη.

MATEO. Θ' αφήσετε έναν... έναν να σας χαλάσει τη νύχτα;

Παύση.

MATEO. Είστε ή δεν είστε η κυρία αυτού του σπιτιού; Θα αφήσετε έναν ξένο να κουμαντάρει τη ζωή σας;

MATINA (*υπεροπτικά*). Όχι, βέβαια.

MATEO. Έτσι σας θέλω! Λοιπόν, πού είχαμε μείνει;

MATINA. Δε θα την περιμένουμε;

MATEO. Μπορεί ν' αργήσει.

MATINA. Θα την περιμένουμε.

MATEO (*γλυκά*). Ό,τι θέλει η κυρία Ματίνα μου. Τότε... να συζητήσουμε; (*Ανάβει άλλο τσιγάρο και γέρνει κοντά της.*) Ο γιος σας... υπηρέτησε;

MATINA. Υπηρέτησε;

MATEO. Στον στρατό.

Παύση.

MATEO. Πήγε φαντάρος;

MATINA. Ναι, όπως έπρεπε.

MATEO. Απολύθηκε;

MATINA. Ναι, όπως έπρεπε.

MATEO. Πώς του φάνηκε ο στρατός;

Παύση.

MATEO. Του άρεσε, δεν του άρεσε;

MATINA. Ενθουσιάστηκε.

MATEO. Ω ρε μπράβο το παλικάρι. Σπάνια αγαπάνε τον στρατό.

MATINA. Τα καλύτερα έχει να λέει.

MATEO. Όπως;

Πάση.

MATINA. Τα καλύτερα!

MATEO. Και πού βρίσκεται τώρα ο γιος σας;

MATINA. Στο εξωτερικό. Μάνατζερ.

MATEO. Μπράβο του. Πού δουλεύει;

MATINA. Σε μια εταιρεία.

MATEO. Σε ποια χώρα;

MATINA. Εδώ και κεί.

MATEO. Οποσδήποτε. Εδώ και κεί, όπως;

MATINA. Εσένα πώς σου φάνηκε ο στρατός; Του γιου μου του άρεσε πολύ, έχει να λέει τα καλύτερα.

MATEO (*πίνει μια γουλιά κρασί*). Μπαίνεις αγόρι και βγαίνεις άντρας.

MATINA. Ωριμάζεις;

MATEO. Ανησυχείτε για τον γιο σας, κυρία Ματίνα;

MATINA. Καθόλου. Σωστός άντρας έχει γίνει, ολόκληρος μάνατζερ.

MATEO. Φαντάζομαι, έχετε βαρεθείτε να ακούτε ιστορίες απ' τον στρατό.

MATINA. Αυτά τα συζητά με τον πατέρα του.

MATEO. Τι σχέση έχουν;

MATINA. Έχουν...

MATEO. Κατάλαβα. Σας έχουν αφήσει στην απ' έξω. Λογικό, ο στρατός αλλάζει τη σχέση γιου-πατέρα. Τους δένει. Πότε θα επιστρέψει ο κύριος;

MATINA. Πολύ δεν αργεί; Δεν πας να δεις μήπως συνέβη κάτι;

MATEO. Είναι σκληρό καρύδι, μην ανησυχείτε.

MATINA. Δυναμώνει και η βροχή....

MATEO. Λέτε να ρίχνει καρέκλες; Εκεί που είναι ο κύριος.

MATINA. Δε φοβάται τη μπόρα ο άντρας μου.

MATEO. Η κυρία Καίτη πού να είναι;

MATINA. Δεν είναι χαζή να βγει στην βροχή.

MATEO. Λέτε να είναι μαζί;

Παύση.

MATINA. Απίθανο μου φαίνεται.

MATEO. Δεν είναι το δεξί χέρι του κυρίου;

MATINA. Αν αυτή είναι το δεξί, εγώ είμαι το αριστερό, τι μ' αυτό;

MATEO. Το δεξί τό 'χεις κοντά σου.

MATINA. Το αριστερό όχι;

MATEO. Το αριστερό είναι εδώ. Το δεξί;

MATINA. Το αριστερό έχει δουλειές, δεν βολτάρει όπως το δεξί.

MATEO. Λέω... όπου πάει ο καθηγητής, πάει και η κυρία Καίτη.

MATINA. Η σύμβουλός του είναι.

MATEO. Κώλος και βρακί, σας λέω, είναι.

MATINA. Τα παραλές.

MATEO. Και λίγα λέω.

MATINA. Δέκα χρόνια στο πλευρό μου είναι. Πιστό σκυλί.

MATEO. Σκυλί που δεν γαβγίζει, δαγκώνει.

MATINA. Άνθρωποι είμαστε, όχι ζώα.

MATEO (*γέρνει προς τη MATINA*). Χωρίς να θέλω να... σας προσβάλω, κυρία Ματίνα... με όλο τον σεβασμό που έχω στο πρόσωπό σας, κυρία—

MATINA. Κόφ' τα τα κυρία και ρίχ' το.

MATEO (*κάνει πίσω*). Πήρε κάτι το αυτί μου...

MATINA (*γλυκά*). Θα σ' το κόψω αυτό το άτακτο το αυτάκι. (*Σοβαρά.*) Λέγε.

MATEO. Είμαι τάφος.

MATINA. Μέσα θα σε χώσω, αν δεν το πεις σε πέντε... τέσσερα... τρία... δύο...

MATEO. Ο κύριος δεν έχει μια... καβάτζα;

MATINA. Τι καβάτζα;

MATEO. Δε ξέρω... όπλα, λεφτά;

MATINA (*διστακτικά*). Φυλάμε κάτι για ώρα ανάγκης. Και τι μ' αυτό;

MATEO. Τον είδα ένα βράδυ να κατεβαίνει στο κελάρι με ένα σακίδιο. Κάτι έβαλε μέσα. Κοίταζε συνέχεια τριγύρω... Ένα άλλο βράδυ συναντήθηκε με την κυρία Καίτη, πάλι στο κελάρι.

MATINA. Κελάρι; Δεν έχουμε κελάρι.

MATEO. Στο κελάρι δε φυλάτε τα κρασιά;

MATINA. Όχι.

MATEO. Από πότε έχετε να κατεβείτε στο κελάρι;
MATINA (με αυτοπεποίθηση). Μα δεν έχουμε κελάρι.
MATEO. Και πού φυλάτε τα κρασιά;
MATINA. Στην κουζίνα, φυσικά.
MATEO. Δεν υπάρχουν κρασιά στην κουζίνα.
MATINA. Και πού το βρήκες αυτό;
MATEO. Στο κελάρι.

Παύση.

MATINA. Με κοροϊδεύεις;
MATEO. Τι λέτε τώρα, κυρία Ματίνα; Ποτέ. (Διστακτικά.) Να, η κυρία Καίτη μου ζήτησε να σας... τεστάρω πού και πού.
MATINA. Το παίζει και γιατρός τώρα;

Παύση.

MATINA. Γιατί σταμάτησες; Παίξε.
MATEO. Δεν περιμένουμε την—
MATINA. Παίξε, έχω ρέντα.
MATEO (παίρνει τα φύλλα του). Τι υπάρχει στο κελάρι;
MATINA. Ποιο κελάρι;
MATEO. Εκεί έχετε την καβάτζα;

Παύση.

MATEO. Πόσα φυλάτε στην άκρη;

Παύση.

MATEO. Θέλετε να ελέγξω αν όλα βρίσκονται στην θέση τους, κυρία Ματίνα;

Παύση.

MATINA (γελά). Με τεστάρεις, ε; Αυτός σ' έβαλε για να δει τις αντοχές μου υπό πίεση; Δε λυγίζω εύκολα εγώ, πες του κυρίου.

MATEO. Τίποτα δε σας ξεφεύγει, κυρία Ματίνα.

MATINA. Εμ... όταν είσαι λαγωνικό.

MATEO. Μόνο λαγωνικό; Κέρβερους είστε, κυρία Ματίνα.

MATINA. Οι ευθύνες της μάνας.

ΣΚΗΝΗ 3

Η ΜΑΤΙΝΑ τρώει ξηρούς καρπούς αργά από την χούφτα της, ενώ ο ΜΑΤΕΟ κοιτάζεται στον καθρέφτη ψηλαφίζοντας το πηγούνι του. Μπαίνει ο ΑΝΤΡΑΣ, βαρώντας την πόρτα, λαχανιασμένος και μουσκεμένος με μακρύ κατσαρό μαλλί και μούσι, μια κίτρινη αδιάβροχη καμπαρντίνα πάνω από τα ξεφτισμένα ρούχα.

ΜΑΤΕΟ (*σηκώνεται και ορμά στον ΑΝΤΡΑ*). Ποιος είσαι σύ, πώς μπήκες;

ΑΝΤΡΑΣ. Απ' την πόρτα.

ΜΑΤΕΟ (*κοπανώντας τον*). Δεν είσαι σε θέση να κάνεις αστεία.

Μπαίνει τρέχοντας η ΓΥΝΑΙΚΑ.

ΜΑΤΕΟ. Γιατί τον άφησες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μέσα απ' τα χέρια μου γλίστρησε.

ΑΝΤΡΑΣ. Μούσκεμα είμαι.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ τραβά προς τα έξω τον ΑΝΤΡΑ, ο οποίος αντιστέκεται. Βροντή. Ο ΑΝΤΡΑΣ σκύβει τρομοκρατημένος.

ΜΑΤΕΟ. Κοτζάμ άντρας και φοβάσαι;

ΑΝΤΡΑΣ. Μην με βγάλετε έξω, σας παρακαλώ!

ΜΑΤΕΟ. Δεν είμαστε ξενώνας.

ΑΝΤΡΑΣ. Ένα βράδυ μόνο, ένα...

ΜΑΤΕΟ. Ένα ίσον κανένα.

Βροντή. Ο ΑΝΤΡΑΣ σκύβει τρομοκρατημένος.

ΜΑΤΕΟ. Δε θα σου πέσει ο ουρανός στο κεφάλι.

ΑΝΤΡΑΣ. Φοβάμαι...

Ο ΜΑΤΕΟ προσπαθεί να τον σηκώσει, ο ΑΝΤΡΑΣ τού κρατά τα πόδια. Η ΜΑΤΙΝΑ τρίβει τους ξηρούς καρπούς.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ε... ένα βράδυ είναι.

ΜΑΤΕΟ. Αυτό θέλει, να τον λυπηθούμε. (*Ορθώνεται, ψιθυριστά στην ΓΥΝΑΙΚΑ.*) Να μας... κλέψεις θες;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν είμαι κλέφτης, το ορκίζομαι. Λίγο να μείνω να—

ΜΑΤΕΟ. Έτσι λέτε και μετά...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι είναι ένα βράδυ; Οχτώ ώρες το πολύ.

ΜΑΤΕΟ. Μη μιλάς.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Στον δρόμο θα τον πετάξουμε;

ΜΑΤΕΟ. Θα πάει από 'κεί που 'ρθε. Πού το κακό;

ΓΥΝΑΙΚΑ (*ψιθυριστά*). Αν μας δουν, θα είναι χειρότερα.

ΜΑΤΕΟ. Θα φροντίσω να μη μας δουν.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θα καλέσουν τα κανάλια.

ΜΑΤΕΟ. Και εγώ τους μπάτσους να τον συλλάβουν.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Οι ευεργέτες που άφησαν έναν φτωχό να πεθάνει απ' το κρύο.

ΜΑΤΕΟ. Αν τον αφήσω, θα μου πάρουν το κεφάλι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν αμαυρώσεις τη φήμη τους, θα σου πάρουν το κεφάλι.

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ (*σηκώνεται διστακτικά*). Λοιπόν;

ΜΑΤΕΟ. Σκάσε!

Η ΜΑΤΙΝΑ ρίχνει κατά λάθος ένα ποτήρι στο τραπέζι και χύνεται το κρασί.

ΜΑΤΕΟ (*στην ΓΥΝΑΙΚΑ*). Βλέπεις; Την αναστάτωσε.

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι καλά η κυρία;

ΜΑΤΕΟ. Σκάσε.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*στον ΜΑΤΕΟ*). Τι συζητάω μαζί σου; Σάμπως και δικό σου είναι το σπίτι; Η κυρία θα αποφασίσει.

ΜΑΤΕΟ (*στον ΑΝΤΡΑ*). Μην το κουνήσεις ρούπι.

Ο ΜΑΤΕΟ πλησιάζει τη ΓΥΝΑΙΚΑ, που βγάζει από τη σιφονιέρα μια πετσέτα.

ΜΑΤΕΟ. Την τρελή ρωτάς;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια. Κυρία, θέλετε να φιλοξενήσουμε αυτόν τον φτωχό;

Πάση.

ΜΑΤΕΟ. Να, πήρες την απάντησή σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι της είπες;

ΜΑΤΕΟ. Αν μπει ένας αγροίκος, παίξ' το τρελή. Για την Πυθία με πέρασες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν μου τα λες καλά.

ΜΑΤΕΟ. Δεν μιλάς ελληνικά;

ΑΝΤΡΑΣ *(δυνατά)*. Η κυρία δεν φαίνεται καλά.

ΜΑΤΕΟ και ΓΥΝΑΙΚΑ *(ταυτόχρονα)*. Σκάσε!

ΜΑΤΕΟ. Τώρα κατάλαβα τι παίζεις. Τον έφερες για να με ξεκάνετε μαζί γιατί δεν μπορείς να το κάνεις μόνη σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν σε ήθελα νεκρό, θα σε είχα ξαποστείλει προ πολλού.

ΜΑΤΕΟ *(τα χέρια του κοντά στον λαιμό της)*. Τι είναι αυτό;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πάρ' τα ξερά σου!

ΑΝΤΡΑΣ. Είστε καλά, κυρία;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεσποινίς;

ΜΑΤΕΟ *(στον ΑΝΤΡΑ)*. Θάρθω εκεί και θα σ' την κόψω τη γλώσσα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πώς του μιλάς έτσι, άνθρωπος είναι.

ΜΑΤΕΟ. Απάνθρωπος! *(Δείχνοντας τον σταυρό στον λαιμό της.)* Δε μου λες εσύ, αυτός δεν είναι της κυρίας Ματίνας;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σου είπε πού τα κρύβει τα λεφτά;

ΜΑΤΕΟ. Σαν δε ντρέπεσαι να κλέβεις τον άνθρωπο που σε πληρώνει;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Άρα σου είπε.

ΜΑΤΕΟ. Μαζί έχετε σκοπό να τα φάτε, ε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο πεινασμένος καρβέλια ονειρεύεται.

ΜΑΤΕΟ. Φτου σου, κλέφτρα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν εγώ είμαι μια φορά κλέφτρα, εσύ είσαι δυο φορές κλέφτης. Πού είναι τα λεφτά;

ΜΑΤΕΟ. Θέλεις και χρυσό σταυρό.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κι αυτόν θα κλέψεις;

ΜΑΤΕΟ. Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλια.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θα τα πω όλα στην κυρία.

ΜΑΤΕΟ. Άει τράβα, να δούμε τι ψάρια θα πιάσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Λαυράκι.

ΜΑΤΕΟ. Και εσύ δε θα μάθεις αυτό που θέλεις.

Παύση.

ΜΑΤΕΟ. Με δαύτον... τι θα κάνουμε;

ΓΥΝΑΙΚΑ (στον ΜΑΤΕΟ). Όσο καλύτερα τον περιποιηθούμε, τόσο γρηγορότερα θα φύγει.

ΜΑΤΕΟ. Δεν είμαστε πανδοχείο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ένα βράδυ είναι.

ΜΑΤΕΟ. Ένα βράδυ θα αλωνίζει μες στα πόδια μας;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ε, όχι και μες στα πόδια σου.

ΜΑΤΕΟ. Έλα, αηδίες...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δώσ' του μια φόρμα και φέρ' του ένα στρώμα από την αποθήκη. Εδώ θα κοιμηθεί στρωματσάδα. Αύριο φεύγει.

ΜΑΤΕΟ. Πουρνό πουρνό.

ΑΝΤΡΑΣ (πλησιάζει διστακτικά τη ΜΑΤΙΝΑ). Τι... παίζετε;

ΜΑΤΙΝΑ (χαμηλόφωνα). Ξερή.

ΑΝΤΡΑΣ (κάθεται). Να παίζουμε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μη! Μην κάθεται. Είσαι μούσκεμα.

ΑΝΤΡΑΣ. Αχ, συγγνώμη, χίλια συγγνώμη.

ΜΑΤΕΟ. Αν λυπάσαι, άδειασέ μας τη γωνιά.

ΑΝΤΡΑΣ. Παίζω και όρθιος.

ΓΥΝΑΙΚΑ (βαστά την μισοκοιμισμένη ΜΑΤΙΝΑ). Δυστυχώς, η κυρία πρέπει να πάει για ύπνο.

ΜΑΤΕΟ (στον ΑΝΤΡΑ). Φεύγει η κυρία Ματίνα, άντε να φεύγεις και 'σύ.

ΓΥΝΑΙΚΑ (στον ΑΝΤΡΑ). Κάτσε εδώ και θα σου φέρει μια αλλαξιά.

ΑΝΤΡΑΣ (δυνατά). Σας ευχαριστώ, κυρία, είστε πολύ ευγενική, κυρία, ο Θεός να σας έχει καλά, κυρία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μια φορά ακόμα να με πεις κυρία...

ΑΝΤΡΑΣ. Δεσποινίς!

ΜΑΤΕΟ (ψιθυριστά στον ΑΝΤΡΑ). Κυρία, κυρία.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ βγαίνει, βαστώντας την μισοκοιμισμένη ΜΑΤΙΝΑ.

ΣΚΗΝΗ 4

Ένα στρώμα μπροστά με μια ανακατωμένη κουβέρτα και ρούχα στοιβαγμένα δίπλα στην πόρτα. Ο ΑΝΤΡΑΣ φορά ένα λαδί σακάκι και μια λαδί φόρμα. Κοιτάζοντας στον καθρέφτη, προσπαθεί να χτενίσει τα μαλλιά του με τα χέρια του. Ανοίγει τη σιφονιέρα και ψάχνει, βγάζει έναν επιτραπέζιο σταυρό, τον οποίο περιεργάζεται και τοποθετεί στο κέντρο της σιφονιέρας. Μπαίνει ο ΜΑΤΕΟ και ο ΑΝΤΡΑΣ κλείνει γρήγορα τη σιφονιέρα.

ΜΑΤΕΟ. Ξύπνησε η ωραία κοιμωμένη; Μπράβο, μπράβο... Τι είναι αυτά;

ΑΝΤΡΑΣ. Τα ρούχα μου.

ΜΑΤΕΟ. Φόρα τα.

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι παπί, κύριε...

ΜΑΤΕΟ. Δε θα φύγεις με αυτά. Βγάλ' τα.

ΑΝΤΡΑΣ. Κάνει κρύο, κύριε...

ΜΑΤΕΟ. Ό,τι θέλει ας κάνει. Οι άντρες τηρούν τον λόγο τους. Τιμάς ή δεν τιμάς τα παντελόνια σου;

ΑΝΤΡΑΣ. Μα βρέχει...

ΜΑΤΕΟ. Να σου δώσουμε μια ομπρέλα να πας στην ευχή.

ΑΝΤΡΑΣ. Μα φυσάει...

ΜΑΤΕΟ. Τι το θέλεις το μούσι αν δεν το τιμάς; Θα σ' το ξυρίσω.

ΑΝΤΡΑΣ (πιάνει το μούσι του). Όχι, όχι...

ΜΑΤΕΟ (πλησιάζει τον ΑΝΤΡΑ). Το μούσι κάνει τον άντρα. Τι σόι άντρας είσαι αν κάνεις σαν γυναικούλα; Πούστης είσαι;

ΑΝΤΡΑΣ. Μην μου το ξυρίσετε, κύριε...

ΜΑΤΕΟ (πιάνει το μούσι του ΑΝΤΡΑ). Πόσο καιρό το μεγαλώνεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Χρόνια.

ΜΑΤΕΟ. Ψεύτικο φαίνεται.

ΑΝΤΡΑΣ. Δικό μου είναι.

Ο ΜΑΤΕΟ τραβά το μούσι του ΑΝΤΡΑ και ο ΑΝΤΡΑΣ σκούζει.

ΜΑΤΕΟ. Γιατί κλαψουρίζεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Μην μου το ξυρίσετε...

Ο ΜΑΤΕΟ συνεχίζει να τραβά το μούσι ως ότου ο ΑΝΤΡΑΣ δαγκώνεται και σιωπά.

ΜΑΤΕΟ (*αφήνει το μούσι*). Ένας άντρας δεν κόβει την περηφάνια άλλου άντρα.

ΑΝΤΡΑΣ (*τρίβοντας το μούσι*). Σας ευχαριστώ, κύριε, σας ευχαριστώ πολύ.

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Εσείς γιατί δεν έχετε μούσι, κύριε;

ΜΑΤΕΟ. Γδύσου, αλλιώς θα φέρω το ξυράφι. (*Κάθεται και ανάβει ένα τσιγάρο, κοιτάζοντας τον ΑΝΤΡΑ που αργά ξεκουμπώνει το σακάκι του.*) Η δουλειά μου δεν μου το επιτρέπει.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν κρυώνει το πηγούνι σας;

ΜΑΤΕΟ. Νιώθω γυμνός... (*Επιτακτικά.*) Πιο γρήγορα.

Ο ΑΝΤΡΑΣ ξεκουμπώνει πιο γρήγορα.

ΜΑΤΕΟ. Πώς το διατηρείς;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξυρίζομαι.

ΜΑΤΕΟ. Από πότε έχεις να ξυριστείς;

ΑΝΤΡΑΣ. Ένα, δύο, τρία... πέντε χρόνια.

ΜΑΤΕΟ. Πέντε χρόνια; Θα έχει πιάσει αράχνες.

ΑΝΤΡΑΣ. Το βουρτσίζω και το πλένω.

ΜΑΤΕΟ. Πού;

ΑΝΤΡΑΣ. Όπου λάχει.

ΜΑΤΕΟ. Τρυπώνεις συχνά στα σπίτια του κόσμου;

ΑΝΤΡΑΣ. Ε...

ΜΑΤΕΟ. Αυτήν τη φορά ατύχησες. Μην περιμένεις να φτάσεις στο λουτρό.

ΑΝΤΡΑΣ. Και σε γούρνα κάνω αν λάχει.

ΜΑΤΕΟ. Έχε χάρη που η κυρία έχει καλή καρδιά και σε άφησε ένα βράδυ...

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι πολύ καλή η κυρία. Ματίνα την λένε;

ΜΑΤΕΟ. Για σένα είναι σκέτο κυρία. Μην παίρνεις θάρρος, επειδή έχεις εκεί πέντε τρίχες. (*Ο ΑΝΤΡΑΣ σταματά και πιάνει το μούσι του προβληματισμένος.*) Είχες... άλλα κατά νου;

ΑΝΤΡΑΣ. Όχι...

ΜΑΤΕΟ (*πλησιάζει, ζύνοντας το αυτί του*). Θες βοήθεια; Θες να φωνάξω τη μαμάκα να σε ντύσει;

ΑΝΤΡΑΣ. Τη... μαμά;

ΜΑΤΕΟ. Χάρηκες; Κουνήσου!

Ο ΜΑΤΕΟ βγάζει το σακάκι του ΑΝΤΡΑ. Μπαίνει η ΓΥΝΑΙΚΑ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι κάνεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Ο κύριος...

Ο ΜΑΤΕΟ αγριοκοιτάζει τον ΑΝΤΡΑ, ο οποίος συνεχίζει αργά να βγάζει τα ρούχα του.

ΜΑΤΕΟ. Την δουλειά μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί τον τσιτσιδώνεις;

ΜΑΤΕΟ. Ένα βράδυ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ακόμα βρέχει.

ΜΑΤΕΟ. Δεν είναι από ζάχαρη να λιώσει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι θα πει ο κόσμος...

ΜΑΤΕΟ. Να πάει να γαμηθεί ο κόσμος.

ΓΥΝΑΙΚΑ (ψιθυριστά). Εμείς θα γαμηθούμε αν βγει γραμμή.

ΜΑΤΕΟ. Τι προστυχιές είναι αυτές;

Ο ΑΝΤΡΑΣ μένει με το φανελάκι και το μποξεράκι.

ΜΑΤΕΟ. Γιατί σταμάτησες;

ΑΝΤΡΑΣ. Μα...

ΜΑΤΕΟ (γελώντας). Ντρέπεσαι την...;

ΓΥΝΑΙΚΑ (δίνει τα ρούχα στον ΑΝΤΡΑ). Μην του δίνεις σημασία.

Ο ΑΝΤΡΑΣ ντύνεται με ενθουσιασμό.

ΜΑΤΕΟ. Κάναμε μια συμφωνία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θα την παρατείνουμε.

ΜΑΤΕΟ. Λάθος μου μεγάλο που εμπιστεύτηκα γυναίκα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι κάνει αυτό εκεί; (Στον ΑΝΤΡΑ.) Εσύ τον έβαλες;

ΜΑΤΕΟ. Τα βλέπεις; Ήδη άρχισε να ψαχουλεύει. Τι έψαχνες;

ΑΝΤΡΑΣ. Καραμέλες βουτύρου...

ΓΥΝΑΙΚΑ (*βάζει τον σταυρό στη σιφονιέρα*). Καραμέλες βουτύρου; Πολύ εκλεκτικός δεν είσαι;

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι η αδυναμία μου...

ΜΑΤΕΟ. Αν πεινάς, τράβα έξω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Φέρ' του κάτι να τσιμπήσει.

ΜΑΤΕΟ. Δε θα γίνω εγώ νοικοκυρά για έναν μαντραχαλά.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πρέπει να γυρίσω στην κυρία.

ΜΑΤΕΟ. Δεν πατάω στην κουζίνα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί, είσαι αλλεργικός στα κατσαρολικά;

ΜΑΤΕΟ. Να πας εσύ που είσαι και γυναίκα. Θα περιποιηθώ εγώ την κυρία Ματίνα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσύ θα την κάνεις μπάνιο;

ΜΑΤΕΟ. Μπάνιο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θεε να τη δεις... να τα δεις...;

ΜΑΤΕΟ (*τρίβει τα μάτια του*). Σκάσε...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Το φαντάστηκα... Θα φύγει όταν κόψει η βροχή.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ βγαίνει. Ο ΑΝΤΡΑΣ σάζει τα ρούχα του.

ΜΑΤΕΟ. Μικρέ...

ΑΝΤΡΑΣ. Ορίστε;

ΜΑΤΕΟ. Να... σου φέρω ψωμί;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν έχω θέμα, όλα τα τρώω.

ΜΑΤΕΟ. Θεε... γαλοπούλα;

ΑΝΤΡΑΣ. Και ψωμί σκέτο τρώω.

ΜΑΤΕΟ (*ανοίγει την πόρτα*). Ρούπι μην το κουνήσεις.

ΑΝΤΡΑΣ. Στις διαταγές σας, κύριε.

Ο ΜΑΤΕΟ βγαίνει. Ο ΑΝΤΡΑΣ με τα χέρια του στις τσέπες του παντελονιού περπατά αργά στον χώρο κοιτάζοντας τριγύρω. Κοντοστέκεται μπροστά από την γυάλα και χαμογελάει. Μπαίνει ο ΜΑΤΕΟ με μια σακούλα με ψωμί και την πετά στο τραπέζι.

ΜΑΤΕΟ. Τρώγε.

ΑΝΤΡΑΣ (*ανοίγοντας αργά τη σακούλα*). Αρχοντικό φαίνεται το σπίτι. Πότε φτιάχτηκε;

MATEO. Τι σε νοιάζει, θα το αγοράσεις;

Παύση.

MATEO. Μία ώρα... *(Βουτά τη σακούλα και τη σχίζει.)* Τρώγε.

ΑΝΤΡΑΣ *(κάθεται)*. Ο σύζυγος της κυρίας είστε;

MATEO *(βήχει)*. Μ' έπνιξες, διάολε...

ΑΝΤΡΑΣ. Όχι;

MATEO *(κόβει μια γωνία με τα χέρια του)*. Με την γριά;

ΑΝΤΡΑΣ *(μπουκωμένος)*. Η γριά κότα έχει το ζουμί.

MATEO. Ξεκαβάλα, μικρέ. Σε έχεις δει; Μαύρο χάλι είσαι. *(Πιάνει το πηγούνι του.)* Και... ο τελευταίος άντρας στον κόσμο να ήσουν, καμία δε θα σ' ήθελε.

Παύση.

MATEO. Δεν τρως;

ΑΝΤΡΑΣ. Όχι, τρώω, τρώω...

Ο ΑΝΤΡΑΣ τρώει ένα μεγάλο κομμάτι. Ο MATEO τον κοιτάζει, ζύνοντας το αυτί του, μέχρι να τις τελειώσει.

MATEO. Πάρε κι αυτό.

ΑΝΤΡΑΣ. Μα είναι δικό σας, κύριε, δεν μπορώ.

MATEO. Είναι αμαρτία να πετάμε φαγητό. Πότε θα ξαναβρείς φρέσκο ψωμί;

Ο ΑΝΤΡΑΣ απλώνει το χέρι του. Ο MATEO φτύνει στο κομμάτι, πριν το πάρει ο ΑΝΤΡΑΣ.

Ο MATEO κοιτάζει τον ΑΝΤΡΑ που διστακτικά το τρώει.

MATEO. Αηδιάζεις; Αυτό είναι πιο καθαρό κι απ' τα σκουπίδια που τρως έξω. Πρέπει να είσαι ευγνώμων.

ΑΝΤΡΑΣ. Σας ευχαριστώ, κύριε, σας ευχαριστώ. *(Ο MATEO χαμογελά αυτάρεσκα.)* Είναι... τιμή μου να είμαι εδώ. Έχω ακούσει πολλά. Είναι αλήθεια ότι βοηθάτε τους φτωχούς;

MATEO. Εσένα τι σε κάνουμε τώρα;

ΑΝΤΡΑΣ (ενθουσιασμένος). Θα... θα δώσετε και σε μένα; Βοήθεια. Μια μικρή βοήθεια. Ή μεγάλη. Μια νέα ζωή; Πώς είναι η νέα ζωή;

ΜΑΤΕΟ. Πολύ μιλάς και λίγο τρώς.

ΑΝΤΡΑΣ (με γεμάτο στόμα). Κι εσείς... φτωχός είστε;

ΜΑΤΕΟ. Με κάνεις για ζητιάνο;

ΑΝΤΡΑΣ. Όχι, προς Θεού... Δεν είμαστε όλοι ίδιοι.

ΜΑΤΕΟ. Όταν τρώμε, δεν μιλάμε.

ΑΝΤΡΑΣ. Συγγνώμη... είμαι ενθουσιασμένος. Έχετε βοηθήσει πολλούς φίλους μου...

Ξέρετε πώς είναι τώρα οι φίλοι μου;

ΜΑΤΕΟ. Καλύτερα από πριν.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι κάνουν, πώς ζουν, δουλεύουν, δε δουλεύουν—

ΜΑΤΕΟ. Η περιέργεια έφαγε τη γάτα.

ΑΝΤΡΑΣ. Ε;

ΜΑΤΕΟ (παίρνει τη σακούλα). Τελείωσες;

ΑΝΤΡΑΣ. Ό—

Ο ΜΑΤΕΟ σβήνει το τσιγάρο στο μισοφαγωμένο κομμάτι ψωμί. Μπαίνει η ΜΑΤΙΝΑ, φορώντας ένα λουλουδένια φόρεμα, ένα φουλάρι και μια στέκα.

ΜΑΤΙΝΑ. Καλημερούδια, καλημερούδια!

ΜΑΤΕΟ. Καλημέρα σας, κυρία Ματίνα.

ΜΑΤΙΝΑ. Τηλεφώνησες στους καλεσμένους;

ΜΑΤΕΟ. Βεβαίως.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι είπαν;

ΜΑΤΕΟ. Ότι ανυπομονούν να παρευρεθούν στο δείπνο.

ΜΑΤΙΝΑ (ενθουσιασμένη). Πολύ καλά ξεκινά η μέρα. Τι έχει για πρωινό;

ΜΑΤΕΟ. Καλύτερα να φάτε στην κρεβατοκάμαρα.

ΜΑΤΙΝΑ. Στην κρεβατοκάμαρα κοιμόμαστε, δεν τρώμε. (Προσπερνά τον ΜΑΤΕΟ.) Ποιος είναι αυτός;

ΜΑΤΕΟ. Θα φύγει—

ΜΑΤΙΝΑ (στον ΑΝΤΡΑ). Καλημέρα και σε σένα!

ΑΝΤΡΑΣ (σηκώνεται και σκουπίζει τα χέρια του στα ρούχα του). Καλημέρα σας, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι μαλλί είναι αυτό;

ΜΑΤΕΟ. Άστεγος είναι, κυρία Ματίνα.

MATINA. Άστεγος; Πώς βρέθηκε εδώ;

MATEO. Είδε φως και μπήκε, αλλά τώρα φεύγει.

MATINA. Είναι που είναι εδώ, ας τον περιποιηθούμε.

MATEO. Του δώσαμε πρωινό.

MATINA. Υπέροχα! (Στον ΑΝΤΡΑ.) Τι καλό σου δώσανε;

Ταυτόχρονα.

ΑΝΤΡΑΣ. Ψωμί.

MATEO. Ψωμί με μέλι.

MATINA. Με μέλι;

ΑΝΤΡΑΣ. Σκέτο.

MATINA. Σκέτο;

MATEO. Σαν λύκος πείναγε, ίσα ήτανε να καταβροχθίσει και μένα. Φοβήθηκα, κυρία Ματίνα...

MATINA. Φέρε το μέλι.

MATEO. Μάλιστα, κυρία Ματίνα.

MATINA. Και... τι ψωμί είναι αυτό;

MATEO. Ολικής.

MATINA. Πάρ' το και φέρε ψωμί του τοστ.

MATEO. Μάλιστα, κυρία Ματίνα.

Ο MATEO παίρνει τη σακούλα και βγαίνει. Η MATINA κάθεται δίπλα στον ΑΝΤΡΑ.

ΣΚΗΝΗ 5

Η ΜΑΤΙΝΑ όρθια χτενίζει τα μαλλιά του ΑΝΤΡΑ, ο οποίος τρώει μια φέτα με μέλι σε πιάτο.

ΜΑΤΙΝΑ. Πώς σε λένε;

ΑΝΤΡΑΣ. Μικρό.

ΜΑΤΙΝΑ. Το βαπτιστικό σου εννοώ.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν μ' έχουν βαφτίσει.

ΜΑΤΙΝΑ. Δεν έχεις όνομα;

ΑΝΤΡΑΣ. Μικρό με φωνάζουν.

ΜΑΤΙΝΑ *(αλείφει μέλι σε μια φέτα και ταΐζει τον ΑΝΤΡΑ)*. Τότε θα σου δώσω εγώ ένα όνομα. Τι λες για το... Χρήστος;

ΑΝΤΡΑΣ *(μπουκωμένος)*. Ωραίο.

ΜΑΤΙΝΑ. Όχι, όχι... Τι λες για το... Νίκος;

ΑΝΤΡΑΣ *(μπουκωμένος)*. Ωραίο.

ΜΑΤΙΝΑ. Όχι, όχι, ούτε αυτό... Θάνος. Πώς σου φαίνεται το Θάνος;

ΑΝΤΡΑΣ *(μπουκωμένος)*. Ωραίο.

ΜΑΤΙΝΑ. Χαίρομαι που σου αρέσει... Θάνο. Φά' το όλο.

Πάυση.

ΜΑΤΙΝΑ. Φάε, φάε.

ΑΝΤΡΑΣ. Σας ευχαριστώ, κυρία. Έχω καιρό να φάω τόσο για πρωινό.

ΜΑΤΙΝΑ. Το πρωινό είναι το σημαντικότερο γεύμα της ημέρας. *(Ο ΑΝΤΡΑΣ μασουλά χαμογελώντας.)* Ό,τι θέλεις να μου το πεις.

ΑΝΤΡΑΣ *(μπουκωμένος)*. Σας ευχαριστώ, κυρία. Και εσείς ό,τι με χρειαστείτε—

ΜΑΤΙΝΑ. Τους φιλοξενούμενους τούς περιποιούμαστε σαν βασιλιάδες. Εσύ κοίτα να απολαύσεις τη διαμονή σου.

ΑΝΤΡΑΣ. Τυχερά τα παιδιά σας.

ΜΑΤΙΝΑ. Έναν γιο έχω.

ΑΝΤΡΑΣ. Τον αγαπάτε, κυρία;

ΜΑΤΙΝΑ. Δεν αγαπάει η μάνα το παιδί;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν αγαπάνε όλες οι μανάδες τα παιδιά τους.

ΜΑΤΙΝΑ. Αυτές δεν είναι μανάδες. Τέρατα είναι.

ΑΝΤΡΑΣ. Τυχερός ο γιος σας που έχει μια μάνα σαν εσάς.
ΜΑΤΙΝΑ. Εγώ είμαι η τυχερή που έχω έναν γιο σαν αυτόν.
ΑΝΤΡΑΣ. Με έναν γιο δίπλα σας θα νιώθετε ασφάλεια.
ΜΑΤΙΝΑ. Δουλεύει στο εξωτερικό. Μάνατζερ.
ΑΝΤΡΑΣ. Δεν μένει μαζί σας;
ΜΑΤΙΝΑ. Στο εξωτερικό.
ΑΝΤΡΑΣ. Αλλά έχετε την δεσποινίς και τον κύριο.
ΜΑΤΙΝΑ. Δεσποινίδα.
ΑΝΤΡΑΣ. Πόσο καιρό δουλεύουν για σας;
ΜΑΤΙΝΑ. Δε μετράω και τις μέρες.
ΑΝΤΡΑΣ. Φαίνονται καλοί άνθρωποι.
ΜΑΤΙΝΑ. Είναι.
ΑΝΤΡΑΣ. Νοιάζονται πολύ για σας. Μέχρι και τους μπάτσους ήταν έτοιμοι να πάρουν.
ΜΑΤΙΝΑ. Τους... την αστυνομία;
ΑΝΤΡΑΣ. Και καλά θα έκαναν, μπορεί να ήμουν κλέφτης. Σας έχουν κλέψει ποτέ;

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Με αυτούς δεν τολμά κανείς να πλησιάσει, ε; Είναι επαγγελματίες; Έχουν...
όπλα;
ΜΑΤΙΝΑ. Όπλα;
ΑΝΤΡΑΣ. Για... να σας προστατέψουν, αν λάχει, κούφια η ώρα.
ΜΑΤΙΝΑ. Είμαστε κατά της βίας.
ΑΝΤΡΑΣ. Γίνεται τη μέρα να τρώει μέλι ο φτωχός και το βράδυ ξύλο;

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Ο πατέρας μου μού έδινε ξύλο. (Γελά.) Νόμιζα ότι ήταν ξύλο, αλλά ήταν
κουκουνάρια.
ΜΑΤΙΝΑ. Ποιος γονιός δίνει κουκουνάρια στο παιδί του;
ΑΝΤΡΑΣ. Είναι θρεπτικά. Μια φορά έφαγα παλούκι και από τότε δεν μου ξανάδωσε
κουκουνάρια. Φοβήθηκε ότι θα χάσει απ' το πολύ ξύλο.
ΜΑΤΙΝΑ. Μια χαρά άντρας έγινες.
ΑΝΤΡΑΣ. Σας ευχαριστώ, κυρία... Ματίνα.

MATINA. Ασχολείσαι με κάτι;

ΑΝΤΡΑΣ. Μου αρέσει να φτιάχνω πράγματα.

MATINA. Καλλιτέχνης είσαι;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν έχω φτιάξει ακόμα κάτι...

MATINA. Η τέχνη θέλει τον χρόνο της. Ζωγραφίζεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Σκαλίζω. Ο σταυρός που έχετε σκαλιστός είναι;

MATINA. Ποιος σταυρός;

ΑΝΤΡΑΣ. Ξυλουργός είμαι.

MATINA. Πιάνουν τα χέρια σου;

ΑΝΤΡΑΣ. Κάτι πιάνουν, αλλά δε ξέρω αν κάνουν για ξύλο.

MATINA. Για να δω. (*Πιάνει τα χέρια του.*) Στιβαρά. Ό,τι πρέπει για ξύλο.

ΑΝΤΡΑΣ. Ο πατέρας μου μού είπε, γίνε ξυλουργός σαν τον Χριστό.

MATINA. Καλός άνθρωπος;

ΑΝΤΡΑΣ. Όταν θέλει...

MATINA. Καλός είσαι, θέλεις δε θέλεις.

ΑΝΤΡΑΣ. Καλός είναι στο χαρτί.

MATINA. Παίζει;

ΑΝΤΡΑΣ. Με την τράπουλα κοιμάται.

MATINA. Εσύ παίζεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Χρόνια έχω να παίζω.

Η MATINA βγάζει από τη σιφονιέρα μια τράπουλα και την δίνει στον ΑΝΤΡΑ, ο οποίος την ξεφυλλίζει.

MATINA. Θεες να παίζουμε;

ΑΝΤΡΑΣ. Εγώ... μαζί σας;

MATINA. Ναι.

ΑΝΤΡΑΣ. Θα ήταν μεγάλη μου τιμή.

Η MATINA ανακατεύει την τράπουλα και μοιράζει.

ΑΝΤΡΑΣ. Είστε άσσος, κυρία Ματίνα;

MATINA. Μη με λες κυρία, μίλα μου στον ενικό. Σαν γιο μου σ' έχω.

ΑΝΤΡΑΣ. Σε ευχαριστώ...

MATINA. Εγώ σ' ευχαριστώ. Δε ξέρεις πόσο καιρό έχω να μιλήσω με άνθρωπο.

ΑΝΤΡΑΣ. Η δεσποινίς και ο κύριος;

MATINA. Κάθε μέρα βλέπόμεστε, τι άλλο μένει να πούμε;

ΑΝΤΡΑΣ. Φίλους δεν έχεις;

MATINA. Μία, δεν χρειάζομαι πολλούς. Μία και καλή.

ΑΝΤΡΑΣ. Παίζει κι αυτή;

Παύση.

MATINA. Έχουμε καιρό να παίζουμε.

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί δεν την παίρνεις να παίζουμε όλοι μαζί;

MATINA. Λες;

ΑΝΤΡΑΣ. Θα έχει πλάκα.

Η MATINA πηγαίνει στο τηλέφωνο τοίχου ενθουσιασμένη. Μετά από λίγο το κλείνει. Γυρίζει προβληματισμένη.

ΑΝΤΡΑΣ. Μιλήσατε;

MATINA. Μάλλον έπεσε η γραμμή.

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί δεν ξαναπαίρνεις;

MATINA. Όταν κόψει η βροχή. Μια στάλα και το δίκτυο καταρρέει.

ΑΝΤΡΑΣ. Ωραία θα ήταν να παίζαμε όλοι μαζί...

MATINA. Εσείς παίζετε οικογενειακώς;

Παύση.

MATINA. Με τον πατέρα σου, την μητέρα σου, τα αδέρφια σου.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν έχω αδέρφια, με τον πατέρα μου παίζω.

MATINA. Δε ξέρει να παίζει η μητέρα σου;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξέρω...

MATINA. Εργαζόμενη μητέρα, δε θα βρίσκει χρόνο.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξέρω... Έχω καιρό να την δω.

MATINA. Με τι ασχολείται;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξέρω...

MATINA. Πού μένει;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξέρω...

MATINA. Δεν έχεις μητέρα;

ΑΝΤΡΑΣ. Έχω;

MATINA. Δεν την έχεις γνωρίσει ποτέ;

ΑΝΤΡΑΣ. Την έχω γνωρίσει, αλλά... δεν τη θυμάμαι. Θυμάμαι ένα βράδυ που με βούτηξε στον ύπνο και πήγαμε σε ένα σαντουιτσάδικο. Εκείνο ήταν το πρώτο μου ξενύχτι. Τόσο φαγητό δεν έχω ξαναφάει. Έφαγα τόσο που έπεσα ξερός. Όταν ξύπνησα, ήμουν στο κρεβάτι... αλλά δεν ήταν το δικό μου.

MATINA. Σου πήρε καινούργιο κρεβάτι;

ΑΝΤΡΑΣ. Ήμουν στου μπαμπά... στο σπίτι του μπαμπά.

MATINA. Η μητέρα σου;

ΑΝΤΡΑΣ. Μού 'χε πει ότι θα γυρίσει, ότι θα γυρίσουμε για να πάρω τα παιχνίδια μου, αλλά... το ξέχασε.

MATINA. Κάτι θα της έτυχε. Δε ξεχνάει η μάνα το παιδί.

ΑΝΤΡΑΣ. Θα με θυμάται;

MATINA. Το μητρικό ένστικτο. Όσα χρόνια κι αν περάσουν, αναγνωρίζει το παιδί της.

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ θα γνώριζες τον γιο σου;

MATINA. Όσα χρόνια κι αν είχαν περάσει.

ΑΝΤΡΑΣ. Ακόμα και πεθαμένο;

Πάυση.

MATINA (ενθουσιασμένη). Ποιος παίζει πρώτος;

ΑΝΤΡΑΣ. Αυτός που μοιράζει.

Η MATINA ρίχνει ένα φύλλο και της πέφτουν τα υπόλοιπα στο τραπέζι.

ΑΝΤΡΑΣ. Είσαι καλά;

MATINA. Ναι, γιατί ρωτάς;

ΑΝΤΡΑΣ. Κρυώνεις;

MATINA. Με την ρόμπα μου ποτέ. (Ο ΑΝΤΡΑΣ αφήνει τα φύλλα, ακουμπά το μέτωπο της. Η MATINA πιάνει το χέρι του.) Πάντα τόσο ζεστά είναι τα χέρια σου; (Ο ΑΝΤΡΑΣ σηκώνεται.) Πού πας;

ΑΝΤΡΑΣ. Ψήνεσαι. *(Η ΜΑΤΙΝΑ βγάζει την ρόμπα της.)* Μην την βγάζεις.

Η ΜΑΤΙΝΑ την πετά κάτω, ο ΑΝΤΡΑΣ την παίρνει και την τινάζει.

ΜΑΤΙΝΑ. Εσύ δε ζούσες στην βρόμα; Τι σε νοιάζει λίγη σκόνη;

ΑΝΤΡΑΣ. Θα κρώσεις.

ΜΑΤΙΝΑ. Έχω σκάσει. *(Ο ΑΝΤΡΑΣ πάει να της την φορέσει.)* Δεν τη θέλω.

ΑΝΤΡΑΣ. Θα πουντιάσεις.

ΜΑΤΙΝΑ. Τίποτα δε θα πάθω. Με φυλάει ο Θεός.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν τον βλέπω εδώ.

ΜΑΤΙΝΑ. Αυτός που δεν πιστεύει είναι δυστυχημένος.

ΑΝΤΡΑΣ. Τότε, γιατί έκρυψες τον σταυρό;

ΜΑΤΙΝΑ. Ποιον σταυρό;

ΑΝΤΡΑΣ. Αυτόν που έχεις εκεί.

Ο ΑΝΤΡΑΣ βγάζει τον σταυρό και ένα μπουκαλάκι από τη σιφονιέρα.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι είναι αυτό;

ΜΑΤΙΝΑ. Τα χάπια μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι χάπια;

Η ΜΑΤΙΝΑ ρίχνει στην χούφτα της λίγα και τα καταπίνει.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι είναι αυτό;

ΑΝΤΡΑΣ. Ο σταυρός.

ΜΑΤΙΝΑ. Πρώτη φορά τον βλέπω στη ζωή μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Σκαλιστός στο χέρι είναι; Πιάσ' τον.

ΜΑΤΙΝΑ. Όχι.

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί όχι;

ΜΑΤΙΝΑ. Δεν είναι δικός μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι της δεσποινίδας και του κυρίου; Χριστιανοί είναι;

ΜΑΤΙΝΑ. Λογικά.

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί να τον κρύψουν; Άθεοι είναι;

Παύση.

MATINA. Δεν το νομίζω.

ΑΝΤΡΑΣ. Βουδιστές;

MATINA. Δεν τους έχω ρωτήσει.

ΑΝΤΡΑΣ. Μουσουλμάνοι;

MATINA. Ό,τι θέλουν ας είναι, αρκεί να μην το λένε, ειδικά στον δικό μας κύκλο.

ΑΝΤΡΑΣ. Έχει ποτέ κάποιος δημιουργήσει πρόβλημα;

MATINA. Δόξα τω Θεώ, μόνο καλός κόσμος έχει περάσει από εδώ.

ΑΝΤΡΑΣ. Ποτέ δεν σ' έχει τσαντίσει κάποιος;

MATINA. Δε θυμώνω εύκολα.

ΑΝΤΡΑΣ. Ο... Ματέο;

MATINA. Ο Ματέο τι;

ΑΝΤΡΑΣ. Θυμώνει εύκολα;

MATINA. Ούτε μυρμήγκι δεν πατά.

ΑΝΤΡΑΣ. Η δεσποινίς πατά πόδι;

MATINA. Η βοηθός μου είναι.

ΑΝΤΡΑΣ. Ούτε μύγα δε σηκώνει στο σπαθί της. Πόσον καιρό δουλεύει εδώ;

MATINA. Όσο και ο Ματέο.

ΑΝΤΡΑΣ. Τα πάνε καλά οι δυο τους;

MATINA. Έχουν τα καβγαδάκια τους, αλλά τα βρίσκουν.

ΑΝΤΡΑΣ. Παίζει κάτι μεταξύ τους;

MATINA. Απαγορεύονται οι σχέσεις μεταξύ υπαλλήλων.

ΑΝΤΡΑΣ. Μεταξύ υπαλλήλων και αφεντάδων;

MATINA. Κανόνας πρώτος. Δε δενόμαστε με το προσωπικό.

ΑΝΤΡΑΣ. Δηλαδή... δεν κρατάτε επαφή με όσους φεύγουν;

MATINA. Από κεί και πέρα η ζωή είναι στα χέρια τους.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν ξέρεις τι κάνουν, πώς τα περνάνε;

MATINA. Δική τους είναι η ζωή να κάνουν ό,τι θέλουν.

ΑΝΤΡΑΣ. Αν ζουν ή αν πέθαναν;

MATINA. Φοβάσαι τον θάνατο, νέο παιδί;

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ δεν τον φοβάσαι;

MATINA. Όλοι κάποια στιγμή θα φύγουμε. Το θέμα είναι τι κάνουμε όσο είμαστε εδώ.

Η ΜΑΤΙΝΑ βουτά το μαχαίρι στο μέλι και το γλείφει.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι κάνεις;

Η ΜΑΤΙΝΑ επανειλημμένα βουτά το μαχαίρι στο μέλι και το γλείφει λαίμαργα. Ο ΑΝΤΡΑΣ αρπάζει το μαχαίρι και το πετά.

ΜΑΤΙΝΑ. Θύμωσες;

ΑΝΤΡΑΣ. Είναι επικίνδυνο.

ΜΑΤΙΝΑ. Δε θα το ξανακάνω...

ΑΝΤΡΑΣ. Θα μπορούσες να κοπείς.

ΜΑΤΙΝΑ. Δε θα το ξανακάνω...

ΑΝΤΡΑΣ *(σηκώνεται)*. Θα σου φέρω άλλο.

ΜΑΤΙΝΑ *(τον αγκαλιάζει από πίσω)*. Συγγνώμη, δε θα το ξανακάνω...

ΑΝΤΡΑΣ. Σε πιστεύω.

ΜΑΤΙΝΑ *(πέφτει στα γόνατα, μπροστά του)*. Ό,τι θες θα το κάνω, ό,τι θες. Τι θες; *(Του ξεκουμπώνει το παντελόνι, ο ΑΝΤΡΑΣ τής αρπάζει το χέρι.)* Συγγνώμη, συγγνώμη.

ΑΝΤΡΑΣ. Μη ζητάς από μένα συγγνώμη...

ΜΑΤΙΝΑ *(σηκώνεται ευδιάθετη, γλυκά)*. Εάν δε ζητήσω από σένα συγγνώμη, τότε από ποιον; Βλέπεις κάποιον άλλον εδώ μέσα;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν έκανες κάτι για να ζητήσεις συγγνώμη.

ΜΑΤΙΝΑ. Μα θέλω, σε τρώμαξα για το τίποτα. Συγγνώμη.

ΑΝΤΡΑΣ. Ό,τι έγινε έγινε...

ΜΑΤΙΝΑ. Ήταν σοβαρό, τώρα το καταλαβαίνω. Θα μπορούσα να είχα κοπεί και να... έσταξα αίματα. *(Ο ΑΝΤΡΑΣ απομακρύνεται.)* Τι; Φοβάσαι το αίμα; Στη λέξη και μόνο νιώθεις...; *(Γελά, ενώ ο ΑΝΤΡΑΣ στηρίζεται στη σιφονιέρα με κλειστά τα μάτια.)* Τι, θα λιποθυμήσεις; Δεν αισθάνεσαι καλά; Έλα, κάτσε.

ΑΝΤΡΑΣ. Μην μ' ακουμπάς.

ΜΑΤΙΝΑ. Μη μου πέσεις κάτω.

ΑΝΤΡΑΣ. Μια χαρά είμαι.

ΜΑΤΙΝΑ. Είσαι λες και 'χεις δει φάντασμα. *(Ψιθυριστά.)* Θες να σου φέρω λίγο κρασάκι να συνέλθεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν πίνω.

ΜΑΤΙΝΑ. Για το καλό που μαζευτήκαμε.

Η ΜΑΤΙΝΑ βγαίνει. Ο ΑΝΤΡΑΣ τοποθετεί τον σταυρό στη σιφονιέρα. Παίρνει το παλτό του από τη στοίβα, το τινάζει και το φορά. Μόλις φτάνει στην πόρτα, μπαίνει η ΜΑΤΙΝΑ με ένα μπουκάλι και δυο κρασοπότηρα.

ΜΑΤΙΝΑ. Για πού τό 'βαλες;

ΑΝΤΡΑΣ. Έχω δουλειά.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι δουλειές μπορεί να έχει ένας άστεγος; Κάτσε να πιεις λίγο.

ΑΝΤΡΑΣ. Θ' αργήσω.

ΜΑΤΙΝΑ. Μα εσείς οι καλλιτέχνες δεν πίνετε για να κάνετε κεφάλι;

ΑΝΤΡΑΣ. Έχω ήδη ένα κεφάλι.

ΜΑΤΙΝΑ (τον κοιτάζει). Δεν το βλέπω.

ΑΝΤΡΑΣ. Κεφάλια έχω.

ΜΑΤΙΝΑ. Για να το λες κάτι θα ξέρεις. (Ο ΑΝΤΡΑΣ κάνει να φύγει, η ΜΑΤΙΝΑ μπαίνει μπροστά του.) Αν πιείς αυτό το ποτηράκι, θα σ' αφήσω ελεύθερο.

ΑΝΤΡΑΣ (ξεφυσά). Αλλά εσύ ούτε σταγόνα.

ΜΑΤΙΝΑ. Το ποτό είναι γλυκό όταν το πίνουν δυο.

ΑΝΤΡΑΣ. Φεύγω.

ΜΑΤΙΝΑ. Εντάξει, εντάξει, ούτε σταγόνα δε θα πιω. (Ο ΑΝΤΡΑΣ ακολουθεί τη ΜΑΤΙΝΑ, η οποία γεμίζει το ποτήρι στο τραπέζι και του το δίνει. Ο ΑΝΤΡΑΣ πίνει διστακτικά. Η ΜΑΤΙΝΑ ανοίγει τη σιφονιέρα.) Τι είναι αυτά τα χρυσά κυβάκια;

ΑΝΤΡΑΣ (άφωνος). Καραμέλες... βουτύρου...

Μπαίνει η ΓΥΝΑΙΚΑ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι κάνετε; (Η ΜΑΤΙΝΑ κρύβει μέσα τις καραμέλες βουτύρου.) Τι είναι αυτό; (Παίρνει το μπουκάλι.) Δεν κάνει.

ΜΑΤΙΝΑ. Δεν κάνει το ένα, δεν κάνει το άλλο. Παράτα με!

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί δεν κάνει;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Έκοψε η βροχή.

ΜΑΤΙΝΑ. Για το σάκχαρο, τάχα μου. Μα αν δεν πιω λίγο κρασάκι, πώς θα στρώσει; Με τα χάπια θάμαι μια ζωή;

ΑΝΤΡΑΣ. Από πότε έχεις σάκχαρο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσύ της το έδωσες;

ΑΝΤΡΑΣ. Μόνη της το—

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κουραφέξαλα.

ΜΑΤΙΝΑ (*πιάνει την ΓΥΝΑΙΚΑ*). Πιες λίγο να ηρεμήσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*παίρνει το μπουκάλι*). Πρέπει να φάτε.

ΜΑΤΙΝΑ. Σωστά. Δεν πίνουμε με άδειο στομάχι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσείς έτσι κι αλλιώς δεν πίνετε, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Τότε δεν υπάρχει λόγος να φάω.

ΑΝΤΡΑΣ. Πρέπει να φας.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*ψιθυριστά στον ΑΝΤΡΑ*). Μην ανακατεύεσαι.

ΜΑΤΙΝΑ (*στον ΑΝΤΡΑ*). Τι θα μου φέρεις να φάω;

ΑΝΤΡΑΣ. Ό,τι... θέλεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εγώ θα σας το φέρω.

ΜΑΤΙΝΑ (*κοιτάζοντας τον ΑΝΤΡΑ*). Ό,τι θέλω το έχω.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ τραβά πέρα τον ΑΝΤΡΑ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι θέλεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Έτσι φροντίζετε την κυρία σας;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί είσαι εδώ;

ΑΝΤΡΑΣ. Ανησυχώ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δε φτάνει που σε φιλοξενούμε, αυτό είναι το ευχαριστώ;

ΑΝΤΡΑΣ. Πόσο καιρό δουλεύεις εδώ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Απ' την εφορία είσαι;

ΜΑΤΙΝΑ (*δυνατά*). Τι λέτε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πηγαίνετε στο δωμάτιό σας, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Για... εμένα μιλάτε; Τι λέτε για μένα;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θα φέρω στο δωμάτιό σας το πρωινό.

ΜΑΤΙΝΑ. Γιατί... στο δωμάτιο; Έκανα κάτι;

ΑΝΤΡΑΣ. Όχι...

ΜΑΤΙΝΑ. Τότε γιατί στο δωμάτιο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πρέπει να καθαρίσω εδώ, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ. Καθαρίζεις μετά.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Είναι μες στη σκόνη, κυρία.

ΜΑΤΙΝΑ (*κυλιέται στο τραπέζι*). Μου αρέσει η σκόνη, ζω απ' τη σκόνη.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ τραβά τη ΜΑΤΙΝΑ, η οποία της ξεφεύγει.

ΜΑΤΙΝΑ. Δε θα το ξανακάνω, εντάξει;

ΑΝΤΡΑΣ (προσεγγίζει αργά τη ΜΑΤΙΝΑ). Σε πιστεύουμε.

ΜΑΤΙΝΑ (πέφτει στα γόνατα μπροστά του). Δε θα το ξανακάνω, δε θα το ξανακάνω, το υπόσχομαι, δε θα το ξανακάνω, στη ζωή μου... Μη, μη, μη, μην το, μην το κάνεις, εντάξει;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ βγάζει έξω τον ΑΝΤΡΑ και κλειδώνει την πόρτα. Η ΜΑΤΙΝΑ σιγομουρμουρίζει.

ΣΚΗΝΗ 6

MATEO. Τι έκαναν δηλαδή;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σου είπα.

MATEO. Και τον πίστεψες; Πώς κατέβηκε στο κελάρι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ξέχασες να κλειδώσεις;

MATEO. Εγώ ποτέ δεν ξεχνώ. Μήπως ξέχασες εσύ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποιος ανεβοκατεβαίνει στο κελάρι; Εσύ.

MATEO. Σούφρωσε τα κλειδιά και τώρα είναι άφαντος. Σούπα να τον διώξουμε, αλλά όχι. Ήθελες να το παίζεις μητέρα Τερέζα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ό,τι επηρεάζει την κυρία, επηρεάζει και μάς.

MATEO. Από πότε νοιάζεσαι εσύ για την κυρία;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Καλύτερα να κρατήσουμε χαμηλό προφίλ.

MATEO. Γύρευε πού βολοδέρνει, σε ποιον έχει μιλήσει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ας σκεφτόμαστε θετικά.

MATEO. Μαζί με την κυρία έχασες και σύ τα λογικά σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν πρέπει να βιαζόμαστε. Όπου νάναι θα φύγει.

MATEO. Και μέχρι τότε γύρευε τι θα κάνει με την κυρία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι λες;

MATEO. Τι έκαναν πριν μπεις; (*Η ΓΥΝΑΙΚΑ ανασηκώνει τους ώμους της.*) Πάντα μισές δουλειές. Αν δεν αναλάβει άντρας—

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν είχες αναλάβει εσύ, θα βλέπαμε τα ραδίκια ανάποδα τώρα.

MATEO. Τι είναι αυτό που θέλεις, τέλος πάντων; Λεφτά; Μεταξωτά; Κοσμήματα, χρυσαφικά;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ξέρεις τι θέλω.

MATEO. Αν μείνει, δε θα μάθεις ποτέ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τσιγάρο εχεις;

MATEO. Ξεμείναμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ξεμείναμε;

MATEO. Θα τα πήρε όλα ο... μορφονιός. Έκοψα τι κουμάσι είναι. (*Την κοιτά με λάγνο βλέμμα.*) Ίσως... μπορέσω να κάνω κάτι για σένα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ακόμα να το κόψεις;

MATEO. Κόβεται το τσιγάρο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Το χούι να την πέφτεις στα κοριτσάκια.

MATEO. Σιγά τα νιάτα και την ομορφιά. Εγώ προτιμώ γυναίκες με μυαλό.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Λυπάμαι αυτήν που θα πάρει έναν βλάκα σαν εσένα.

MATEO. Εσύ είσαι η βλαμμένη που αφήνεις έναν ξένο να σου φάει τη δουλειά.

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι προτείνεις δηλαδή;

MATEO. Να πάρει πόδι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι το δικό σου.

MATEO. Γιατί τι έχει;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν είναι πόδι αυτό.

MATEO. Γιατί, είναι πόδι το δικό σου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν συγκρίνεται τώρα η αρκούδα με τη γαζέλα.

MATEO. Με περνάς για ανίκανο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Και για μαλάκα. (Ο MATEO κάθεται πάνω στο τραπέζι και βγάζει ένα τσιγάρο.

Τσαντισμένη.) Ψέματα μού είπες;

MATEO. Τι θα έκανες για ένα τσιγάρο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι αυτό που σκέφτεσαι πάντως.

Ο MATEO γελά, ενώ η ΓΥΝΑΙΚΑ βγάζει ένα κουτάκι από τη σιφονιέρα και ρίχνει φαγητό στα ψάρια. Ο MATEO σκουπίζει τα δάκρυά του και πλησιάζει την ΓΥΝΑΙΚΑ.

MATEO (*κοιτάζοντας την ΓΥΝΑΙΚΑ από πάνω ως κάτω*). Έχεις... πιάσει ποτέ όπλο στη ζωή σου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί αυτό το ξιτισμένο ύφος;

MATEO. Γιατί αν έχεις πιάσει, ή μπάτσος είσαι ή... πήγες φαντάρος.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Στο μουνί μου.

MATEO. Έχεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι άλλες μαλακίες.

MATEO. Έχεις πιάσει ποτέ όπλο στη ζωή σου;

Παύση.

MATEO (*μονολογεί*). Ευτυχώς.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Προς τι η ερώτηση;

ΜΑΤΕΟ. Ως πολίτες αυτής της χώρας, πρέπει να ξέρουμε πώς να υπερασπιστούμε την πατρίδα μας.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν περιμέναμε εσένα για να μάθουμε.

ΜΑΤΕΟ. Δείξε μου τι ξέρεις. *(Η ΓΥΝΑΙΚΑ κραυγάζει δίνοντας γροθιά την οποία ο ΜΑΤΕΟ αποφεύγει, χοροπηδώντας, και βάζει τα χέρια του πισθάγκωνα. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ρίχνει αλλεπάλληλες γροθιές, τις οποίες συνεχίζει ο ΜΑΤΕΟ να αποφεύγει.)* Μύγες βαράς; *(Η ΓΥΝΑΙΚΑ ρίχνει μια αδύναμη γροθιά, την οποία πιάνει ο ΜΑΤΕΟ και σπρώχνει κάτω την ΓΥΝΑΙΚΑ.)* Η πιο δύσκολη μάχη είναι η σώμα με σώμα. Θέλει ταλέντο και... απ' ό,τι βλέπω...

ΓΥΝΑΙΚΑ *(σηκώνεται)*. Για έλα εδώ να δεις καλύτερα.

ΜΑΤΕΟ. Αλλά μου αρέσει η επιμονή σου. *(Η ΓΥΝΑΙΚΑ ορμάει, ο ΜΑΤΕΟ την αποφεύγει.)* Θα πρέπει να κάνουμε κάτι με τα νευράκια σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δε ρώτησα την γνώμη σου.

ΜΑΤΕΟ. Προσφέρομαι να σε βοηθήσω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Απ' την καλή σου την καρδιά;

ΜΑΤΕΟ. Μα και φυσικά. Σαν μικρή μου αδελφή σε έχω. *(Η ΓΥΝΑΙΚΑ προσποιείται ότι της έρχεται αναγούλα.)* Θα σου δείξω πώς να χειρίζεσαι ένα όπλο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ξέρεις εσύ να χειρίζεσαι όπλο;

ΜΑΤΕΟ. Έναν στρατό τον έβγαλα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Απ' την εποχή του Νώε.

ΜΑΤΕΟ. Αυτή τη στιγμή είμαι η μόνη σου ελπίδα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αφού... ξέρεις από όπλα, γιατί δεν τραβάς εσύ;

ΜΑΤΕΟ. Ήδη με λοξοκοιτάζει. Εσύ, όμως, ως γυναίκα θα... αξιοποιήσεις τα... προσόντα σου, ό,τι έχεις τέλος πάντων.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι.

ΜΑΤΕΟ. Μόνο έτσι θα τον διώξουμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εγώ την... εγώ την πουτάνα δεν την κάνω.

ΜΑΤΕΟ *(γελά)*. Επειδή θα γλυκοκοιτάξεις λίγο έναν άντρα, θα γίνεις πουτάνα; Νόμιζα ότι οι γυναίκες της ηλικίας σου ήσασταν πιο...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Προχώ;

ΜΑΤΕΟ *(ζύνει το αυτί του)*. Μη μου πεις ότι θα πρέπει να σε μάθω πώς να την πέφτεις σε άντρα;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί να του την πέσω σώνει και ντε;

ΜΑΤΕΟ. Έγκλημα πάθους.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τρία πουλάκια κάθονταν και πλέκανε πουλόβερ.

ΜΑΤΕΟ. Δε θες να προστατέψεις την κυρία; Αν προλάβει και της πάρει εκείνος τα μυαλά, θα πάει στράφι ο κόπος σου. Είναι ώρα να της δείξεις ότι θα έδινες μέχρι και τη ζωή σου γι' αυτήν. Τότε θα είναι του χεριού σου. Και οι δυο τους. Με την... παρουσία σου θα σαγηνέψεις εκείνον και με... όσα σου μάθω την κυρία. Μ' ένα σμπάρο δυο τρυγόνια.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τελείωσες; Δείξε μου.

ΜΑΤΕΟ. Διάλεξε ένα όπλο, οποιοδήποτε όπλο. Κουζινομάχαιρο, σουγιάς, στυλό, βιβλίο. Οτιδήποτε μπορεί να είναι χρήσιμο σε μια μάχη, αρκεί να ξέρεις να το χειρίζεσαι. *(Η ΓΥΝΑΙΚΑ βγάζει έναν σουγιά από την κωλότσεπη του παντελονιού της.)* Τι δουλειά έχει στην τσέπη σου ο σουγιάς;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για τις λιγούρες της κυρίας, για κάνα μήλο, τέτοια πράγματα.

ΜΑΤΕΟ *(παίρνοντας προσεχτικά τον σουγιά)*. Μάλιστα... Δεν είναι ένα απλό εργαλείο. Είναι η προέκταση του εαυτού σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Άσ' τα προκαταρκτικά.

ΜΑΤΕΟ *(ζύνει το αυτί του)*. Όχι ότι... σούχω απόλυτη εμπιστοσύνη.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ούτε εγώ σε χωνεύω.

ΜΑΤΕΟ. Άρα καταλαβαινόμαστε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η αντιπάθεια είναι αμοιβαία.

ΜΑΤΕΟ. Άρα δεν έχω και φόβο να παρεξηγηθώ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ρίχ' το, ντε. *(Ο ΜΑΤΕΟ πάει πίσω από την ΓΥΝΑΙΚΑ και πιάνει το χέρι της.)* Τι κάνεις;

ΜΑΤΕΟ. Τα νεύρα σου φύλα τα για μετά.

Ο ΜΑΤΕΟ πάει πίσω από την ΓΥΝΑΙΚΑ, βάζει τον σουγιά στο χέρι της και την κινεί ο ίδιος.

ΜΑΤΕΟ. Έχεις σκοτώσει ποτέ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ζώο;

Πάυση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ή άνθρωπο;

ΜΑΤΕΟ. Έχεις σκοτώσει ποτέ;

Παύση.

MATEO. Άλλη η τεχνική, όταν σκοτώνεις ζώο, και άλλη, όταν σκοτώνεις άνθρωπο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πώς είναι;

MATEO. Η αδρεναλίνη χτυπάει κόκκινο. Η αγωνία, η προσμονή, η ηδονή... Πρέπει να γνωρίζεις το θήραμά σου απ' έξω και ανακατωτά, να μπεις στο μυαλό του, να γίνεις το θήραμα, αλλά να μη ξεχάσεις ότι εσύ είσαι ο κυνηγός. Δεν διαφέρει πολύ απ' το να σκοτώνεις ένα ζώο. Αναλόγως πάντα για τι ζώο μιλάμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ένα ογδόντα.

MATEO. Κιλιά;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ογδόντα.

MATEO. Όσο ψηλότερο και βαρύτερο από σένα, τόσο το δυσκολότερο. Εδώ σημασία έχει η στρατηγική. Πρέπει να το πιάσεις στα πράσα, να μην του αφήσεις χρόνο ν' αντιδράσει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εάν αντισταθεί;

MATEO. Πρέπει να είσαι σβέλτη, χωρίς όμως να το τρομάξεις. Δεν πρέπει να μυριστεί τον φόβο σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θα βάλω άρωμα.

MATEO. Να του ψιθυρίζεις γλυκόλογα. Όσο πιο ψιθυριστά και γλυκά, τόσο ευκολότερα θα αφεθεί στα χέρια σου. Όταν αφεθεί ολοκληρωτικά... (*Γυρίζει τον σουγιά, που κρατά η ΓΥΝΑΙΚΑ, προς το μέρος της.*) θα βγάλεις τον σουγιά από το μπουτάκι σου και θα τον μπήξεις στον λαιμό.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*με την λεπίδα στον λαιμό της*). Θα πονέσει;

MATEO. Δε θα καταλάβει τίποτα.

Ο MATEO την αφήνει, κάθεται πάνω στο τραπέζι και ανάβει το τσιγάρο. Μετά από μια τζούρα, το δίνει στην ΓΥΝΑΙΚΑ, η οποία χαλαρή φυσά τον καπνό προς τα πάνω.

ΣΚΗΝΗ 7

Σκοτάδι. Μπαίνει η MATINA στις μύτες, φορώντας το νυχτικό. Κάθεται κάτω πίσω από το τραπέζι και ξετυλίγει κάτι. Τρώει λαίμαργα. Μετά από λίγο μπαίνει η ΓΥΝΑΙΚΑ και ανάβει το φως. Η MATINA αμέσως σταματά. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ρίχνει μια γρήγορη ματιά, κλείνει το φως και την πόρτα. Η MATINA ξετυλίγει κάτι άλλο και τρώει λαίμαργα, ενώ η ΓΥΝΑΙΚΑ την πλησιάζει αθόρυβα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θέλω... να σας ρωτήσω κάτι, κυρία.

MATINA. Τι είναι;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι έχουν μέσα οι καραμέλες;

MATINA. Φάε να δεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Έχω αλλεργία στο φυστίκι.

MATINA. Δεν έχει φυστίκια.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Και στο αμύγδαλο.

MATINA. Δεν έχει αμύγδαλα.

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Έχω αλλεργία.

MATINA. Δεν μασάω απ' αυτά. Λέγε. (*Ακουμπά τα μάγουλα της ΓΥΝΑΙΚΑΣ.*) Καλέ, εσύ έχεις αναποκοκκινήσει. Άρρωστη είσαι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ναι, γι' αυτό ήθελα να σας ρωτήσω εάν μπορείτε να ζητήσετε από τον Ματέο να σας προσέχει μέχρι να γίνω καλά...

MATINA. Γιατί δεν τον ρωτάς εσύ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν θέλω να τον κολλήσω.

MATINA. Ενώ για μένα δε νοιάζεσαι καθόλου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι, δεν είναι αυτό—

MATINA. Κατάλαβα τι συμβαίνει. Έχεις αισθήματα γι' αυτόν. Όποιοι μισιούνται κατά βάθος αγαπιούνται.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κατά πολύ, πολύ, πολύ βάθος.

MATINA. Αλλά... ξέρεις ότι δεν επιτρέπεται. Κρίμα και είσαι καλή κοπέλα.

Η MATINA χαϊδεύει τα μαλλιά της ΓΥΝΑΙΚΑΣ.

MATINA. Λίγη υπομονή ακόμα. Όταν βγεις από δω θα μπορείς να κάνεις ό,τι θέλεις και με όποιον θέλεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όποιον...

MATINA. Τον Ματέο θα πρέπει να τον ξεχάσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τον έχω ήδη ξεχάσει.

MATINA. Ο έρωτας δεν περνάει τόσο εύκολα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σιγά τον έρωτα. Σιγά τον... τον...

MATINA. Αυτός έχει δείξει κάποιο ενδιαφέρον;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν μ' ενδιαφέρει.

MATINA (*με απορία*). Μα εσύ δεν μου είπες—

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μόνη σας το είπατε.

MATINA. Εγώ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσείς.

MATINA. Δε σ' ενδιαφέρει ο Ματέο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι.

MATINA. Τότε ποιος; Δεν έχουμε άλλον άντρα εδώ.

Πάυση.

MATINA. Μην μου πεις... (*Η ΓΥΝΑΙΚΑ πνίγεται, η MATINA την χτυπά στην πλάτη.*) Ο ξένος;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σιγά, κυρία, με ξεμεσιάσατε.

MATINA (*τρίβοντας την πλάτη της ΓΥΝΑΙΚΑΣ*). Συγγνώμη... Κατάλαβα. Θέλεις την βοήθειά μου για να τον προσελκύσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι δα...

MATINA. Και δε με ρωτούσες νωρίτερα; Εμένα ντρέπεσαι; Γυναίκες είμαστε.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*ανάβοντας ένα τσιγάρο*). Ναι... γυναίκες...

MATINA. Αν δεν στηρίζουμε η μία την άλλη δεν αξίζει να λεγόμαστε γυναίκες.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ναι... γυναίκες...

Η ΓΥΝΑΙΚΑ κάθεται πάνω στο τραπέζι με τα πόδια να αιωρούνται.

MATINA. Το κάπνισμα δε λένε ότι είναι γοητεία;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποιος το λέει;

MATINA. Γιατί καπνίζεις, αν όχι για να προσελκύσεις τον άλλον;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για τα νεύρα είναι.

MATINA. Με το σεξ θα σου φύγουν. Φέρ' το μου, εγώ θα σου δείξω. Και κλειστά τα πόδια. Μετά θα τ' ανοίξεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία!

MATINA. Τι; Ντρέπεσαι; Αν με ντρέπεσαι, ξέχνα το.

ΓΥΝΑΙΚΑ (πιάνει το χέρι της MATINAΣ). Όχι, όχι... δείξτε μου.

MATINA. Θα παίξεις με τα χέρια σου.

Η MATINA πιάνει την ΓΥΝΑΙΚΑ από τα χέρια και την καθοδηγεί σε ένα σύντομο ταγκό.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πρέπει να μάθω να χορεύω;

MATINA. Το άγγιγμα είναι τα πάντα. Ένα άγγιγμα οργιάζει την φαντασία, ξυπνάει τις ορμές. Θα τον αγγίξεις με τις άκρες των δαχτύλων... Προσοχή στα νύχια. Δε θέλουμε να τον γδάρεις. Χάιδεψέ τον. Προσοχή μην το παρακάνεις. Ξεκίνα από τα χέρια του και... σιγά-σιγά ανέβαινε... ως το σβέρκο. Το νιώθεις; Και πάρε το χέρι σου. Μην τον αγγίξεις πάλι μέχρι να κάνει αυτός το επόμενο βήμα. Δε μας ταιριάζει η απελπισία.

ΓΥΝΑΙΚΑ (παίρνει το τσιγάρο από τη MATINA). Και αν... είμαι απελπισμένη;

MATINA (παίρνει το τσιγάρο από την ΓΥΝΑΙΚΑ). Άσ' τον να τσιγαριστεί.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Με αυτά ρίζατε τον άντρα σας;

MATINA. Τον άντρα μου; Από αυτόν έμαθα ό,τι ξέρω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο πρώτος σας ήταν;

MATINA. Και ο τελευταίος μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αποκλείεται να είναι ο μοναδικός.

MATINA. Πολύ μιλάς. Στους άντρες δεν αρέσουν οι πολυλογούδες.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μούγκα νά 'μαι;

MATINA. Απλώς να μιλάς λίγο. Τους αρέσει το μυστήριο, τους εκστασιάζει. Και να χαμογελάς, να γελάς με τα αστεία του. Να αφήνεις... πονηρά υπονοούμενα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πονηρά;

MATINA. Μην μου πεις ότι δε ξέρεις τίποτα; Τόσο άμαθη; Παρθένα είσαι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν είναι αυτό...

MATINA. Τότε τι είναι; Κατάλαβα. Προτιμάς τις ξεπέτες.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία.

MATINA. Ψεκάστε, σκουπίστε, τελειώσατε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Έχετε κάτι άλλο να μου δείξετε ή... τελειώσατε;

MATINA. Μη μου βιάζεσαι, το φλερτ είναι τέχνη. (Κάθεται πάνω στο τραπέζι και κάθεται σταυροπόδι με γυρισμένο το σώμα προς τα αριστερά.) Κάθισε. (Η ΓΥΝΑΙΚΑ πηδά πάνω στο τραπέζι.) Όχι σα να πηδάς σε καρότσα. (Η MATINA κατεβαίνει και ξανανεβαίνει.) Με χάρη, με θηλυκότητα.

Παύση.

MATINA. Ανάλαφρα, σα να είσαι πούπουλο και σε παίρνει και σε φέρνει εδώ ο άνεμος. (Η ΓΥΝΑΙΚΑ ανεβαίνει με κομπόχτη στο τραπέζι.) Μπράβο... Κλειστά τα πόδια. Βιάζεσαι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία...

MATINA. Σταυροπόδι. Και το σώμα γυρισμένο προς το μέρος του, να φαίνεται το μπούτι. Κοίτα με. Στα μάτια. Μη φοβάσαι την οπτική επαφή. Προσοχή μην το παρακάνεις. Παν μέτρον άριστον. (Βάζει το τσιγάρο στο στόμα της ΓΥΝΑΙΚΑΣ, η οποία καπνίζει νευρικά.) Πιο αργά. (Παίρνει το τσιγάρο και το βάζει ανάμεσα στον δείκτη και το μεσαίο δάχτυλο της ΓΥΝΑΙΚΑΣ. Φτιάχνει την στάση του καρπού και χεριού.) Λυγισμένος ο καρπός. Στις εβδομήντα μοίρες. Ποιο μπούτι δείχνεις; Το δεξί, ωραία. Το δεξί σου χέρι, λοιπόν, και ποτέ προς τα κείνον. Μην τον πνίζουμε στην κάπνα. Εισπνέεις αργά και εκπνέεις με κλειστό το στόμα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Με κλειστό να φάω την κάπνα;

MATINA. Θα σου φύγει μετά, που θα φας κάτι καλύτερο.

ΓΥΝΑΙΚΑ (ανοίγει τα πόδια της). Τελειώσαμε;

MATINA (κλείνοντας τα πόδια της ΓΥΝΑΙΚΑΣ). Κάτι ακόμα...

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία. Τα χέρια σας.

MATINA (γελώντας). Ένα παράδειγμα σου δείχνω για το τι δεν πρέπει να κάνεις. (Σηκώνεται.) Ίσιο το κορμί, χαλαροί οι ώμοι.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ισιώνεται, κουνά τους ώμους της, γέρνει στα αριστερά.

MATINA. Πιασμένη είσαι; Χαλάρωσε.

Η MATINA ισιώνει το κορμί της ΓΥΝΑΙΚΑΣ και της κάνει μασάζ στους ώμους.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όταν φύγουμε εμείς, θα έρθουν άλλοι;

MATINA. Πάντα έρχονται.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν δεν φύγουμε;

MATINA. Όλοι φεύγουν.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η κυρία Δήμητρα δεν έφυγε.

MATINA. Στο τέλος, όμως, έφυγε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποιο είναι το τέλος;

MATINA. Ό,τι έχει μια αρχή έχει και ένα τέλος.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποιος ορίζει το τέλος;

MATINA. Ο Θεός, η φύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ (*χαμηλόφωνα*). Αν το αρνηθούμε;

MATINA. Τι είπες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν... το αρνηθώ;

MATINA. Τη φύση, τον Θεό;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν αρνηθώ να φύγω.

MATINA. Για ποιον λόγο να αρνηθείς; Τόσο πολύ σου αρέσει να δουλεύεις εδώ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μπορεί να μου αρέσει, με ρωτήσατε ποτέ;

MATINA. Μα τι μπορεί να είναι καλύτερο από ένα νέο ξεκίνημα, μια νέα ζωή;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Με ρωτάτε;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θέλετε να μάθετε;

MATINA. Το άγχος μιλάει, θα σου περάσει. Κάνε μια τζούρα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν είμαι αγχωμένη.

MATINA. Εγώ στη θέση σου θα ήμουνα. Πρώτη φορά να φλερτάρεις άντρα πρέπει να είναι... δύσκολο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Υπάρχουν και δυσκολότερα.

MATINA. Δεν είσαι αγχωμένη; Ούτε τόσο δα;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Άλλα πράγματα με αγχώνουν.

MATINA. Όπως; (*Η ΓΥΝΑΙΚΑ σηκώνεται, παίρνει το τσιγάρο από το χέρι της MATINAS και απομακρύνεται.*) Ψέματα θα ήταν αν έλεγα πως σε καταλαβαίνω. Ποτέ δεν έχω φλερτάρει. Ο άντρας μου έκανε την πρώτη κίνηση... και από τότε δε σταμάτησε. Αυτός έχει τον πρώτο λόγο στα πάντα. Είναι, βέβαια, βολικό να κάνει ο άλλος την αρχή. Δεν έχουν πολλές αυτή την πολυτέλεια. Αυτό αξίζει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο υπάρχει εδώ μέσα. Να έχεις κάποιον που να κάνει την αρχή για σένα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σας ρώτησε ποτέ;

MATINA. Τι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν θέλετε να κάνετε εσείς το πρώτο βήμα.

Παύση.

MATINA. Ο άντρας μου είναι τζέντλεμαν, και οι τζέντλεμαν ανοίγουν την πόρτα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σας ρώτησε ποτέ ή την άνοιξε με το έτσι θέλω και αντί να βρεθείτε σε παλάτι, όπως σας έταξε, βρεθήκατε σε φυλακή και την έκλεισε και πέταξε και το κλειδί;

MATINA (*γελά*). Για φυλακή σου φαίνεται;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν έχουν όλες οι φυλακές κάγκελα.

MATINA. Αν τόσο μας σιχαίνεσαι, γιατί θες να μείνεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν... σας σιχαίνομαι...

MATINA. Τι είπες;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ πλησιάζει, βάζει το μαλλί της MATINAS πίσω από το αυτί της και γέρνει στο αυτί της. Μπαίνει ο ΜΑΤΕΟ. Η ΓΥΝΑΙΚΑ κάνει πίσω, ξεφυσά και πετά το τσιγάρο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι στον διάολο θες;

ΜΑΤΕΟ (*πατά το τσιγάρο, με μια ανάσα στη MATINA, χαμογελώντας*). Πώς είστε, κυρία Ματίνα; Καλά; Πάντα καλά. (*Τραβά την ΓΥΝΑΙΚΑ πέρα.*) Αλλού δε θάπρεπε να είσαι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσύ δεν είπες μ' ένα συμπάρο δυο τρυγόνια;

MATINA (*δυνατά*). Μην την πιέζεις, άλλον θέλει.

ΜΑΤΕΟ (*πλησιάζει γρήγορα*). Ορίστε, κυρία Ματίνα;

MATINA. Δε σε θέ—

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κυρία.

MATINA. Αν δεν του το πεις, θα του το πω εγώ.

MATEO. Να... μου πει τι;

MATINA. Δε σε γουστάρει, γουστάρει άλλον.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Α, καλά...

Η ΓΥΝΑΙΚΑ κάθεται.

MATEO. Τι εννοείτε, κυρία Ματίνα;

MATINA. Έφαγες πόρτα, χώνεψέ το.

MATEO. Αν δεν γουστάρει εμένα, ποιον γουστάρει δηλαδή;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί το συζητάμε τώρα αυτό;

MATINA. Πρέπει να βάλεις όρια. Πώς θα προχωρήσεις αν σε κυνηγά;

MATEO. Ωστε η δεσποινίς γουστάρει τα τεκνά;

MATINA. Ο νέος είναι ωραίος.

MATEO. Καθόλου δεν σας ενδιαφέρει ο εσωτερικός κόσμος;

MATINA. Δεν είναι ψυχολογία το σεξ.

MATEO. Μπορεί να πέσει σε τρελό.

MATINA. Δεν υπάρχουν τρελοί εδώ.

MATEO. Δε συνηθίζουν να βγαίνουν οι τρελοί με ένα «είμαι τρελός» γραμμένο στο κούτελο.

MATINA. Μιλάει η απόρριψη.

MATEO (στην ΓΥΝΑΙΚΑ). Γιατί δε μιλάς;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Να πω τι;

MATINA. Δε θα σου δώσουμε εξηγήσεις.

MATEO. Κυρία Ματίνα, τη ρίχνετε στους λύκους.

MATINA. Κανίβαλος είναι;

MATEO. Έχει λόγο που ήρθε εδώ. Τον άκουσα να μιλά με κάποιον.

MATINA. Ποιον;

MATEO (στην ΓΥΝΑΙΚΑ). Μίλα κι εσύ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ναι... κάτι λέγανε...

MATINA. Τι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κάτι για μια δουλειά.

MATINA. Ξυλουργός είναι ο άνθρωπος.

MATEO. Εμάς θα πελεκίσει έναν-έναν.

MATINA. Χθες τον γνωρίσατε και σήμερα τον δικάζετε.

MATEO. Κυρία Ματίνα, σας λέω αυτός έχει σκοπό να μας ξεκάνει. Μυρίστηκε λεφτό και μπήκε.

MATINA. Αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου.

MATEO. Αν περιμένετε να σας σφάξει πρώτα, σωθήκατε.

MATINA. Πώς μιλάς έτσι;

MATEO. Κυρία Ματίνα...

MATINA. Φαίνεται τίμιος άνθρωπος.

MATEO. Αυτό που κρατά δεν είναι ο Τίμιος Σταυρός.

Ακούγονται βήματα να πλησιάζουν. Ο ΜΑΤΕΟ τραβά τη ΜΑΤΙΝΑ, που αντιστέκεται, πίσω από το τραπέζι, της κλείνει το στόμα και κάθονται κάτω. Μπαίνει ο ΑΝΤΡΑΣ.

ΣΚΗΝΗ 8

ΑΝΤΡΑΣ. Εδώ είσαι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κάτσε.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν έχουμε κάτι να πούμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Έχεις δουλειά; *(Πλησιάζει αργά.)* Τι έχεις να κάνεις σε ξένο σπίτι;

ΑΝΤΡΑΣ. Έξω–

ΓΥΝΑΙΚΑ. Βρέχει. Λοιπόν;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κάτσε. Δεν μπορέσαμε να μιλήσουμε την προηγούμενη φορά. *(Γυρίζει, καθώς ο ΑΝΤΡΑΣ κλείνει την πόρτα και μένει εκεί με γυρισμένη την πλάτη.)* Καπνίζεις; *(Κάνει νόημα με το χέρι της στον ΜΑΤΕΟ, ο οποίος της πετά ένα πακέτο τσιγάρα.)* Άκουσα ότι είσαι καλλιτέχνης. *(Βγάζει δυο τσιγάρα και πετά το πακέτο κάτω από το τραπέζι.)* Οι καλλιτέχνες δεν είναι ελεύθερα πνεύματα; *(Κάνει νόημα με το χέρι της στον ΜΑΤΕΟ, ο οποίος της πετά έναν αναπτήρα.)* Τα ελεύθερα πνεύματα καπνίζουν. *(Ο ΑΝΤΡΑΣ την πλησιάζει. Η ΓΥΝΑΙΚΑ τού δίνει το τσιγάρο και το ανάβει μόνος του. Εκείνη βάζει το τσιγάρο στο στόμα της και κοιτάζει επίμονα τον ΑΝΤΡΑ, ο οποίος της το ανάβει, μόλις το βλέμμα του σμίγει με το δικό της. Η ΓΥΝΑΙΚΑ κάθεται στο τραπέζι.)* Δε σου φαίνεται περίεργο που αυτό το δωμάτιο δεν έχει παράθυρα;

ΑΝΤΡΑΣ. Έχω δει πιο περίεργα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σαν τι;

ΑΝΤΡΑΣ. Δε θα καταλάβεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κι εγώ έχω ζήσει στον δρόμο.

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Παράξενο σου φαίνεται;

ΑΝΤΡΑΣ. Έχεις γίνει ένα με... με το σπίτι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Υπηρέτρια είμαι, τι περίμενες;

ΑΝΤΡΑΣ. Ή... πάντα έτσι ήσουν;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εδώ δεν πρέπει να ξεχωρίζεις.

ΑΝΤΡΑΣ. Δηλαδή δεν πρέπει να είσαι ο εαυτός σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για το κοινό καλό. *(Ο ΑΝΤΡΑΣ γελά.)* Τι σκέφτηκες; Κάποια αστεία ιστορία;

ΑΝΤΡΑΣ. Δε θα καταλάβεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μου αρέσουν τα αστεία.

ΑΝΤΡΑΣ. Όπως και να το πείτε, η ουσία είναι μία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πες μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Κανείς δε σας καταλαβαίνει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ρώτα με ό,τι θες.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν υπάρχει κάτι που να μην ξέρω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποτέ δε ξέρεις, μπορεί να σε εκπλήξω.

ΑΝΤΡΑΣ. Πίσω απ' τις λέξεις κρύβεστε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν έχουμε κάτι να κρύψουμε.

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πιστεύεις ότι έχουμε κάτι να κρύψουμε;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όλοι έχουν μυστικά.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν είναι όλοι σαν εσάς.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εσύ δεν έχεις μυστικά; Ούτε ένα;

ΑΝΤΡΑΣ. Θα μου έλεγες το μυστικό σου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Είμαι ανοιχτό βιβλίο.

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί είσαι εδώ;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μάντεψε.

ΑΝΤΡΑΣ. Κλέφτρα είσαι; Παίζεις την καλή για να κλέβεις την κυρία; Ή στοχεύεις πιο ψηλά;

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Την θέση της κυρίας;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όποιος στοχεύει ψηλά καίγεται.

ΑΝΤΡΑΣ. Ήδη είμαστε στην κόλαση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εδώ είναι καλύτερα απ' έξω. Διαφωνείς;

ΑΝΤΡΑΣ. Ούτε παράθυρα δεν έχετε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν δεν σου αρέσει η αρχιτεκτονική μας, γιατί δεν φεύγεις;

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Βρέχει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για μια βροχή πουλάς τα ιδανικά σου;

ΑΝΤΡΑΣ. Πες ότι εγώ πούλησα την ψυχή μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για τι;

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ για τι την πούλησες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ακολουθώ την καρδιά μου. Αν είναι έγκλημα αυτό, κλείσε με μέσα.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι σου λέει η καρδιά; Χαίρεται να βλέπει έτσι την κυρία σου;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί σ' ενδιαφέρει η κυρία;

ΑΝΤΡΑΣ. Πώς να μην μ' ενδιαφέρει ο άλλος;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όταν ξημερώσει, θα φύγεις, δε θα την ξαναδείς.

ΑΝΤΡΑΣ. Αλλά θα ξέρω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μπορείς να κάνεις τα στραβά μάτια.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν μπορώ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν υπάρχει δεν μπορώ.

ΑΝΤΡΑΣ. Θα με τρώνε οι σκέψεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Να μην σκέφτεσαι τότε.

ΑΝΤΡΑΣ. Εύκολο για σας.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Νομίζεις ότι εμείς κοιμόμαστε τα βράδια;

ΑΝΤΡΑΣ. Όποιος δεν σκέφτεται, κοιμάται σαν πουλάκι.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μάτι δεν κλείνουμε.

ΑΝΤΡΑΣ. Ένα ξενύχτι δεν πιάνεται.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι θες;

ΑΝΤΡΑΣ. Άνθρωπος που δεν σκέφτεται δεν ζει.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο άνθρωπος ζει όταν αποκτήσει αυτό που επιθυμεί.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν είναι το παν τα λεφτά.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Υπάρχουν και άλλα πέρα απ' τα λεφτά. Τι είναι αυτό που επιθυμείς;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν θα πουλήσω την ψυχή μου στον διάβολο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η βάνουση ζωή είναι θέλημα Θεού;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν χρειάζεται να βασανίζεσαι για να ζεις.

ΑΝΤΡΑΣ. Μου ζητάς να ξεχάσω;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν είναι τόσο δύσκολο όσο νομίζεις.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν είμαι χρυσόψαρο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μπροστά σ' αυτό που επιθυμούμε όλοι γινόμαστε χρυσόψαρα.

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ έγινες χρυσόψαρο; Δεν έχεις κάτι που πρέπει να θυμάσαι; Κάποιον που δεν πρέπει να ξεχάσεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί να θυμάμαι κάποιον που με ξέχασε;

ΑΝΤΡΑΣ. Ποιος σε ξέχασε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όλοι στην θέση μου το ίδιο θα έκαναν.

ΑΝΤΡΑΣ. Θα έκαναν κακό;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν είναι κακό να κάνεις τα στραβά μάτια.

ΑΝΤΡΑΣ. Άλλο να κλείνεις τα μάτια και άλλο να βάζεις το χεράκι σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν θα βγάλω τα ματάκια μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Τι κάνεις στην κυρία;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Την φροντίζω.

ΑΝΤΡΑΣ. Βάζοντας χέρι στην αγωγή της;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σάκχαρο έχει.

ΑΝΤΡΑΣ. Μπορώ να την δω;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποια;

ΑΝΤΡΑΣ. Την κυρία.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κοιμάται.

ΑΝΤΡΑΣ. Δε θα την ξυπνήσω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ο παραμικρός θόρυβος μπορεί να την αναστατώσει. Κοιμάται ελαφριά.

ΑΝΤΡΑΣ. Τελικά... τόσο πολύ σε ενδιαφέρει;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η κυρία μου είναι.

ΑΝΤΡΑΣ. Από πότε κάνουν οι υπηρέτριες τις κυράδες τους μάνιο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Φοβάσαι μην την πνίξω;

ΑΝΤΡΑΣ. Απλώς μου φαίνεται παράξενο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Θέλεις να μάθεις για τι είμαι εδώ; Θα σου πω.

Μεγάλη παύση.

Για να μάθω πού κατέληξε η μάνα μου.

ΑΝΤΡΑΣ. Άρα δεν ξέχασες.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Όχι, δεν ξέχασα. Φχαριστημένος;

ΑΝΤΡΑΣ. Από πότε έχεις να την δεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Σειρά σου τώρα. Γιατί είσαι εδώ; Για να φας τα λεφτά;

ΑΝΤΡΑΣ. Αν είναι από βούτυρο, ευχαρίστως.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Το ομολογείς;

ΑΝΤΡΑΣ. Ναι, είμαι εθισμένος στο βούτυρο. Έχετε καραμέλες βουτύρου;

ΓΥΝΑΙΚΑ (ειρωνικά). Για μια χούφτα καραμέλες σκότωσες τον κύριο; Η κυρία Καίτη ζει ή δεν της χαρίστηκες; Αλλά πώς ήξερες πότε θα λείπουν, πώς να μπεις μέσα και την κατάσταση της κυρίας; Ποιος σου το είπε; Η κυρία Δήμητρα; Μαζί είστε στο κόλπο ή... την βασάνισες μέχρι να λυγίσει και μετά τη σκότωσες και την—

ΑΝΤΡΑΣ. Τι ξέρεις για την κυρία Δήμητρα;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Από πού ξέρεις την κυρία Δήμητρα;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν την ξέρω, αλλά γιατί να έχω κάνει κακό σε μια αθώα γυναικούλα;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί τέτοιος είσαι.

ΑΝΤΡΑΣ. Παλαβή είσαι;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δουλειά μου είναι να ξέρω ποιους βάζουμε στο σπίτι.

ΑΝΤΡΑΣ. Για τους άλλους ν' ανησυχείς.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν υπάρχουν άλλοι εδώ, μόνο... εσύ κι εγώ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ τσιμπά το μάγουλο του ΑΝΤΡΑ παιχνιδιάρικα και γελά, ενώ ο ΑΝΤΡΑΣ τρίβει το μάγουλό του σαστισμένος.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ή... είσαι μπάτσος;

Ο ΑΝΤΡΑΣ γελά.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μπάτσος είσαι, ε;

ΑΝΤΡΑΣ. Σιγά μην είμαι με τα γουρούνια.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τα γουρούνια χώνονται στα σκατά.

ΑΝΤΡΑΣ. Αν ήμουν μπάτσος, θα βλέπατε τώρα τα κάγκελα της φυλακής.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν δεν μιλήσεις σε κανέναν, θα κανονίσω εγώ να μείνεις όσο θέλεις για την... έρευνά σου. Και μπορώ να... σου δώσω ό,τι τραβά η όρεξή σου. Και ως χειρονομία καλής πίστεως, θα σου απαντήσω ειλικρινά σε μια ερώτησή σου.

ΑΝΤΡΑΣ (ψιλογελά). Ειλικρινά;

ΓΥΝΑΙΚΑ (στο αντί του). Στην ζωή μου. Κι εσύ; Πρέπει να μου αποδείξεις ότι μπορώ να σ' εμπιστευτώ.

ΑΝΤΡΑΣ. Δε θα σε μπλέξω στην υπόθεση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν μου αρκεί.

ΑΝΤΡΑΣ. Ορκίζομαι στην... στην ζωή μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ (κάνει αέρα με το χέρι της). Αχ... Ζέστη δεν κάνει;

ΑΝΤΡΑΣ. Τι χάπια παίρνει η κυρία;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Για το σάκχαρο.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν το νομίζω.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν με πιστεύεις;

ΑΝΤΡΑΣ. Καλά, εσύ μπορεί να είσαι αφελής και να σ' έπιασαν κορόιδο.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν ξέρω τι της δίνω;

ΑΝΤΡΑΣ. Εσύ αγόρασες τα χάπια;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η κυρία Καίτη.

ΑΝΤΡΑΣ. Άρα δεν ξέρεις τι χάπια είναι.

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Εμένα να με πιάσουν κορόιδο;

ΑΝΤΡΑΣ. Παθαίνει συχνά αυτές τις... τις κρίσεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Από τότε που την γνώρισα έτσι είναι.

ΑΝΤΡΑΣ. Πότε την γνώρισες;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πέρσι.

ΑΝΤΡΑΣ. Ο Ματέο;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Γιατί δεν ρωτάς τον ίδιο;

ΑΝΤΡΑΣ. Τώρα ρωτάω εσένα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ σηκώνεται, σηκώνει τα μαλλιά της και κάνει αέρα με το χέρι της.

ΑΝΤΡΑΣ. Μαζί ήρθατε;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μία ερώτηση είπαμε.

Παύση.

ΑΝΤΡΑΣ. Από σήμερα δε θα της τα ξαναδώσεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν της τα κόψουμε, μπορεί να χειροτερέψει.

ΑΝΤΡΑΣ. Αυτό μένει να το δούμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τελικά πώς θα μου ξεπληρώσεις την χειρονομία της καλής μου πίστης;

ΑΝΤΡΑΣ. Ορκίστηκα στην ζωή μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν θέλω την ζωή σου. *(Χαϊδεύει το πρόσωπο του ΑΝΤΡΑ, ο οποίος αναστατωμένος σηκώνεται.)* Για πού τόβαλες;

ΑΝΤΡΑΣ. Για κατούρημα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ κοιτά τον ΜΑΤΕΟ, ο οποίος της κάνει νόημα.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δι-δικαιολογίες.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ τρέχει και μπαίνει μπροστά στην πόρτα.

ΑΝΤΡΑΣ. Καλεί η φύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κι εμένα το ίδιο.

Ο ΜΑΤΕΟ κάνει νόημα στην ΓΥΝΑΙΚΑ.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Αν φύγεις, δε θα μάθεις για ποιον λόγο είμαι εδώ.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν μ' ενδιαφέρει.

ΓΥΝΑΙΚΑ *(όσο προχωρά, ο ΑΝΤΡΑΣ οπισθοχωρεί)*. Ήρθα... για να μάθω... πού βρίσκεται... *(Ο ΑΝΤΡΑΣ στριμώχνεται στην κορυφή του τραπέζιού από την ΓΥΝΑΙΚΑ. Η ΓΥΝΑΙΚΑ στηρίζει άγαρμπα το χέρι της στο τραπέζι. Κοιτάζονται. Ο ΜΑΤΕΟ κάνει νόημα στην ΓΥΝΑΙΚΑ. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ανοιγοκλείνει τα μάτια της, δαγκώνοντας τα χείλη της. Σκάει ένα χαμογέλο στον ΑΝΤΡΑ.)* Δεν... έχεις...

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Τι τρέχει με σένα;

Παύση.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Κάν' το.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν...

ΓΥΝΑΙΚΑ (*αναστατωμένη*). Μόνοι είμαστε, κανείς δεν μας βλέπει.

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν είσαι καλά.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Ποιος... άντρας λέει όχι στο σεξ;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Δεν σου σηκώνεται;

ΑΝΤΡΑΣ. Γιατί να...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Πώς σου αρέσει, τι θες να κάνω;

ΑΝΤΡΑΣ. Μην...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Άχνα δεν θα βγάλω.

ΑΝΤΡΑΣ. Μην μ' ακουμπάς!

Ο ΑΝΤΡΑΣ την σπρώχνει την ΓΥΝΑΙΚΑ. Χαμηλώνουν τα φώτα.

ΣΚΗΝΗ 9

Χαμηλό ψυχρό φως φωτίζει τον ΑΝΤΡΑ, ο οποίος κάθεται με σκυμμένο το κεφάλι μπροστά σε μια καρέκλα, και τον ΜΑΤΕΟ, ο οποίος παίρνει μια καρέκλα και την βάζει κολλητά στην πλάτη της καρέκλας του ΑΝΤΡΑ. Κάθεται και ανάβει ένα τσιγάρο. όρθιος ντυμένος με ρούχα παραλλαγής.

ΜΑΤΕΟ. Δεν την λες και άσχημη. Τρώγεται, δεν τρώγεται; Τότε, τι έπαθες; Είσαι χορτοφάγος, νηστεύεις; (Γελά.) Έχεις μπερδέψει τα κρέατα. Άλλο το κρέας της γυναίκας και άλλο το κρέας της αγελάδος. Αν είναι να νηστεύεις, να νηστεύεις από το κρέας, όχι από το σεξ. Ακόμα και του παπά το παιδί χορταίνει κρέας.

Παύση.

Ή είσαι άρρωστος; Δεν σου κάνει κούκου; Και έτσι να είναι, πρέπει να ικανοποιήσεις την γυναίκα. Άντρας που δεν ικανοποιεί μια γυναίκα, δεν αξίζει να λέγεται άντρας. Ας είναι και του θανατά. Σε εμάς στηρίζεται η ευτυχία τους.

Παύση.

Το σεξ... κάνει θαύματα... μέχρι και νεκρούς ανασταίνει. Αν ο κόσμος έκανε σεξ, δε θα είχαν δουλειά οι ψυχολόγοι.

Παύση.

Πρέπει να τιμάμε τα παντελόνια μας. Για μας φτιάχτηκαν άλλωστε, για να προστατεύουμε τον ανδρισμό μας. Αν θες να κρατήσεις το μούσι, πρέπει να το τιμάς, να το υπηρετείς, να το σέβεσαι. Το μούσι είναι ευθύνη, όχι παίξε-γέλασε. Το μούσι είναι σαν την γυναίκα – αν δεν το περιποιηθείς, θα σε γδάρει. Αν αφήσεις το μούσι να σε γδάρει, αργά ή γρήγορα το ίδιο θα κάνει και η γυναίκα. Και όταν αφήνεις μια γυναίκα να σε κάνει ό,τι θέλει και να προσβάλλει τον ανδρισμό σου, τι είσαι; Ένα τίποτα είσαι. (Σηκώνεται και στέκεται μπροστά στον ΑΝΤΡΑ. Ξύνει το αυτί του.) Ή... είσαι αδελφή; (Ο ΑΝΤΡΑΣ τσιμπά την παλάμη του.) Αυτός είναι ο άντρας ο σωστός; Αυτός που αύριο-μεθαύριο θα κληθεί να προστατέψει το γένος μας; Με τι μούτρα; Ρεζίλι των σκυλιών θα γίνουμε. (Ο ΜΑΤΕΟ σκύβει μπροστά του.)

Αλλά... δεν το θέλεις, έτσι; Προσπαθείς απλά να αναπληρώσεις την απουσία του πατέρα σου στην συντροφιά άλλων... (Ο ΜΑΤΕΟ σηκώνεται και καπνίζει νευρικά.) Ξέρω την περίπτωσή σου. Νομίζετε ότι μπορείτε να μου κρυφτείτε, αλλά ξέρω ποιο είναι το τρωτό σας σημείο. Το μούσι δεν κάνει τον άντρα, αλλά να το έχεις και να μην είσαι άντρας, είναι χειρότερο και από αμάρτημα. Ξέρεις τι ρισκάρω και μόνο που βρίσκομαι εδώ μαζί σου; Το όνομά μου, την ίδια μου την ζωή. Αλλά, αλλά... το θεωρώ χρέος μου να σε βοηθήσω να ξαναβρείς τον δρόμο σου. Σαν την ανδρική αλληλεγγύη δεν έχει. (Στο αυτί του ΑΝΤΡΑ.) Αν εγκαταλείψουμε έστω και έναν από 'μάς, δεν αξίζει να λεγόμαστε άντρες.

Παύση.

Βέβαια, δεν μπορείς να σώσεις κάποιον που δε θέλει να σωθεί. (Ακουμπά το χέρι του στον ώμο του ΑΝΤΡΑ, λυγίζοντας το σώμα του προς τα εκείνον. Ο ΑΝΤΡΑΣ σηκώνει το βλέμμα του. Ο ΜΑΤΕΟ ζύνει το αυτί του.) Λοιπόν... θέλεις την βοήθειά μου; Μπορώ να καθαρίσω το όνομά σου, να αποκαταστήσω την τιμή και την εικόνα σου στα μάτια των αγαπημένων σου.

Παύση.

Σου έφαγε η γάτα τη γλώσσα; Θα βάλεις τα κλάματα; (Ο ΑΝΤΡΑΣ σκύβει το κεφάλι του.) Δεν μπορώ να σ' αφήσω έτσι να σε φάν' οι λύκοι. Δεν αξίζει να λεγόμαστε άντρες αν πάμε αμαχητί. Είναι κι αυτή μια μάχη που καλούμαστε να δώσουμε. (Ο ΜΑΤΕΟ βγάζει ένα λευκό φόρεμα από τη σιφονιέρα και πλησιάζει τον ΑΝΤΡΑ.) Φόρα το. (Πετά το φόρεμα στο πρόσωπο του ΑΝΤΡΑ.) Φόρα το, είπα! Βούκινο θες να γίνει; (Ο ΑΝΤΡΑΣ πάει να φορέσει το φόρεμα πάνω από τα ρούχα του.) Κανονικά. Βγάλε την μπλούζα! (Ο ΑΝΤΡΑΣ βγάζει βιαστικά την μπλούζα του και φοράει το φόρεμα.) Βγάλε το παντελόνι. Βγάλτ' το, είπα! (Ο ΑΝΤΡΑΣ βγάζει το παντελόνι και ο ΜΑΤΕΟ κοιτάζει τα πόδια του.) Πού είναι οι τρίχες σου; Τις έβαλες όλες στο κεφάλι. (Γελά.) Τα πιάνεις και κότσο; Μήπως φοράς σουτιέν; Άντρας λέγεσαι εσύ; Οι άντρες φοράνε παντελόνια. Πα-ντε-λό-νια. (Ο ΑΝΤΡΑΣ πάει να πάρει το παντελόνι του, ο ΜΑΤΕΟ τού το αρπάζει.) Πρέπει να σιγουρευτούμε. (Πετάει το παντελόνι μακριά.) Πέσε κάτω. Κάτω, είπα!

Ο ΑΝΤΡΑΣ πέφτει στα τέσσερα και ο ΜΑΤΕΟ βγάζει ρούχα παραλλαγής από τη σιφονιέρα, στέκεται ακριβώς πάνω από τον ΑΝΤΡΑ και του τα πετάει. Ο ΜΑΤΕΟ σχίζει το φόρεμα και

το μυρίζει, καθώς ο ΑΝΤΡΑΣ βιαστικά φορά τα ρούχα παραλλαγής. Μόλις ο ΑΝΤΡΑΣ ντύνεται, πέφτει ζανά στα τέσσερα. Ο ΜΑΤΕΟ πετά το φόρεμα και το τσιγάρο μπροστά στον ΑΝΤΡΑ, τα πατάει, παίρνει τις καρτέλες στην άκρη και γυρίζει στον ΑΝΤΡΑ με τα χέρια στις τσέπες του παντελονιού του. Ξύνει το κεφάλι του και βγάζει μια χούφτα καραμέλες βουτύρου.

ΜΑΤΕΟ (ξετυλίγοντας μια καραμέλα). Νάτη και η Αλίκη...

Αυτός είναι; Νόμιζα ότι ήταν ράδιο αρβύλα.

Την γυαλίζει την κάννη, σου λέω. Συνέχεια στην Καλλιόπη τον πετυχαίνω.

Στην Καλλιόπη;

(Μασώντας.) Δεν είναι γυναίκα, η τουαλέτα είναι. Περιμένεις το πλοίο της αγάπης; Δε θά 'ρθει σήμερα, κάτι... τού 'τυχε. (Γελά.)

(Θυμωμένα.) Σκάσε, δεν είναι για γέλια. Γύρευε πόσες κρυφές κυκλοφορούν ανάμεσά μας, μπορεί να μας κολλήσουν τίποτα... Αν μας πεις ποιες είναι, θα σ' την χαρίσουμε... σήμερα. (Γελά.)

(Σκύβει στον ΑΝΤΡΑ.) Σου αρέσει το γόπινγκ για να σ' τον δίνουν από πίσω;

(Σηκώνεται.) Λένε ότι τον παίρνει ο λοχαγός.

Ο λοχαγός;

Αυτός που μας κάνει καψόνια είναι κουνιστή;

Κουνιστή και λυγιστή.

Τις κρυφές να προσέχετε, παιδιά. Χρέος μας είναι να τις βρούμε, να προστατέψουμε τον κόσμο.

Παύση.

(Ξετυλίγοντας μια καραμέλα.) Κοίτα τον πώς τρέμει... σαν το ψάρι έξω απ' τη γυάλα.

Βέλαξες απ' τους πολλούς... αρραβώνες; (Γελά.)

(Αυστηρά.) Όρθιος, γιοτόμπαλο! Πουσάπ.

Ο ΑΝΤΡΑΣ με δυσκολία κάνει κάμψεις. Ο ΜΑΤΕΟ γελά.

(Πετώντας καραμέλες στον ΑΝΤΡΑ.) Μπου-ου!

Κοιτάτε την αερογάμη.

Ρε, πουσάπ είπαμε να κάνεις, όχι να γαμήσεις τον αέρα.

(Κάνει πουσάπ δίπλα στον ΑΝΤΡΑ.) Έτσι γίνεται, μισοχυσιά.

(*Σηκώνεται, ο ΑΝΤΡΑΣ πέφτει.*) Να φωνάξουμε την μαμάκα σου να σου αλλάξει πάνα;

(*Μπεμπεκίζοντας.*) Βουτυλομπεμπέ.

(*Φτύνει τον ΑΝΤΡΑ.*) Ντροπή του έθνους...

Θα σου 'λεγαπάρ' τον πούλο, αλλά φοβάμαι μην το πάρεις στα σοβαρά.

Μην του λες τέτοια και χαρεί και σ' τον χώσει.

(*Μέσα από τα δόντια του.*) Μην του μπαίνουν ιδέες...

Περιμένει πώς και πώς.

Μην τον κοροϊδεύετε, χρειάζεται την βοήθειά μας.

Δε θα κάνουμε ψυχοθεραπεία στην κάθε πούστρα.

(*Σκύβει.*) Ε, εσύ... (*Χτυπά με το δάχτυλό του το κεφάλι του ΑΝΤΡΑ.*) Ε, τσαπρ! Αν δε θες να μπεις στη ψειρού, θα κάνεις ό,τι σου πούμε. (*Ο ΑΝΤΡΑΣ κάθεται γονατιστός.*) Την βλέπεις εκείνη την μουνάρα απέναντι;

Την γριά τού δείχνεις;

Θα πάει με κάποια που ξέρει, να μάθει κάνα δυο πραγματάκια.

Μα αυτή θα του μείνει στα χέρια.

Ε, αν είναι η ώρα της, τουλάχιστον θα πάει ευτυχισμένη.

Και αν δεν του σηκωθεί;

Θα φτύσει και το γάλα της μάνας του. (*Χτυπά τον ΑΝΤΡΑ.*) Ακούς, μινάρα; Αν ως αύριο δεν έχεις στείλει την γριά στα ουράνια, θα σ' το πάρω το νεκροτάμπελο. Ούτε η μάνα σου δε θα σε αναγνωρίζει. (*Γελά.*)

Αν δεν την πάρεις την νύφη, θα σε ξουρίσουμε. (*Γελά.*)

(*Σηκώνει τον ΑΝΤΡΑ και τον χτυπά στον ώμο.*) Θα φύγεις από δω Γκοτζίλα.

Και θα πάρεις την Ροζαλία.

(*Φωνάζει στο βάθος.*) Ψάρι, έλα βγάλ' του το κεφάλι.

Περπατά εύθυμα γύρω από τον ΑΝΤΡΑ, τραγουδώντας:

Ακούω καμπάνες.

Τις καμπάνες της εκκλησιάς!

Ακούω λελεδόνια.

Και χελιδόνια.

Βλέπω στον ύπνο μου πλυντήρια.

Μήπως ήρθαν τ' απολυτήρια;

Βλέπω στον ύπνο μου ελάφια.

Απολύομαι πιλάφια!

(Χτυπώντας ρυθμικά παλαμάκια.) Λελέ, λελέ, λελέ! (Στον ΑΝΤΡΑ.) Πάμε! (Χτυπώντας ρυθμικά παλαμάκια.) Λελέ, λελέ, λελέ!

ΑΝΤΡΑΣ (χαμηλόφωνα). Λελέ, λελέ, λελέ... (Ο ΜΑΤΕΟ χτυπά ρυθμικά παλαμάκια με τα χέρια του ΑΝΤΡΑ, ο οποίος πιο δυνατά και ρυθμικά.) Λελέ, λελέ, λελέ.

ΜΑΤΕΟ. Απολελέ και τρελελέ!

ΣΚΗΝΗ 10

Χαμηλός φωτισμός. Στο τραπέζι υπάρχουν ποτήρια, μπουκάλια, δίσκοι και πιάτα με φαγητά και στην μέση ο επιτραπέζιος σταυρός. Μπροστά ο ΑΝΤΡΑΣ ξυρισμένος και γονατιστός κρατά στα χέρια του το φόρεμα.

ΑΝΤΡΑΣ (μονότονα). Μα... μαμά... μαμά...

Μπαίνει η ΜΑΤΙΝΑ, φορώντας ένα μαύρο μακρύ φόρεμα και ένα παλτό, και τρέχει προς το μέρος του.

ΜΑΤΙΝΑ. Παιδί μου; (Σκουπίζει το πρόσωπό του με το μανίκι της.) Τι έγινε; Θα πω στην κυρία Δήμητρα να σου πάρει κι άλλες καραμέλες.

Πάυση.

ΜΑΤΙΝΑ. Τι έχεις εκεί; Δώσ' το μου... να το δω μόνο θέλω... Πού το βρήκες;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν...

ΜΑΤΙΝΑ. Δικό σου είναι;

Πάυση.

ΜΑΤΙΝΑ. Σε χτυπήσανε;

ΑΝΤΡΑΣ. Δεν το ήθελα...

ΜΑΤΙΝΑ. Το ξέρω, μάτια μου... Πήγαινε εσύ και θα τα κανονίσει όλα η μαμά.

Πάυση.

ΜΑΤΙΝΑ. Πριν έρθει ο πατέρας σου.

ΑΝΤΡΑΣ (σκύβει, κρατώντας τα χέρια της ΜΑΤΙΝΑΣ). Συγγνώμη, συγγνώμη, συγγνώμη, συγγνώμη, συγγνώμη—

ΜΑΤΙΝΑ. Ηρέμησε...

ΑΝΤΡΑΣ. Συγγνώμη, συγγνώμη—

MATINA (τον αγκαλιάζει). Σήκω... Σήκω. Βγάλε τα ρούχα σου. Θα τα κανονίσει όλα η μαμά. (Ο ΑΝΤΡΑΣ βγάζει, τρέμοντας, τα ρούχα παραλλαγής. Η MATINA τον σκεπάζει με το παλτό της.) Πήγαινε να πλυθείς. (Σκουπίζει το πρόσωπο του ΑΝΤΡΑ με τα χέρια της.) Δεν είναι ώρα τώρα για κλάματα.

ΑΝΤΡΑΣ. Ο μπαμπάς;

MATINA. Θυμάσαι όταν ήσουν μικρός, που παίζαμε κρυφτό, πόσο γρήγορα και αθόρυβα έτρεχες; Τις καλύτερες κρυψώνες έβρισκες. Θα παίζουμε κρυφτό, όπως τότε. Θα μετρήσω ως το δέκα και εσύ πήγαινε να κρυφτείς. Βρες την καλύτερη κρυψώνα που υπάρχει και μην βγεις μέχρι να σου πω, εντάξει; (Η MATINA βάζει τα ρούχα στη σιφονιέρα και πηγαίνει στον τοίχο.) Ένα... δύο... (Ο ΑΝΤΡΑΣ βγαίνει.) Τρία... τέσσερα... (Μπαίνουν τρία ζευγάρια ΚΑΛΕΣΜΕΝΩΝ, επίσημα μαυροντυμένοι.) Πέντε... έξι... επτά... (Γυρίζει.) Καλώς ορίσατε. ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Άκουσα ο γιος σας πήγε φαντάρος;

MATINA. Ναι, το παιδί μου.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Καλός πολίτης τού εύχομαι.

ΟΛΟΙ ΟΙ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ. Καλός πολίτης!

MATINA. Κοπιάστε. Ο άντρας μου θα έρθει όπου να 'ναι.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Δεν τρώμε χωρίς τον οικοδεσπότη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Δεν είμαστε ζώα, έχουμε τρόπους.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Εάν αφήναμε να μας καταβάλουν τα ένστικτά τι θα γινόμασταν;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Ζούγκλα!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Όπως χαλιναγωγείς ένα άγριο άλογο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Όπως εκπαιδεύεις έναν άγριο σκύλο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Όλα όμορφα φαίνονται, πάντως, λαχταριστά-λαχταριστά.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Σου σπάνε την μύτη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Την γαλοπούλα εσείς την σφάζατε;

MATINA. Ναι...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Σαν της ελευθέρως βοσκής δεν έχει. Αυτές είναι γνήσιες, όχι σαν εκείνες απ' τα εργοστάσια.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Και όταν την έχει σφάζει ο οικοδεσπότης, είναι δέκα φορές νοστιμότερη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Ο τρόμος δίνει μια άλλη γεύση στο φαί.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Μία ανώτερη γεύση.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Λιώνει στο στόμα, λέμε.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Στέγνωσε το στόμα μου... Μπορούμε να πιούμε κάτι;

MATINA. Βεβαίως...

Η MATINA γεμίζει τα ποτήρια των ΚΑΛΕΣΜΕΝΩΝ.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Πώς φαίνεται ο στρατός στον γιο σας;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Σε λίγο πρέπει να απολύεται, σωστά;

ΟΛΟΙ ΟΙ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ (με τα ποτήρια ψηλά). Καλός πολίτης!

Πίνουν μια γουλιά.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Συγχαρητήρια! Πρέπει να είστε πολύ περήφανοι για αυτόν.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Όλα τα εύσημα σε εσάς, Ματίνα μου. Σε εσάς και στον σύζυγό σας, που μεγαλώσατε άριστα τον γιο σας.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Αρίστευσε στο σχολείο, στο κολέγιο, πήγε και στρατό και τώρα είναι κο-ΣΙ-Ι-Ο. Μακάρι και το δικό μας το τεμπελόσκυλο—

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Αγάπη μου...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Πρέπει να παίρνει πολλά λεφτά.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Το μυαλό σου συνέχεια εκεί. Ξεκόλλα λίγο. Αρκεί να είναι υγιής και ευτυχής. Σωστά δεν τα λέω, Ματίνα;

MATINA. Ναι...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Αυτό είναι το παν για μια μητέρα.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Χωρίς λεφτά δεν μπορείς να είσαι ούτε υγιής ούτε ευτυχής.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Δωροδοκείται ο θάνατος;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Τον αναβάλεις.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Γιατρεύεται η τρέλα;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Ο πεινασμένος και ο νυσταγμένος είναι οι χειρότεροι και απ' τους τρελούς. Ευτυχώς να λες που έχουμε ένα πιάτο φαΐ και μια στέγη.

Όλοι οι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ κάνουν τον σταυρό τους. Μπαίνει ο ΣΥΖΥΓΟΣ.

ΟΛΟΙ ΟΙ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ. Καλησπέρα σας.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Χίλια συγγνώμη για την καθυστέρηση. Έπρεπε να συνοδεύσω τον γιο μου στο αεροδρόμιο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Ήλιζα να τον δω σήμερα.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Η δουλειά τον καλεί.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Ίσως είναι αδιάκριτη η ερώτηση, αλλά... ξέρετε αν έχει... δεσμό;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Με την δουλειά του.

Όλοι οι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ γελάνε διακριτικά.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Όταν θελήσει να βρει δεσμό, σας προτείνω την κόρη μου.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Και η δική μου ενδιαφέρεται.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Μόλις τέλειωσε το σχολείο με άριστα. Μπουμπούκι.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Η μεγάλη μας κόρη τελειώνει την πρακτική της στην ιατρική. Καρδιοχειρουργός.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Και η μικρή μας μόλις άνοιξε το δικό της δικηγορικό γραφείο.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σας ευχαριστούμε για το ενδιαφέρον σας. Θα φροντίσω να σας ενημερώσω όταν έρθει η ώρα. Λοιπόν, ας ξεκινήσουμε το δείπνο.

Όλοι οι ΚΑΛΕΣΜΟΙ κάθονται στο τραπέζι διακριτικά.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Χριστέ ό Θεός, ευλόγησον την βρῶσιν και την πόσιν τῶν δούλων σου, ὅτι Ἄγιος εἶ, πάντοτε· νῦν και ἀει και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Κάνουν τον σταυρό τους και ξεκινούν να τρώνε μικρές μπουκιές. Μπαίνει η ΚΑΙΤΗ.

ΚΑΙΤΗ. Μήπως θα θέλατε να σας φέρω κάτι ακόμα;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Λίγο κρασάκι ακόμα.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Η νέα σας βοηθός;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Πολύ όμορφη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Δεν την παίρνεις για την εμφάνιση, αλλά για τις υπηρεσίες που προσφέρει.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Εάν τα έχει όλα, τόσο το καλύτερο, έτσι;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Έτσι είναι. Είμαστε πολύ τυχεροί που βρέθηκε στον δρόμο μας.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Πόσα θέλεις;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Δέκα χιλιάδες!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Έντεκα!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Δεκαπέντε!

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μας τιμάτε με τις προσφορές σας, αλλά δεν είναι προς πώληση. Μην απογοητεύεστε, έχουμε πολλές ακόμη, οι οποίες είναι εξίσου εξαιρετικές σε όλα τα επίπεδα.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Θα κάνουν ό,τι τους ζητήσουμε;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Δύσκολα βρίσκεις πρόθυμες γυναίκες τη σήμερον.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ό,τι θέλετε θα το έχετε.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Η προηγούμενη σάς εγκατέλειψε;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Αχάριστη.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Δεν έμεινε ικανοποιημένη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Όχι τίποτε άλλο, απλώς κρίμα για την γυναίκα σας που έπρεπε να τα βγάλει πέρα μόνη της.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Ειλικρινά θαυμάζω την υπομονή σας, κυρία Ματίνα. Δεν ξέρω πώς θα αντιδρούσα εάν η βοηθός μας μάς παρατούσε.

ΜΑΤΙΝΑ. Ναι...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Αλήθεια τώρα, γιατί έφυγε;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Άβυσσος η ψυχή της γυναίκας.

Η ΜΑΤΙΝΑ σηκώνεται, τεντώνει το χέρι της προς την μπουκάλα και ρίχνει τον επιτραπέζιο σταυρό και την μπουκάλα, λερώνοντας τους ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΥΣ.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Καταστροφή...

ΜΑΤΙΝΑ (κάθεται). Δεν έγινε τίποτα...

ΣΥΖΥΓΟΣ (σηκώνεται). Γιατί δεν προσέχεις;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Πού να δείτε χαΐρι με τέτοια γυναίκα;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Καταστροφή.

ΚΑΙΤΗ. Δεν θα ζητήσετε συγγνώμη;

ΜΑΤΙΝΑ. Δεν...

Ο ΣΥΖΥΓΟΣ σκουπίζει με μια πάνινη χαρτοπετσέτα τον σταυρό.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Γιατί δεν προσέχεις;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Φάτε πριν χαλάσουν.

Μπαίνει ο ΑΝΤΡΑΣ, φορώντας το παλτό της ΜΑΤΙΝΑΣ, η οποία πετάγεται από την θέση της. Σηκώνονται όλοι οι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Καλώς όρισες.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Καλός πολίτης.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Έρεψες...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Πώς σου φάνηκε ο στρατός;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Δεν σε πιάσανε κότσο, έτσι;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Γιατί να τον πιάσουνε κότσο; Αδελφή είναι;

Γελάνε.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Γι' αυτό το έκανες;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Σε ανακάλυψαν;

Μπαίνει ο ΜΑΤΕΟ ντυμένος λοχαγός και στέκεται στην πόρτα. Όλοι κάθονται προσοχή. Η ΜΑΤΙΝΑ τρέχει και αγκαλιάζει τον ΑΝΤΡΑ. Η ΚΑΙΤΗ πηγαίνει μπροστά.

ΚΑΙΤΗ. Τιμή και δόξα σε αυτόν τον ήρωα της πατρίδας, που δεν προστατεύει μόνο τα σύνορά μας, αλλά που μάχεται καθημερινά για τον άνθρωπο, μαζί με τον άνθρωπο. (Οι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ παίρνουν τα πιάτα τους και πλησιάζουν τη ΜΑΤΙΝΑ και τον ΑΝΤΡΑ, τσιμπολογώντας. Έδειξε απaráμιλλο σθένος, δεν δίστασε ούτε στιγμή, παρόλο που οι συνθήκες δεν ήταν υπέρ του.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Μπράβο!

ΚΑΙΤΗ. Έδωσε όλο του τον εαυτό, όλο του το είναι, για να σώσει τον συνάνθρωπό του. Για αυτόν δεν υπήρχε η λέξη αργά ή ποτέ. Ποτέ δεν σταμάτησε να ελπίζει. Στάθηκε ως πατέρας σε πολλούς που δεν είχαν πατέρα.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3 (ψιθυριστά). Τι εννοεί;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Σσςς.

ΚΑΙΤΗ. Υπήρξε το στήριγμά τους. (Ο ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2 βουρκώνει, καθώς τρώει λαίμαργα.) Όμως, τα λόγια και τις πράξεις στοργής, που πρόσφερε απλόχερα, δυστυχώς δεν άγγιξαν αυτόν τον νέο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Ένα χέρι ξύλο να στρώσει!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Βούρδουλας να μάθει να σέβεται.

ΚΑΙΤΗ. Αυτόν τον νέο με τις βαθύτατες πληγές που ποτέ δεν έκλεισαν. Αυτόν τον νέο που από το χέρι τον πήρε η ίδια του η μητέρα και τον έβγαλε από τον σωστό δρόμο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Μάνα να σου πετύχει.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Τέρας.

ΚΑΙΤΗ. Εν πλήρη αγνοία του πατέρα η μητέρα τράβηξε τον γιο της μαζί της στα βάθη της κατάθλιψης στην οποία έπεσε.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1 (γελώντας). Κατάθλιψη το λέμε τώρα;

ΚΑΙΤΗ. Ο εργατικός πατέρας κατέρρευσε, όταν επιτέλους έμαθε την αλήθεια.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Τον μαύρο...

ΚΑΙΤΗ. Ακόμα δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει πώς η γυναίκα, που παντρεύτηκε, με την οποία απέκτησαν τον μονάκριβο γιο τους, μπόρεσε να παραμελήσει και τους δύο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Είναι ευθύνη ο γάμος και η μητρότητα, μωρή.

ΚΑΙΤΗ. Όσο έθρεφε το εγώ της, άλλο τόσο έθρεφε τον δολοφόνο μέσα στον γιο της.

ΑΝΤΡΑΣ (στη ΜΑΤΙΝΑ). Μαμά;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Σιωπή!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Να είχες εμένα μάνα, θα σε έκανα άνθρωπο.

ΣΥΖΥΓΟΣ (ακουμπώντας τον ΑΝΤΡΑ με τον σταυρό). Γιατί επέστρεψες; Για την μάνα σου; Αυτή είναι η χαμένη, όσο έζησε, έζησε. Εσύ, νέο παιδί, αντί να βγεις να διασκεδάσεις, χώνεις την μύτη σου εκεί που δε σε σπέρνει. Δεν μπορούσες να κλείσεις το στόμα σου σαν την μάνα σου; Το καλό σας ήθελα. Το μόνο που είχατε να κάνετε ήταν να... είμαστε μια ευτυχισμένη οικογένεια. Γιατί χώνετε τη μύτη σας εκεί που δε σας σπέρνει;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Να τους την κόψουμε.

ΣΥΖΥΓΟΣ (στον ΑΝΤΡΑ). Το καλό σας θέλω...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Πώς θα μυρίζουν;

ΣΥΖΥΓΟΣ (στον ΑΝΤΡΑ). Ήθελα...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Όσο λιγότερο, τόσο το καλύτερο για μας. Φάτε, φάτε.

ΣΥΖΥΓΟΣ (στον ΑΝΤΡΑ). Τόσο δύσκολο σας ήταν να κάνουμε την ευτυχισμένη οικογένεια;

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Η μισή απόλαυση είναι στην μυρωδιά.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Και η άλλη μισή στον φόβο.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 2. Το στήσιμο είναι το παν.

Κάποιοι από τους ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΥΣ βάζουν από ένα τρόφιμο πάνω στον ΑΝΤΡΑ και στη ΜΑΤΙΝΑ, ενώ άλλοι ζωγραφίζουν τα πρόσωπά τους με σως.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 1. Λίγη περιποίηση θέλουν και θα είναι...

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Μούρλια!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 3. Πίνακας ζωγραφική!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 3. Αριστούργημα!

ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ 2. Ούτε ο Ντα Βίντσι τέτοια τέχνη.

ΚΑΛΕΣΜΕΝΗ 1. Πολλά συγχαρητήρια για το υπέροχο δείπνο.

Ο ΣΥΖΥΓΟΣ δίνει τον σταυρό σε έναν από τους ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΥΣ, οι οποίοι τον κοιτούν, και βγαίνει μαζί με την ΚΑΙΤΗ και τον ΜΑΤΕΟ. Οι ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ κοιτούν τον ΑΝΤΡΑ και τη ΜΑΤΙΝΑ, οι οποίοι πιάνονται χέρι-χέρι. Σβήνουν τα φώτα.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι ἐνέπλησας ἡμᾶς τῶν ἐπιγείων σου ἀγαθῶν· μὴ στερήσης ἡμᾶς καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας· ἀλλ' ὡς ἐν μέσῳ τῶν Μαθητῶν σου παρεγένου Σωτήρ, τὴν εἰρήνην διδοὺς αὐτοῖς, ἔλθε καὶ μεθ' ἡμῶν, καὶ σῶσον ἡμᾶς.

Στη μέση της σκηνῆς φωτίζεται μια γυάλα με δυο χρυσόψαρα. Το φως αργοσβήνει.

ΜΑΤΙΝΑ. Οχτώ... εννιά...

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΩΝΗ (από έξω). Θάνο, σου έφερα καραμέλες!

ΑΥΛΑΙΑ

Λεξιλόγιο¹

Αλίκη (σ. 119) = ο φαντάρος που υπηρετεί στο Πολεμικό Ναυτικό, θυμίζοντας την Αλίκη

Βουγιουκλάκη στην ταινία *Η Αλίκη στο Ναυτικό*. Υπονοείται ότι είναι θηλυπρεπής

Ράδιο αρβύλα (σ. 119) = οι αβάσιμες πληροφορίες που κυκλοφορούν στα στρατόπεδα

Την γυαλίζει την κάννη (σ. 119) = λέγεται για κάποιον που είναι ομοφυλόφιλος

Καλλιόπη (σ. 119) = η τουαλέτα του στρατοπέδου

Το πλοίο της αγάπης (σ. 119) = το απορριματοφόρο

Γόπινγκ (σ. 119) = η συλλογή των αποστίγαρων (γόπα) από το έδαφος

Βελάζω (σ. 119) = κουράζομαι

Αρραβώνας (σ. 119) = το σεξ των ομοφυλόφιλων ανδρών.

Γιοτόμπαλο (σ. 119) = ο φαντάρος που είναι είτε άοπλος είτε ανίκανος

Πουσάπ (σ. 119) = push-up, κάμψη

Αερογάμης (σ. 119) = αυτός που δεν εκτελεί κανονικά τις κάμψεις αλλά έχει τον κορμό και τα χέρια ακίνητα κουνώντας μόνο τη λεκάνη

Μισοχυσιά (σ. 119) = μισοριζιά

Ψειρού (σ. 120) = φυλακή

Νεκροτάμπελο (σ. 120) = το κολιέ που αναγράφει τα στοιχεία του φαντάρου

Ροζαλία (σ. 120) = χαρτί απόλυσης

Ψάρι (σ. 120) = ο νέος φαντάρος ή ο αφελής

Καμπάνες (σ. 120) = τιμωρία

Λελεδόνια (σ. 120) = απόλυση από τον στρατό

κο-ΣΙ-Ι-Ο (σ. 124) = co-CEO

¹ *slang.gr*, www.slang.gr/definitions (23/2/2024). *xaki.gr*, xaki.gr/stratitiki-argko (23/2/2024).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση.

- Ακρίτα Έλενα, «“Τη σκότωσε γιατί την αγαπούσε”», *in.gr*, 27 Ιανουαρίου 2020, www.in.gr/2020/01/27/apopsi/ti-skotose-giati-tin-agarouse (20/2/2024).
- Αντωνόπουλος Θοδωρής, «Ακύρωση Συνεδρίου Γονιμότητας: Μια “νίκη” με πολλές αναγνώσεις», *LiFO*, 14 Ιουνίου 2021, www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/akyrosi-synedrioy-gonimotitas-mia-niki-me-polles-anagnoseis (18/2/2024).
- «Κάθε γυναίκα δικαιούται να πει “όχι” οποτεδήποτε», *LiFO*, 14 Ιανουαρίου 2019, www.lifo.gr/prosopa/kathe-gynaika-dikaioytai-na-pe-ohi-opotedipote (20/2/2024).
- «Συζητώντας με την Ντέμπορα Κάμερον: Τι είναι φεμινισμός σήμερα;», *LiFO*, 15 Νοεμβρίου 2020, www.lifo.gr/culture/vivlio/syzitontas-me-tin-ntempora-kameron-ti-einai-feminismos-simera (18/2/2024).
- Αρμένη Έλσα Γ, «Ενδοοικογενειακή βία: Το θύμα, ο θύτης και οι επιπτώσεις της», *Psychology.gr - Η Πύλη Της Ψυχολογίας*, 11 Φεβρουαρίου 2019, www.psychology.gr/violence-abuse/916-endooikogeneiakh-via-to-thyma-o-thyths-kai-oi-epiptoseis-ths.html (19/2/2024).
- Βαϊουλής Κώστας, «Χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους: Τι ακριβώς εννοούμε;», *onlarissa.gr*, 1 Νοεμβρίου 2017, www.onlarissa.gr/2017/11/01/chorismos-ekklisias-ke-kratous-ti-akrivos-ennooume/ (16/2/2024).
- Βασιλάκη Ρόζα και λοιποί, «Μετά τη Χρυσή Αυγή: η διείσδυση και οι μεταμορφώσεις του ακροδεξιού τρόπου σκέψης», Βασιλάκη Ρόζα και Σουβλής Γιώργος (επιμ.), *Η Κανονικοποίηση του Ακροδεξιού Λόγου στην Ελλάδα: Φύλο, ΜΜΕ, Ένοπλες Δυνάμεις, Εκκλησία*, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Αθήνα 2021, σσ. 203- 222.
- Βέργου Ντάνι, «Η σκιώδης πανδημία της βίας κατά των γυναικών», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 12 Δεκεμβρίου 2021, www.efsyn.gr/nisides/323192_h-skiodis-pandimia-tis-bias-kata-ton-gynaikon (18/2/2024).
- Βιλιτσάνος Γεράσιμος, «Οργή Γεννηματά για Πρετεντέρη: “Δεν πήγε στην Βουλή γιατί είχε κομμωτήριο”», *News24/7*, 21 Μαΐου 2020, www.news247.gr/politiki/orgi-gennimata-gia-pretenteri-den-pige-stin-voyli-giati-eiche-kommotirio.7646417.html (17/2/2024).
- Βουγιούκα Έλλη και λοιποί, «Ομοεθνικισμός και φεμοεθνικισμός στην Ελλάδα: η δεξιοποίηση των έμφυλων πολιτικών ταυτότητας», Βασιλάκη Ρόζα και Σουβλής Γιώργος (επιμ.), *Η Κανονικοποίηση του Ακροδεξιού Λόγου στην Ελλάδα: Φύλο, ΜΜΕ, Ένοπλες*

Δυνάμεις, Εκκλησία, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ - Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα 2021, σσ. 33-69.

- Βρανάς Βασίλης, «Η επικοινωνιακή χρήση της θρησκείας από την άκρα Δεξιά», *The HuffPostGreece*, 19 Μαΐου 2020, www.huffingtonpost.gr/entry/e-epikoinoniake-chrese-tes-threskeias-apo-ten-akra-dexia_gr_5ec38464c5b6e78e4f754f66 (16/2/2024).

- Γκαβέας Δημοσθένης, «Σιωπηλή πανδημία: Η αφύπνιση», *HuffPostGreece*, 21 Δεκεμβρίου 2021, www.huffingtonpost.gr/entry/siopele-pandemia-e-afepnise_gr_61b876d3e4b08ff5793a50dd (18/2/2024).

- Γκόγκογλου Αφροδίτη, «Η κριτική στην εμφάνιση της Αχτσιόγλου δεν είναι πολιτικό σχόλιο αλλά σεξισμός», *ΕΘΝΟΣ*, 22 Ιουνίου 2022, www.ethnos.gr/opinions/article/213214/hkritikhsthnemfanishthsaxtsiogloydeneinaipolitikos-xolioallasexismos (17/2/2024).

- Γνώση Αναπτυξιακή Συμβουλευτική ΙΚΕ, «Στάσεις απόψεις για τις σύγχρονες μορφές βίας κατά των γυναικών», *Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση. Νέες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και προκλήσεις πολιτικής*, 3η έκδοση, Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, 2018, σσ. 62-66, digitalrepository.ekdd.gr/jspui/handle/123456789/129 (22/2/2024).

– «Συμπεράσματα της έρευνας σε φορείς», σσ. 72-73.

– «Συμπερασματικές παρατηρήσεις», σσ. 74-75.

- Δασκαλακοπούλου Ντίνα, «Η τριπλή δολοφονία της Άννας: της τρανς, της μετανάστριας, της γυναίκας», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 12 Ιουλίου 2023, www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/397219_i-tripli-dolofonia-tis-annas-tis-trans-tis-gynaikas-tis-metanastrias (20/2/2024).

- Κάββουρα Θωμάς, «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Οι εμπειρίες συμβούλων και στελεχών των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας», Βαΐου Ντίνα, και λοιποί (επιμ.), *Έμφυλη βία - Βία κατά των γυναικών*, σσ. 137-150.

- Καισαράτος Πάνος, «Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης: Όταν η τέχνη νικάει τον φόβο», *in.gr*, 26 Μαρτίου 2024, www.in.gr/2024/03/26/life/culture-live/festival-ntokimanter-thessalonikis-otan-texni-nikaei-ton-fovo (20/6/2024).

- Καμήλαλης Θάνος και Πουλή Κωνσταντίνος, «Για τη γυναικοκτονία της Άννα, τρανς μετανάστριας από την Κούβα: Η Α.Κουρουπού στο TPP», *YouTube*, από The Press Project, 11 Ιουλίου 2023, www.youtube.com/watch?v=ZRWbTRI55Lo(23/02/2024).

- Κανδαράκη Άννα, «Βία κατά των γυναικών: Γιατί οι γυναίκες δεν φεύγουν από τοξικές καταστάσεις», *YouTube*, από *OneTV*, 25 Νοεμβρίου 2019, www.youtube.com/watch?v=kDkkME3Ivw4 (20/2/2024).
- Κάσδαγλη Στέλλα και Μουρτζάκη Μαρία, «Μύθοι για τη σεξουαλική παρενόχληση» Δεν είναι αυτή η δουλειά μας. Σεξουαλική παρενόχληση κατά των γυναικών στην εργασία: Εξετάζοντας τον κλάδο επισιτισμού και τουρισμού, *ActionAid*, Αθήνα, 2020, σσ. 44-47, notpartofourjob.actionaid.gr (22/2/2024).
- Κιθαρά Τζένη, «Η κακοποίηση στην Ελλάδα», *Είμαι γυναίκα, γι' αυτό με σκοτώνεις: Έρευνα και μαρτυρίες για τη γυναικοκτονία και την έμφυλη βία*, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2022, σσ. 53-59.
- Κουκά Αναστασία, «Ροζ ελληνική σημαία: Ποια είναι η Γεωργία Λαλέ το έργο της οποίας αποσύρθηκε από ελληνικό Γενικό Προξενείο στη Νέα Υόρκη», *Πρώτο Θέμα*, 20 Δεκεμβρίου 2023, www.protothema.gr/culture/article/1447913/roz-elliniki-simaia-poia-einai-i-georgia-lale-to-ergo-tis-opoias-aposurthike-apo-elliniko-geniko-proxeneio-sti-neauorki (20/6/2024)
- Κουκλάδα Άντυ, «Δεν Είμαστε Όλες Εδώ, Λείπουν οι Δολοφονημένες», *Vice*, 25 Νοεμβρίου 2021, www.vice.com/el/article/4awvzm/den-eimaste-oles-edw-leipoun-oi-dolofonhmenes (18/2/2024).
- Κουλούρη Χριστίνα, «Φανατισμός, δογματισμός, συγκρότηση ταυτότητας: μια προσέγγιση στο λόγο των σχολικών εγχειριδίων», *Μνήμων*, τόμος 18, 1996, σσ. 143-156, doi:10.12681/mnimon.543.
- Κωνσταντάτου Ελένη, «Σοφία Μπεκατώρου: Η καταγγελία παραμένει Γολγοθάς για τα θύματα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13 Φεβρουαρίου 2022, www.tovima.gr/2022/02/13/society/sofia-mpikatorou-i-kataggelia-paramenei-golgothas-gia-ta-thymata (18/2/2024).
- Κωνσταντονόπουλος Κωνσταντίνος, «Αλεξία Καλτσίκη, Φιντέλ Ταλαμπούκα, πώς επιδρά στην ψυχή μας η βία;», *αθηνόραμα*, 29 Σεπτεμβρίου 2024, www.athinorama.gr/theatre/3021080/alexia-kaltsiki-fintel-talampouka-pos-epidra-stin-psuxi-mas-i-bia (20/6/2024).
- «Αναστασία Τσούτση, τι έχεις να πεις σε όσους ακόμη αναρωτιούνται "Γιατί τώρα";», *αθηνόραμα*, 5 Δεκεμβρίου 2023, www.athinorama.gr/theatre/3023717/anastasia-tsoutsi-ti-exeis-na-peis-se-osous-akomi-anarotiountai-giati-tora (20/6/2024).
- Λούκα Μαρία, «Για την Ελένη: Μάλλον ήρθε η ώρα να καταστραφεί ο κόσμος», *Στο Νησί*, 18 Μαΐου 2020, www.stonisi.gr/post/9058/gia-thn-elenh-mallon-hrthe-h-wra-na-katastrafei-o-kosmos (18/2/2024).

- Λούκα Μαρία, «Η θεσμική αδιαφορία για τις γυναικοκτονίες ως πολλαπλασιαστής τους», *News 24/7*, 26 Ιουνίου 2022, www.news247.gr/magazine/i-thesmiki-adiaforia-gia-tis-gynaikoktonies-os-pollaplasiasistis-tous (18/2/2024).
- Μάγρα Ηλιάννα, «Θύματα κακοποίησης μιλούν στην “Κ”»: Δεν ήξερα γιατί υπάρχω, δεν ήξερα ποια είμαι», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Ιανουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/society/561239662/thymata-kakopoiisis-miloun-stin-k-den-ixera-giati-yparcho-den-ixera-roia-eimai (20/2/2024).
- Μάγρα Ηλιάννα, «Το #MeToo έφτασε και στην Ελλάδα», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 8 Φεβρουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/society/561255481/to-metoo-eftase-kai-stin-ellada (20/2/2024).
- Μανταίου Βαρβάρα, «Γυναικοκτονίες / (Ούτε) Μία Λιγότερη», *Η Αυγή*, 25 Ιουνίου 2023, www.avgi.gr/koinonia/452441_oyte-mia-ligoteri?amp (19/2/2024).
- Μαργιώτη Χριστίνα, «Η τριπλή γυναικοκτονία της Άννας Ιβάνκοβα (ρεπορτάζ)», *AntivirusMagazine*, 11 Ιουλίου 2023, avmag.gr/i-tripli-gynaikoktonia-tis-annas-ivankova-reportaz (20/2/2024).
- Μαυρής Γιάννης, «Ανάδυση και σταθεροποίηση του ακροδεξιού φαινομένου», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 1 Ιουλίου 2013, όπως ανακτήθηκε από το πρωτότυπο στο www.tomtb.com/?p=3888 (16/2/2024).
- Μιχαλακέλη Άννα, «Η γυναικοκτονία στο δημόσιο λόγο και τη δημόσια σφαίρα», Πετράκη Γεωργία (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, Gutenberg, Αθήνα, 2020, σσ. 87-96.
- Μπαλούρδος και λοιποί (επιμ.), «Γαμηλιότητα-Διαζυγίότητα, Μέγεθος και Σύνθεση Νοικοκυριών: Σύντομη Περιγραφή», *Η χαμηλή γονιμότητα στην Ελλάδα, δημογραφική κρίση και πολιτικές ενίσχυσης της οικογένειας*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2019, σσ. 157-160.
 - «Μέγεθος και Σύνθεση Νοικοκυριών», σσ. 161-164.
 - «Πρώτα Συμπεράσματα», σσ. 168-170.
- Μπρέγιαννη Κατερίνα, «Γυναικοκτονία / Ο ενοχλητικός όρος για τις δολοφονίες των γυναικών», *Η Αυγή*, 10 Οκτωβρίου 2021, https://www.avgi.gr/koinonia/397885_oenohlitikos-oros-gia-tis-dolofonies-ton-gynaikon (18/2/2024).
- ΝΟΙΑΖΟΜΑΙ, «#ΜΠΕΟΣ ΠΟΥ ΝΙΚΑΕΙ ΚΑΙ ΤΑ ΣΠΑΕΙ! Δηλώσεις που θα χαλάσουν κόσμο», *Youtube*, 8 Οκτωβρίου 2023, youtu.be/nUsw1HYk-J0?si=VE9vtyordYrPI8Nv (17/2/2024).

- Πανταζόπουλος Γιάννης, Ο Αριστείδης Χατζής για το εκλογικό αποτύπωμα της ακροδεξιάς στην Ελλάδα «Ξεφυτρώνουν τα ακροδεξιά κόμματα σαν ταμανιτάρια», *LiFO*, 27 Απριλίου 2023, www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/xefytronoun-ta-akrodexia-kommata-santa-manitaria (17/2/2024).
- Παπανικολάου Δημήτρης, «Η οικογένεια-βραχυκύκλωμα», *Κάτι τρέχει με την οικογένεια: Έθνος, πόθος και συγγένεια την εποχή της κρίσης*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σσ. 15-19.
- Παρασκευά-Βελουδογιάννη Δέσποινα, «Η σύγχρονη ανάδυση του φασιστικού φαινομένου και η Χρυσή Αυγή», *Εκτός Γραμμής*, 31 Οκτωβρίου 2012, www.ektosgrammis.gr/website/i-syghroni-anadysi-toy-fasistikoy-fainomenoy-kai-i-hrysi-aygi (16/2/2024).
- Παρατηρητήριο Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, *Εμφυλη βία*, 23ο ενημερωτικό σημείωμα, Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας - Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, 2019, isotita.gr/paraτηρητηριο-γγοπιφ-23ο-ενημερωτικό-σ/ (18/2/2024).
- Ρεπούση Μαρία, «Γυναικοκτονίες, παντού στον κόσμο», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 27 Μαρτίου 2019, www.efsyn.gr/stiles/apopseis/188741_gynaikoktonies-pantoy-ston-kosmo (19/2/2024).
- Σκαλιώνη Δάφνη, «Γυναικοκτονίες: 137 γυναίκες δολοφονούνται κάθε μέρα, για λόγους που συνδέονται με το φύλο τους», *ERTNews*, 22 Ιουνίου 2021, www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/gynaikoktonies-137-gynaikes-dolofonoyntai-kathe-mera-gia-logoy-syndeontai-me-to-fylo-toys (18/2/2024).
- Σπυροπούλου Μαριαλένα, «Η κοινωνία προστατεύει τους βιαστές», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 8 Φεβρουαρίου 2021, www.kathimerini.gr/opinion/interviews/561254401/i-koinonia-prostateyei-toys-viastes (20/2/2024).
- Σταυροπούλου-Σαλαμούρη Όλγα, *Κοινή Γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση - Εθνική έκθεση*, Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 94, EuropeanCommission, 2021, europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355 (19/2/2024).
- Συμβούλιο της Ευρώπης, *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας*, Σειρά Συνθηκών - Αριθμός 210, 11 Μαΐου 2011, www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention (15/2/2024).
- Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου και Νομού Ηρακλείου και Σημείο Ευρωπαϊκής Γνώσης AMKE σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Bournemouth του Ηνωμένου Βασιλείου, «Ενδοοικογενειακή βία και COVID-19», *Χώρα Έκθεσης: Ελλάδα. Η άλλη πλευρά της ιστορίας: Οι Δράστες σε διαδικασία αλλαγής*, Πρόγραμμα «Δικαιώματα,

Ισότητα και Ιθαγένεια» της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014-2020), χ.τ., 2021, σσ. 40-42, www.osspsc.eu/app/el/resources/nationalreports (22/2/2024).

- Τσίγλης Χρήστος, «Τι προβλέπει το νομοσχέδιο για τον γάμο ομόφυλων ζευγαριών», *Notospres*, 23 Ιανουαρίου 2024, www.notospres.gr/apopseis/story/100585/ti-provlepei-to-nomosxedio-gia-ton-gamo-omofylon-zevgarion (17/2/2024).

- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων - Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, «Συμμετοχή των κυβερνητικών φορέων στην διαμόρφωση των τομεακών πολιτικών για την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου», *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025*, Αθήνα, 2021, σσ. 18-61, isotita.gr/esdif-2021-2025/ (15/2/2024).

– «Πλαίσιο πολιτικής Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025», σσ. 8-13.

- Υπουργείο Εσωτερικών - Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2017 isotita.gr/η-δραστηριοποίηση-της-γενικής-γραμμα (15/2/2024).

- Huysman Marion και Gasser Robin, «Η εκβιασμένη αυτοκτονία συνιστά μια μορφή γυναικοκτονίας», μτφρ. Πετράκη Γεωργία, *Το Μωβ*, 15 Ιανουαρίου 2024, tomov.gr/2024/01/15/ekviasmeni-aytoktonia-synista-mia-morfi-gynaikoktonias (18/2/2024).

Ιστοσελίδες.

- «Αχιλλέας Μπέος για δήλωση κατά Κασσελάκη: “Το ίδιο πράγμα είπε και πριν από 2-3 χρόνια ο Γιώργος Λιάγκας και η Φαίη Σκορδά”», *TLIFE*, 3 Νοεμβρίου 2023, www.tlife.gr/eidhseis-nea/media/axilleas-mpeos-gia-dilosi-kata-kasselaki-to-idio-pragma-eipe-kai-prin-apo-2-3-xronia-o-giorgos-liagkas-kai-i-faii-skorda/1461001/ (17/2/2024).

- «Γάμος ομόφυλων ζευγαριών: Τσουνάμι αντιδράσεων από τα κόμματα - Ποια λένε ξεκάθαρα “όχι”», *CNNGreece*, 11 Ιανουαρίου 2024, www.cnn.gr/politiki/story/400264/gamos-omofylon-zevgarion-antidraseis-apo-ta-kommata-poia-lene-ksekathara-oxi (16/2/2024).

- «Γυναικοκτονία στον Βόλο: Τι κατέθεσαν τα παιδιά του ζευγαριού», *real.gr*, 14 Νοεμβρίου 2022, www.real.gr/koinonia/arthro/gynaikoktonia_ston_bolo_ti_katethesan_ta_paidia_tou_zeugariou-877190/ (20/2/2024).

- «Γυναικοκτονίες | SOCIETY UNCENSORED», *YouTube*, από Onassis Foundation, 23 Μαρτίου 2022, www.youtube.com/watch?v=yLw7S6cwEPU (23/2/2024).
- «Δημοτικές Εκλογές – Οκτώβριος 2023», *Υπουργείο Εσωτερικών*, ekloges.ypes.gr/current/d/home/municipalities/ (17/2/2024).
- «Εθνικές Εκλογές Ιανουάριος 2015», *Υπουργείο Εσωτερικών*, [ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}",](http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}) (17/2/2024).
- «Εθνικές Εκλογές – Ιούνιος 2023», *Υπουργείο Εσωτερικών*, ekloges.ypes.gr/current/v/home/ (16/2/2024).
- Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τη Γυναικοκτονία, femicide.gr (18/2/2024).
- «Ενημερωθείτε Για Εμάς», *Ένωση Γυναικών Ελλάδος*, www.ege.gr/index.php/enhmerotheite-gia-emas (18/2/2024).
- «Η γυναικοκτονία στο δημόσιο λόγο και τη δημόσια σφαίρα», *Διοτίμα, χ.χ.*, diotima.org.gr/i-gynaikoktonia-sto-dimosio-logo/ (19/2/2024).
- «Η Καρολαίν είχε προειδοποιήσει με διαζύγιο τον 32χρονο πιλότο - Ανοίγουν στόματα μετά το φονικό», *parapolitika.gr*, 17 Ιουνίου 2021, s.parapolitika.gr/ellada/article/1121857/i-karolain-eihe-proeidopoiisei-me-diazugio-ton-32hrono-piloto-anoigoun-stomata-meta-to-foniko/ (19/2/2024).
- «Κ.Βελόπουλος “Όσοι μας κατηγορούν ως ακροδεξιούς θα λογοδοτήσουν ποινικά και αστικά”», *pronews.gr*, 26 Ιουνίου 2023, www.pronews.gr/elliniki-politiki/k-velopoulos-osoi-mas-katigoroun-os-akrodeksious-tha-logodotisoun-poinika-kai-astika/ (16/2/2024).
- «Νόμος υπ’ αριθ. 3896», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 207, 8 Δεκεμβρίου 2010, σσ. 4353-4364, www.et.gr/ (18/2/2024).
- «Νόμος υπ’ αριθμ. 4285», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 191, 10 Σεπτεμβρίου 2014, σσ. 6441-6444, www.et.gr/ (18/2/2024).
- «Νόμος υπ’ αριθμ. 4531», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 62, 5 Απριλίου 2018, σσ. 7487-7614, www.et.gr/ (18/2/2024).
- «Νόμος υπ’ αριθμ. 4604», *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Α, φύλλο 50, 26 Μαρτίου 2019, σσ. 1455-1506, www.et.gr/ (18/2/2024).
- «Ομοφοβικό παραλήρημα Στίγκα», *AlphaTV*, 23 Ιανουαρίου 2024, www.alphatv.gr/news/politika/article/154630/omofoniko-paralirima-stiga/ (17/2/2024).
- «“Όταν καλείται η Ελληνική Αστυνομία είναι πλέον αργά” – Α. Κανδαράκη και Στ. Μαυροειδάκος μιλούν για τις γυναικοκτονίες (video)», *EPT News*, 23 Ιανουαρίου 2023,

www.ertnews.gr/dimosio-vima/arthrografia/otan-kaleitai-i-elliniki-astynomia-einai-pleon-arga-a-kandaraki-kai-st-mayroeidakos-miloy-n-gia-tis-gynaikoktonies (20/2/2024).

- *slang.gr*, www.slang.gr/definitions (23/2/2024).

- «Σοφία Μπεκατώρου: “Μίλησα τώρα γιατί άκουσα ότι αυτός ο άνθρωπος αποπλανεί παιδιά”», *ΕΘΝΟΣ*, 1 Φεβρουαρίου 2021, www.ethnos.gr/sports/article/143228/sofiampekatoroymilhsatoragiatiaikoysaotiaiytosoanthroposaroplaneipaidia (18/2/2024).

- «“Στοχοποιημένος” δηλώνει ο Θάνος Πλεύρης / Ο γάμος των ομόφυλων ζευγαριών αποτελεί επιβολή της πολιτικής ορθότητας», *TVXS*, 13 Δεκεμβρίου 2023, htvxs.gr/news/ellada/stochopoiimenos-dilonei-o-thanos-pleyris-o-gamos-ton-omofylon-zevgarion-apotelei-epivoli-tis-politikis-orthotitas/ (17/2/2024).

- «Συγκλονίζει η Μπεκατώρου μιλώντας για τον βιασμό της: Ήθελα να τον σπάσω στο ξύλο...», *Πρώτο Θέμα*, 21 Ιανουαρίου 2021, www.protothema.gr/greece/article/1087034/suglonizei-i-bekatorou-ehasa-tin-ektimisi-ston-eauto-mou-giati-apofasisa-na-miliso-tora (18/2/2024).

- «Το ΣΥΔ καταγγέλλει την δολοφονία τρανς γυναίκας, την διάδοση ψευδών στοιχείων του θύματος και καλεί την Πολιτεία να αναλάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πλήρη διαλεύκανση της υπόθεσης και απόδοση δικαιοσύνης», *Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών*, Δελτίο Τύπου, 12 Ιουλίου 2023, tgender.gr/deltio-typoy-to-syd-kataggellei-tin-d/ (22/2/2024).

- «Υπάρχει τελικά η λέξη “γυναικοκτονία”;- Ο νεολογισμός που διχάζει δεξιούς και αριστερούς», *iefimerida.gr*, 4 Ιανουαρίου 2019, www.iefimerida.gr/news/469496/yparhei-telika-i-lexi-gynaikoktonia-o-neologismos-poy-dihazei-dexioys-kai-aristeroys (19/2/2024).

- *xaki.gr*, xaki.gr/stratitiki-argko (23/2/2024).

- «“Χιονοστιβάδα” Εξελίξεων Μετά Τις Καταγγελίες Της Ζέτας Δούκα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 28 Ιανουαρίου 2021, www.tovima.gr/2021/01/29/vimatv/xionostivada-ekselikseon-meta-tis-kataggelies-tis-zetas-douka (18/2/2024).

- «8 γυναίκες συζητούν: Πατριαρχία, σεξισμός και έμφυλη βία στην ελληνική κοινωνία», *Τδρμα Ωνάση*, 25 Νοεμβρίου 2020, www.onassis.org/el/initiatives/society-uncensored-a-series-of-digital-discussions/8-women-discuss-patriarchy-sexism-and-gender-based-violence-greek-society (20/2/2024).

- «8 Γυναίκες Συζητούν: Πατριαρχία, Σεξισμός και Έμφυλη Βία στην Ελληνική Κοινωνία | SOCIETY UNCENSORED», *YouTube*, από OnassisFoundation, 25 Νοεμβρίου 2020, www.youtube.com/watch?v=_SRPOM3qnLg (20/2/2024).

Ξενόγλωσση.

- Arendt Hannah, «II», *On violence*, Harcourt Brace and Company, San Diego, 1970, σσ. 35-56.
- Bayona Helena και Díaz Obregón Aurora, «La Caza de Brujas de ayer, el feminicidio de hoy», *Pikara Magazine*, 8 Μαΐου 2019, www.pikaramagazine.com/2019/05/la-caza-de-brujas-de-ayer-el-feminicidio-de-hoy (18/2/2024).
- Blackstone Amy, «Gender Roles and Society», Miller Julia R. και λοιποί (επιμ.), *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2003, σσ. 335-338 στο digitalcommons.library.umaine.edu/soc_facpub/1/ (15/2/2024).
- Boal Augusto, «Major Arts and Minor Arts», *Theatre of the Oppressed*, μτφρ. Charles A., Maria-Odilia Leal McBride και Emily Fryer, 3η έκδοση, Pluto Press, Λονδίνο, 2008, σσ. 11-12.
 - «Experiments with the People's Theatre in Peru», σσ. 95-134.
- Bouzerdan Camelia και Whitten-Woodring Jenifer, «Killings in Context: an Analysis of the News Framing of Femicide», *Human Rights Review*, τόμος 19, τεύχος 2, 2018, σσ. 211-228, doi.org/10.1007/s12142-018-0497-3.
- Buchanan Ian, «Teleology», *Dictionary of Critical Theory*, Oxford University Press, New York, 2010, σ. 465.
- Caputi Jane και Russell Diana E. H. , «Femicide: Sexist Terrorism against Women», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σσ. 13-21.
- Carol Hanisch, «The Personal Is Political», Firestone Shulamith και Koedt Anne (επιμ.), *Notes from the Second Year: Women's Liberation*, Women's Liberation Movement, New York, 1970, σσ. 76-77, repository.duke.edu/dc/wlmpc/wlmms01039 (22/2/2024).
- Carlsen Audrey και λοιποί, «#MeToo Brought Down 201 Powerful Men. Nearly Half of Their Replacements Are Women», *The New York Times*, 29 Οκτωβρίου 2018, www.nytimes.com/interactive/2018/10/23/us/metoo-replacements.html (18/2/2024).
- Cislighi Beniamino και Heise Lori, «Gender norms and social norms: differences, similarities and why they matter in prevention science», *Sociology of Health and Illness*, τόμος 42, τεύχος 2, 2020, σσ. 407-422, [doi:10.1111/1467-9566.13008](https://doi.org/10.1111/1467-9566.13008).

- Connell R. W., «Main Structures: Labour, Power, Cathexis», *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*, Polity Press, Cambridge, 1987, σσ. 91-116.
- Corry John, «Nobility», *A Satirical View of London*, 4η έκδοση, Harvard College Library από Evert Jansen Wendell, Νέα Υόρκη, 1809, σσ. 41-49.
 - «Gentry», σσ. 49-53.
- Damaske Sarah, «Work, Family, and Accounts of Mothers' Lives Using Discourse to Navigate Intensive Mothering Ideals», *Sociology Compass*, τόμος 7, τεύχος 6, 2013, σσ. 436-444, doi:10.1111/soc4.12043.
- Dutton Donald C., «Intimate Abusiveness», *Clinical Psychology: Science and Practice*, τόμος 2, τεύχος 3, 1995, σσ. 207-224, doi.org/10.1111/j.1468-2850.1995.tb00040.x.
- Eagly Alice H., «The His and Hers of Prosocial Behavior: An Examination of the Social Psychology of Gender», *American Psychologist*, τόμος 64, τεύχος 8, 2009, σσ. 644-658, doi:10.1037/0003-066X.64.8.644.
- Eagly Alice H. και Wood Wendy, «Social Role Theory», Van Lange Paul A. M. και λοιποί (επιμ.), *Handbook of Theories of Social Psychology*, Β τόμος, SAGE Publications, Los Angeles, 2012, σ. 466 (σσ. 458-476), doi:10.4135/9781446249222.
- Eastaerl Patricia και λοιποί, «Enduring themes and silences in media portrayals of violence against women», *Women's Studies International Forum*, τόμος 48, 2015, σσ. 103-113, doi:10.1016/j.wsif.2014.10.015.
- Ely Robin J. και Padavic Irene, «What's Really Holding Women Back?», *Harvard Business Review*, 1 Μαρτίου 2020, hbr.org/2020/03/whats-really-holding-women-back (17/2/2024).
- Enloe Cynthia, «Pink Pussy Hats vs. Patriarchy», *The Big Push: exposing and challenging the persistence of patriarchy*, University of California Press, Oakland, 2017, σσ. 1-23.
- Escobar-Jiménez Christian, «Una Aproximación Analítica Al Concepto De Femicidio», *Endoxa*, τεύχος 48, 20 Δεκεμβρίου 2021, σσ. 233-254, doi.org/10.5944/endoxa.48.2021.26367 (22/2/2024).
- European Commission και Secretariat-General, «Perceptions about serious threats to democracy», *Flash Eurobarometer 522 Democracy - Report*, Publications Office of the European Union, 2023, σσ. 14-18, doi:10.2792/455273.
 - «Perceptions about media most likely to contain disinformation or fake news», σσ. 37-40.

- European Institute for Gender Equality, «Gender differences in health reflect lifelong inequalities», *Gender Equality Index 2021: Health*, Publications Office of the European Union, Luxemburg, 2021, σ. 77-95, doi:10.2839/834132.
- Facio Alda και Fries Lorena, «Feminismo, Género y Patriarcado», Facio Alda και Fries Lorena (επιμ.), *Género y Derecho*, La Morada, Santiago, 1999, σσ. 6-39.
- Ferguson Harry, «By breaking the silence about patriarchy, men can help end violence against women», *The Guardian*, 17 Μαρτίου 2021, www.theguardian.com/commentisfree/2021/mar/17/breaking-silence-patriarchy-men-help-end-violence-against-women (20/2/2024).
- Ferrand Bullock Cathy και Cubert Jason, «Coverage of Domestic Violence Fatalities by Newspapers in Washington State», *Journal of Interpersonal Violence*, τόμος 17, τεύχος 5, σσ. 475-499, doi.org/10.1177/0886260502017005001.
- Freedman Michael, «Ideology at the crossroads of theory», *Ideology: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2003, σσ. 31-44.
- Friedrichs Ellen, «Why It's Dangerous to Tell Men to Be Persistent to Get Women to Sleep With Them», *Everyday Feminism*, 19 Οκτωβρίου 2016, everydayfeminism.com/2016/10/men-persistent-with-women (20/2/2024).
- Gani Abdul και Roshan Ara, «Conflicting Worlds of Working Women: Findings of an Exploratory Study», *Indian Journal of Industrial Relations*, τόμος 46, τεύχος 1, 2010, σσ. 61-73, www.jstor.org/stable/25741097 (17/2/2024).
- Gross Kimberly, «Framing Persuasive Appeals: Episodic and Thematic Framing, Emotional Response, and Policy Opinion», *Political Psychology*, τόμος 29, τεύχος 2, 2008, σσ. 169-192, doi:10.1111/j.1467-9221.2008.00622.x.
- Gruenewald Jeff και λοιποί, «Race, gender, and the newsworthiness of homicide incidents», *Journal of Criminal Justice*, τόμος 37, τεύχος 3, 2009, σσ. 262-272, doi:10.1016/j.jcrimjus.2009.04.006.
- Hoskin Rea Ashley, «Femmephobia: The Role of Anti-Femininity and Gender Policing in LGBTQ+ People's Experiences of Discrimination», *Sex Roles*, τόμος 81, 2019, σσ. 686-703, doi:10.1007/s11199-019-01021-3.
- Hunter Lynette, «Introduction», Lichtenfels Peter και Rouse John (επιμ.), *Performance, Politics and Activism*, Palgrave Macmillan, Λονδίνο, 2013, σσ. 1-14.
- Jacquelyn C. Campbell, «“If I Can't Have You, No One Can”: Power and Control in Homicide of Female Partners», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σσ. 99-113.

- Johnston Matthew, «Understanding the Downfall of Greece's Economy», *Investopedia*, 7 Δεκεμβρίου 2023, www.investopedia.com/articles/investing/070115/understanding-downfall-greeces-economy.asp (16/2/2024).
- Kågesten Anna και Chandra-Mouli Venkatraman, «Gender-transformative programmes: implications for research and action», *The Lancet Global Health*, τόμος 8, τεύχος 2, 2020, σσ. 159-160, doi:10.1016/S2214-109X(19)30528-5.
- Kandiyoti Deniz, «Bargaining with Patriarchy», *Gender and Society*, τόμος 2, τεύχος 3, 1988, σσ. 274-290, doi:10.1177/089124388002003004.
- Kantor Jodi and Twohey Megan, «Harvey Weinstein Paid off Sexual Harassment Accusers for Decades», *The New York Times*, 30 Απριλίου 2017, www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html (18/2/2024).
- Karamessini Maria, «Continuity and change in the southern European social model», *International Labour Review*, τόμος 147, τεύχος 1, 2008, σσ. 43-70, doi:10.1111/j.1564-913x.2008.00023.x.
- Kimmel Michael S., «Introduction: Human Beings: An Engendered Species», *The Gendered Society*, 2000, Oxford University Press, New York, 2011, σσ. 1-20.
- Kourbelis Apostolos, «An “uncharted” crime: The rise of femicide in Greece», *Missing Perspectives*, 30 Μαΐου 2023, www.missingperspectives.com/posts/unchartered-crime-rise-of-femicide-in-greece (19/2/2024).
- Kouta Christiana και λοιποί, «Understanding and preventing femicide using a cultural and ecological approach», Weil Shalva και λοιποί (επιμ.), *Femicide Across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press, 2018, σσ. 53-70, doi:10.1332/9781447347163.
- Lecoq Titou, «En France, on meurt parce qu'on est une femme», *Slate.fr*, 23 Ιουνίου 2017, www.slate.fr/story/147429/mourir-parce-quon-est-une-femme (19/2/2024).
- Lev Sarra, «The Talmud: A Tale of Two Bodies», Cesare Cuttica and Gaby Mahlberg (επιμ.), *Patriarchal Moments: Reading Patriarchal Texts*, Bloomsbury, London, 2016, σσ. 19-26.
- Lipsitz Bem Sandra, «The Construction of Gender Identity», *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*, Yale University Press, New Haven, 1993, σσ. 133-175.
- Lori Heise και λοιποί, «Gender inequality and restrictive gender norms: framing the challenges to health», *The Lancet*, τόμος 393, τεύχος 10189, 2019, σσ. 2440-2454, doi:10.1016/S0140-6736(19)30652-X.

- Marquis Don και Parks Jennifer A., «Gender and Euthanasia», *Hastings Center Report*, τόμος 30, τεύχος 4, 2000, σ. 4, doi:10.2307/3527636.
- Martin Courtney E. και Valenti Vanessa, «#FEMFUTURE: ONLINE REVOLUTION», *New Feminist Solutions* τόμος 8, Barnard Center for Research on Women, New York, 2013, bcrw.barnard.edu/publications/femfuture-online-revolution/ (15/2/2024).
- Marx David και Ko Sei Jin, «Stereotypes and Prejudice», *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*, Oxford University Press, 23 Μαΐου 2019, σσ. 1-25, doi:10.1093/acrefore/9780190236557.013.307.
- Millett Kate, «Theory of Sexual Politics», *Sexual Politics*, University of Illinois Press, Urbana, 2000, σσ. 23-58.
- Mitchell Juliet, «The Position of Women: 1», *Woman's Estate*, 1971, Penguin Books, Manchester, 1973, σσ. 99-122.
- Moreno Luis και Marí-Klose Pau, «Youth, Family Change and Welfare Arrangements», *European Societies*, τόμος 15, τεύχος 4, 2013, σσ. 493-513, doi:10.1080/14616696.2013.836400.
- Oakley Ann, «The future of sex differences», *Sex, Gender and Society*, Gower Publishing, Aldershot, 1985, σσ. 189-210.
- O'Brien Jodi (επιμ.), «Privilege, Male», *Encyclopedia of Gender and Society*, 2 τόμοι, SAGE Publications, Los Angeles, 2009, σσ. 684-685.
- Osotimehin Babatunde, «Introduction», *Programme of Action of the International Conference on Population Development*, 1994, United Nations Population Fund, χ.τ., 2014, σσ. x-xiii, www.unfpa.org/publications/international-conference-population-and-development-programme-action (15/2/2024).
- Park Bernadette και λοιποί, «Psychological essentialism, gender, and parenthood: Physical transformation leads to heightened essentialist conceptions», *Journal of Personality and Social Psychology*, τόμος 109, τεύχος 6, 2015, σσ. 949-967, doi:10.1037/pspa0000040.
- Parks Jennifer A., «Why Gender Matters to the Euthanasia Debate: On Decisional Capacity and the Rejection of the Woman's Death Request», *Hastings Center Report*, τόμος 30, τεύχος 1, 2000, σσ. 30-36, doi:10.2307/3527993.
- Prentice Deborah A. και Carranza Erica, «What women and men should be, shouldn't be, are allowed to be, and don't have to be: The contents of prescriptive gender stereotypes», *Psychology of Women Quarterly*, τόμος 26, τεύχος 4, 2002, σσ. 269-281, doi:10.1111/1471-6402.t01-1-00066.

- Pulerwitz Julie και λοιποί, «Development and Validation of the Gender-equitable Men (GEM) Scale», *Promoting more gender-equitable norms and behaviors among young men as an HIV/AIDS prevention strategy*, Horizons Final Report, Population Council, Washington, 2006, σσ. 15-16.
- Radford Jill, «Introduction», Radford Jill και Russell Diana E. H. (επιμ.), *Femicide: The Politics of Woman Killing*, Twayne, New York, 1992, σσ. 3-12.
- Rathje Steve, Hackel Leor, Zaki Jamil, «Attending live theatre improves empathy, changes attitudes, and leads to pro-social behavior», *Journal of Experimental Social Psychology*, τόμος 95, 2021, doi:10.1016/j.jesp.2021.104138.
- Razack Sherene H., «Gendered Racial Violence and Spatialized Justice: The Murder Pamela George», *Canadian journal of law and society*, τόμος 15, τεύχος 2, 2000, σσ. 91-130, doi:10.1017/S0829320100006384.
- Reher Sven David, «Family ties in Western Europe: Persistent contrasts», *Population and Development Review*, τόμος 24, τεύχος 2, 1998, σσ. 203-234, www.jstor.org/stable/2807971 (17/2/2024).
- Ridgeway Cecilia L. και Shelley Correll J., «Unpacking the Gender System: A Theoretical Perspective on Gender Beliefs and Social Relations», *Gender and Society*, τόμος 18, τεύχος 4, 2004, σσ. 510-531, www.jstor.org/stable/4149448 (17/2/2024).
- Roberts Yvonne, «End femicide: 278 dead – the hidden scandal of older women killed by men», *The Guardian*, 27 Μαρτίου 2021, www.theguardian.com/society/2022/feb/27/suicide-by-domestic-violence-call-to-count-the-hidden-toll-of-womens-lives (19/2/2024).
- Roberts Yvonne, «Suicide by domestic violence: call to count the hidden toll of women's lives», *The Guardian*, 27 Φεβρουαρίου 2022, www.theguardian.com/society/2022/feb/27/suicide-by-domestic-violence-call-to-count-the-hidden-toll-of-womens-lives (18/2/2024).
- Rossi Alice, «Children and Work in the Lives of Women», University of Arizona, Φεβρουάριος 1976 επί λέξει στο Rich Adrienne, «Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence», *Signs*, τόμος 5, τεύχος 4, 1980, σσ. 631-660, www.jstor.org/stable/3173834 (17/2/2024).
- Roudometof Victor, «The Evolution of Greek Orthodoxy in the Context of World Historical Globalization», Roudometof Victor και Makrides Vasilios N. (επιμ.), *Orthodox Christianity in 21st Century Greece: the Role of Religion in Culture, Ethnicity and Politics*, Ashgate, Farnham, 2010, σσ. 21-38.

- Russell Diana E. H. και Ven Nicole Van de (επιμ.), «Femicide—Witnesses: U.S.A., U.S.A., Lebanon», *Crimes Against Women: Proceedings of the International Tribunal*, 3^η έκδοση, Russell Publications, Berkeley, 1990, σσ. 104-109.
 - «How It All Started», σσ. 151-156.
 - «Organizing the U.S. Committee», σσ. 160-163.
- Saloutos Theodore, «The Greek Orthodox Church in the United States and Assimilation», *The International Migration Review*, τόμος 7, τεύχος 4, 1973, σσ. 395-407, doi:10.1177/019791837300700401.
- Stefanos Loukopoulos, «State and corporate capture of the media threaten the quality of democracy in Greece», *Heinrich Böll Stiftung*, 7 Ιουνίου 2021, eu.boell.org/en/2021/06/07/state-and-corporate-capture-media-threaten-quality-democracy-greece (19/2/2024).
- Stephan Walter G., «A Cognitive Approach to Stereotyping», Bar-Tal Daniel και λοιποί (επιμ.), *Stereotyping and Prejudice: Changing Conceptions*, Springer, New York, 1989, σσ. 37-57, doi:10.1007/978-1-4612-3582-8_2.
- Toledo Patsilí και Lagos Claudia, «The Media and Gender-Based Murders of Women: notes on the cases in Europe and LatinAmerica», *Heinrich Böll Stiftung*, 24 Ιουλίου 2014, σσ. 1-14, eu.boell.org/en/2014/07/24/media-and-gender-based-murders-women-notes-cases-europe-and-latin-america (22/2/2024).
- UNICEF και UN Women, «Sourcing practices», *Mapping the nexus between media reporting of violence against girls*, χ.τ., 2022, σσ. 22-24.
 - «Mapping the terrain of media reporting modalities», σσ. 20-22.
- United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, «Greece: Gender Equality, Development and Women’s Rights in the EU Mediterranean basin in the years of financial, political and social crisis», *The Impacts of the Crisis on Gender Equality and Women's Wellbeing in EU Mediterranean Countries*, UNICRI, Turin, 2015, σσ. 71-138, unicri.it/services/library_documentation/publications/unicri_series (22/2/2024).
- Verma Ravi K. και λοιποί, «Data Collection and Outcome Measures», *Promoting gender equity as a strategy to reduce HIV risk and gender-based violence among young men in India*, Horizons Final Report, Population Council, Washington, 2010, σσ. 9-11.
- Walby Sylvia, «Theorising Patriarchy», *Sociology*, τόμος 23, τεύχος 2, 1989, σ. 214 (σσ. 213-234), www.jstor.org/stable/42853921 (16/2/2024).

- Weiss Suzannah, «4 Seemingly Harmless Gender Stereotypes That Contribute to Rape Culture», *Everyday Feminism*, 30 Ιανουαρίου 2017, everydayfeminism.com/2017/01/gender-stereotypes-rape-culture (20/2/2024).
- White Michael J. και White Gwendolen B., «Implicit and Explicit Occupational Gender Stereotypes», *Sex Roles*, τόμος 55, 2006, σσ. 259–266, doi:10.1007/s11199-006-9078-z.
- World Health Organization, London School of Hygiene και Tropical Medicine, «All life stages», *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*, World Health Organization, Geneva, 2010, σσ. 51-57.
- World Health Organization και Pan American Health Organization, *Understanding and Addressing Violence against Women: Femicide*, World Health Organization, 2012, www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.38 (22/2/2024).
- Yu Guo, «Under What Social Demand and Pressure Did the Existence of Sex Workers Rise From?», *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, τόμος 638, Ιανουάριος 2022, σσ. 1000-1005, doi:org/10.2991/assehr.k.220110.189.

Ιστοσελίδες.

- «A Cyberfeminist Manifesto for the 21st Century» *VNS Matrix*, vnsmatrix.net/projects/the-cyberfeminist-manifesto-for-the-21st-century (15/2/2024).
- «Consent Comes First; Office of Sexual Violence Support and Education», *Toronto Metropolitan University*, www.torontomu.ca/sexual-violence/#!accordion-1628231985630-gender-based-violence-pyramid-infographic (20/2/2024).
- «#EndGenderStereotypes», *European Union*, end-gender-stereotypes.campaign.europa.eu/index_en (15/2/2024).
- «Get to Know Us | Tarana Burke, Founder», *Me Too. Movement*, metoomvmt.org/get-to-know-us/tarana-burke-founder (18/2/2024).
- «Goal 10: Reduce inequality within and among countries», *United Nations Sustainable Development*, www.un.org/sustainabledevelopment/inequality/ (15/2/2024).
- «Pyramid of Discrimination and Violence», *VAWnet*, Ιανουάριος 2012, vawnet.org/material/pyramid-discrimination-and-violence (20/2/2024).
- «The Origin and Importance of the Term Femicide - Diana E. H. Russell, Ph.D. -- www.dianarussell.com», *YouTube*, από Russell Diana E. H., 9 Δεκεμβρίου 2011, www.youtube.com/watch?v=fk9VNHYMOrE (23/2/2024).

Προτεινόμενη ανάγνωση.

- «Νήσος Ρω: Στο φως το θρίλερ του φαντάρου...», *anikoulouli.gr*, 20 Απριλίου 2024, anikoulouli.gr/nisos-ro-sto-fos-to-thriler-tou-fantarou (20/6/2024).
- Βαΐου Ντίνα, *Η αθέατη εργασία των γυναικών στη συγκρότηση της πόλης: Όψεις της Αθήνας μετά τη μεταπολίτευση*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2021.
- Gina Masequesmay, «Sexism», *Encyclopedia Britannica*, 5 Ιανουαρίου 2024, www.britannica.com/topic/sexism (17/2/2024).
- Guertin Carolyn G., *Quantum Feminist Mnemotechnics: The Archival Text, Electronic Narrative and the Limits of Memory*, διδακτορική διατριβή, University of Alberta Library, Edmonton, 2003, doi:10.7939/r3-f0za-7c19.
- Καραόγλου Τώνια, «Η πατριαρχία απασχολεί το ελληνικό θέατρο», *αθηνόραμα*, 8 Μαΐου 2022, www.athinorama.gr/theatre/3004428/i-emfuli-bia-apaxolei-to-elliniko-theatro (20/6/2024).
- Russell Diana E. H., «Defining Femicide and Related Concepts», Russell Diana E. H. και Harmes Roberta A. (επιμ.), *Femicide in Global Perspective*, Teachers College Press, New York, 2001, σσ. 12-25.
- Sontag Susan, «Regarding The Torture Of Others», *The New York Times*, 23 Μαΐου 2004, www.nytimes.com/2004/05/23/magazine/regarding-the-torture-of-others.html (20/6/2024).
- Tazi Maha και Oumlil Kenza, «The Rise of Fourth-Wave Feminism in the Arab region? Cyberfeminism and Women's Activism at the Crossroads of the Arab Spring», *CyberOrient*, τόμος 14, τεύχος 1, 2020, σσ. 44-71, doi:10.1002/j.cyo2.20201401.0002.
- Τσίγλης Χρήστος, «Το αδίκημα της σεξουαλικής παρενόχλησης και τι δεν θεωρείται σεξουαλική παρενόχληση», *Notospress*, 26 Ιανουαρίου 2022, www.notospress.gr/apopseis/story/75153/to-adikima-tis-sexoyalikis-parenoxlisis-kai-ti-den-theoretai-sexoyaliki-parenoxlisi (18/2/2024).
- Wadham Ben, «Violence in the Military and Relations Among Men: Military Masculinities and 'Rape Prone Cultures'», *The Palgrave International Handbook of Gender and the Military*, Palgrave Macmillan, Λονδίνο, 2017, doi:10.1057/978-1-137-51677-0_15.

- Χαραμή Στέλλα, «Πώς το θέατρο συμβάλλει στο δημόσιο διάλογο για την έμφυλη βία;», *monopoli.gr*, 25 Νοεμβρίου 2022, www.monopoli.gr/2022/11/25/istories/art-culture-sub/637043/pos-to-theatro-symvallei-sto-dimosio-dialogo-gia-tin-emfyli-via (20/6/2024).